

Erdélyi GYOPÁR

1 • 2025. JANUÁR – FEBRUÁR

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET FOLYOIRATA

TERMÉSZETJÁRÁS

HONISMERET

KÖRNYEZETVÉDELEM

Erdélyi Gyopár

2025/1. (195.) szám • 35. évfolyam

ISSN: 1583-9532

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület folyóirata

Az 1892–1948 között megjelent

Erdély folyóirat jogutódja

Megjelenik kéthavonta

Revista Asociației Societatea Carpatină Ardeleană

în limba maghiară

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Deák László (deak.laszlo@eke.ro)

TÁRSSZERKESZTŐ:

Balázs Katalin (balazs.katalin@eke.ro)

MUNKATÁRSÁK:

Dr. Bartók Attila (Környezetvédelem),

Bélfenyéri Gábor (Gombák),

Jánosi Csaba (Borvizeink, gyógyvizeink),

Dr. Kovács Lehel István (Honismeret),

Molnár Zoltán (Csillagászat),

Dr. Rusz Ottilia (Légtüneménytan)

BORÍTÓ- ÉS GRAFIKATERV: Várdai Éva

TÖRDELŐSZERKESZTŐ: Várdai Éva

NYOMDA: Mark House – Gyergyószentmiklós

KIADVÁNY-KOORDINÁTOR ÉS KORREKTOR:

Veres Ágnes (veres.agnes@eke.ro)

POSTACÍM:

Asociația SCA – EKE, O. P. 1, C. P. 41,

400750 Kolozsvár (Cluj), RO

e-mail: gyopar@eke.ro

honlap: www.erdelyigyopar.ro, www.eke.ro

A Mező-havas csúcsa felé – Bihar-hegység

(Fotó: Lázár Tibor)

A következő lapszám 2025. április 1-jén

jelenik meg

ELŐFIZETÉS

Az átutalás tárgyaként minden esetben kérjük feltüntetni nevüket, postai és e-mail címüket, valamint hogy „Erdélyi Gyopár előfizetés 2025”, ugyanakkor kérjük ezen adatokat az elofizetes@eke.ro címre is elküldeni.

Erdélyben:

Előfizetési díj egy évre (postaköltséggel együtt):

84 lej

• Banki átutalással:

Asociația Societatea Carpatină Ardeleană –

Erdélyi Kárpát-Egyesület

ING Bank N.V. Amsterdam – Sucursala București

Bankszámla száma:

RO74 INGB 0000 9999 0316 7890

Adószám (cod fiscal): 4960082

Banki készpénzbefizetés esetén a kezelési díjat

(10 lej) kérjük hozzáadni az előfizetés díjához.

• Postai átutalással:

Asociația Societatea Carpatină Ardeleană

(Veres Ágnes)

O. P. 1, C. P. 41, 400750 Cluj

Magyarországon:

Előfizetési díj egy évre

(postaköltséggel együtt): 7800 forint

• Banki átutalással az EKE magyarországi

számlájára:

Erdélyi Kárpát-Egyesület

Unicredit Bank

Bankszámla száma:

10918001-00000027-75640007

Banki készpénzbefizetés esetén a kezelési díjat

(750 forint) kérjük hozzáadni az előfizetés díjához.

A folyóiratban megjelent írások szerzői jogvédelem alatt állnak, azok bármilyen formában történő további felhasználása csak a forrás feltüntetésével engedélyezett. Az aláírt vagy betűjellel ellátott cikkekért szerzőik felelnek, ezek nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

TARTALOMJEGYZÉK

- 1 Az EKE új távlatai – Dr. Kovács Lehel István

Egyesületi élet

- 2 Meghívó a 32. EKE Vándortáborba – Tusnádfürdő, 2025. augusztus 5–10. – Szabó Károly
- 11 35 éve alapították a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesületet – Jánosi Csaba
- 34 EKE-osztályok hírei
- 47 Az Erdélyi Kárpát-Egyesület kiadványai

Könyvbemutató

- 2 Könyvbemutató szerző nélkül – Szilágyi Eszter

Belföldi túra

- 3 Egy tündérbert kapuja – Kocsis András

EKE-osztályok kedvenc túrái

- 6 A Czárán Gyula Alapítvány kedvenc túrája – A Boga-katlan bal peremén gerincelve és egyebek – Egri Ferenc

Örökségünk

- 8 Örökségünk sáfárai – A fatfalvi Ugron-kastély feltámadása – Köllő Miklós

Hazajárás Erdélybe

- 14 Barangolás a Kis-Küküllő mentén – Kenyeres Oszkár

Historikum

- 16 Erről írtak eleink – Hegymászóink megsüvegelése 2. – Balázs Katalin

Gombák

- 19 Tejelőgombák I. – Rizikék, szörgombák – Bélfenyéri Gábor

Környezetvédelem

- 20 Ciprus védett területeinek endemikus és veszélyeztetett kormofitái (2. rész) – Dr. Bartók Attila

Ökolábnyomok

- 23 Természet a városban: amit az odúkról tudni érdemes – Milvus Csoport
- 25 Mamasüti – Nagymamáink hagyatéka – Balázs Katalin

Külföldi túra

- 27 Képeslapok a nagyvilágból, 22. rész – Varázslatos barlangok Szlovéniában – Dr. Kovács Lehel István
- 30 Meseszép Föld, 29. rész – Lappföldön, az északi sarkkörön túl – Deák László

Borvizeink, gyógyvizeink

- 33 Dr. Jakab Kálmán, a gázfürdők jótékony hatásának kutatója – Jánosi Csaba

Rejtvény

- 45 Mormota-fejtörő
- 46 Keresztrejtvény – Johannes Kepler német csillagász gondolata

TÁMOGATÓINK

9 115833 951322 076

Az EKE új távlatai

Dr. Kovács
Lehel István

■ Új esztendőt írunk. Az Erdélyi Gyopár életében mindenképp kiemelkedőt. Elértük a 35. évfolyamot, és év végére meglesz a 200. lapszám is. Mindez az új, 1991-ben indult sorozatból, nem számítva ide nagy elődünk, az Erdély évfolyamait, hisz úgy már a 81. életévünkbe lépnénk.

Közben a világ változik, s nem állíthatjuk azt – sajnos –, hogy jó felé. Tavalyi első vezércikkünkben egy negatív rekordot említettünk, konkrétan azt, hogy 24 óra alatt 95 személyt kellett országszerte menteni, lehozni a hegyről. A 95 személyből 35 kórházba került.

Idén ez a rekord ismét megdőlt. 24 óra alatt 180 személyt kellett menteni a hegyeken, ezek közül 120 személy került kórházba. A személyek száma szinte a duplájára emelkedett, ám a mentettek állapota szinte a négyszeresére súlyosbodott. Ezen kívül 68 személy kért telefonos útbaigazítást. A tavalyi rekord 39 volt.

Mindez január 6-án történt, de január 7-e is eléggé komor képet fest: 125 mentett személy, közülük majdnem mindenki kórházba került, 51 telefonos útbaigazítás.

Január 3-a is rekordokat döntögetett már: 162 mentett személy, 100 beutalás, 83 útbaigazítás-kérés.

Ha végignézzük a statisztikákat, ez az irányvonal bontakozik ki a karácsonyi vakáció kezdete óta. A téli szabadság nyújtotta lehetőségekből adódóan tömegesen – szinte zsúfoltságot okozva – járják a családok, a baráti társaságok a hegyeket, lehet sízni, hódeszkázni, szánkózni, viszont ennek ellenére a városiakok egyáltalán nincsenek felkészülve a téli hegyekre.

Civilizációs betegség – intézhetnénk el egy kézleggyintéssel –, de nem, a gyökerek sokkal mélyebbek. Kihalóban van a természetjárás kultúrája! A gyors, azonnali élményeket kereső mai emberek autóval felmennek a felvonókig, pár perc alatt ott vannak a hegycsúcson, magukba szívják a fenséges kilátást, úgy gondolják, hogy mindenre képesek, új élmények után kutatva rohanni kezdenek, és... elvesznek, eltévednek, baleset éri őket a hegyen.

Bizony, a természetjárás, a hegyek szeretete egy életmód, egy kultúra, amelyet nem lehet egyik percről a másikra elsajátítani, hosszú éveken keresztül kell megtanulni, tapasztalatokat gyűjteni. Talán most van igazán szükség természetjáró egyesületekre, klubokra, talán most kell igazán a

közösség tapasztalata, a kollektív bölcsesség, az átfogó oktatás.

Az igazi természetjáró a közösség izzó paraszában kovácsolódik hegyi emberre.

Talán most van igazán szükség ismeretterjesztő lapokra, természetjárásról szóló folyóiratokra, digitális tartalmakra, információs szőnyegbombázásra.

Az igazi természetjáró a szakirodalom mohó falásával nevelődik hegyi tudóssá.

Ezért fontos a 35 évfolyamot megélt Gyopár, a Gyopárka, az EKE-bakancs és az Erdélyi Kárpát-Egyesület valamennyi kiadványa, ezért fontos az EKE közössége és szellemisége, amelyet semmi nem fejez ki jobban, mint az, hogy hamarosan az Erdélyi Kárpát-Egyesület új közösségi házat fog felavatni Várfalván. Egy új bázist, egy új várat, egy új kovácsműhelyt, amelyben az EKE közössége formálódik, nevelődik, sziklává szilárdul.

Ezért fontos a gyermekek, a fiatalok bevonása, bármilyen nehéznek is tűnik ez mostanság. Az időseknek fiatalításra van szükségük, a fiataloknak pedig tapasztalatokra. Így működik ez évezredek óta. Csak így lehet egészséges egy közösség, egy társadalom.

Az EKE életében most ezt kell első számú prioritásként kezelni. Erre kell stratégiát alkotni. Az építkezés befejeződött, a körülmények, a környezet, a tudásbázis adott, és ezt a hatalmas tudást, az EKE szellemiségét kell átadni a következő generációknak. Meg kell találnunk rá a módot, a módszereket, válaszolnunk kell a kihívásokra.

Ezekkel a gondolatokkal kívánunk gyönyörű, gazdag évet minden természetjárónak, EKE-tagnak, a természet szerelmeinek! ■

Meghívó az EKE 32. Vándortáborába Tusnádfürdő, 2025. augusztus 5–10.

Kedves természetjáró közösség!

A 10 évvel ezelőtti gyerektúra résztvevői már fiatal felnőttekként vehetnek részt az ideai táborban
FOTÓ: DEZSŐ LÁSZLÓ

■ A mai világban, amikor a természeti és társadalmi kihívások soha nem látott intenzitással nehezeden ránk, a közösség szerepe felértékelődik. A természetjárás nemcsak testi-lelki feltöltődést kínál, hanem olyan közösségi élményt is, amely a túlélés és a megújulás egyik alapvető eszköze lehet. Az EKE Vándortáborai ezt a közösségi erőt szimbolizálják: olyan térként szolgálnak, ahol az emberek egymást támogatva, közös célokért lelkesedve képesek újraértelmezni a kapcsolatukat a természettel és egymással.

Tusnádfürdő, Székelyföld egyik gyöngyszeme ideális helyszín ehhez az összetartó élményhez. Az itt található természeti szépségek és kulturális értékek felfedezése lehetőséget ad arra, hogy a résztvevők túrák és közös programok során új perspektívákat nyerjenek. Mindeközben a közösségi élmény nemcsak baráti kapcsolatok kialakulását segíti, hanem erősíti azokat a társadalmi kötelekeket is, amelyek a válságokkal szembeni ellenálló képességet fokozzák.

A természetjárás és a közösségi aktivitás kettőse a Vándortábor egyik

legfontosabb üzenete. Az EKE hitvallása szerint ezek nem csupán szabadidős tevékenységek, hanem olyan értékek, amelyek a modern világban is alapvetőek az emberi jólét és a túlélés szempontjából. Az egyes túrák, tábor-tűz melletti beszélgetések és közösségi események mind arra emlékeztetnek, hogy az összefogás, a tapasztalatok megosztása és a közös célokért való cselekvés a legnehezebb időkben is erőt ad. Úgy vélem, hogy minden EKE-tagszervezet számára ezek az értékek fontosak, ezért örömmel dolgozunk azon, hogy a közösség egyben maradjon és erős maradjon. Köszönjük azoknak az EKE-osztályoknak, amelyek önzetlen segítséget ajánlottak fel, hogy a közösségi érzést erősítsék.

Hamarosan részletekkel szolgálunk a programokról és a jelentkezés módjáról az ekevandortabor.ro oldalon és a közösségi média felületein. Addig is hívunk minden természetkedvelőt, hogy legyen részese ennek a különleges eseménynek, amely nemcsak a természetjárást, hanem az emberi közösség erejét is ünnepli.

2025-ben találkozunk Tusnádfürdőn, és fedezzük fel együtt, milyen csodákra képes a közösség, ha együtt járunk a természet ösvényein! ■

Szabó Károly

Könyvbemutató szerző nélkül

■ Székely Árpád *Erdély virágoskertje – Növényritkaságok és botanikai csemegék a Magas-Tátrától a Retyezátig* című könyvének a bemutatására került sor tavaly december 11-én. Rendhagyó könyvbemutató, hisz a szerző sajnos már nem lehetett jelen. A felesége, Székely Melinda mutatta be a férje által előkészített anyagot.

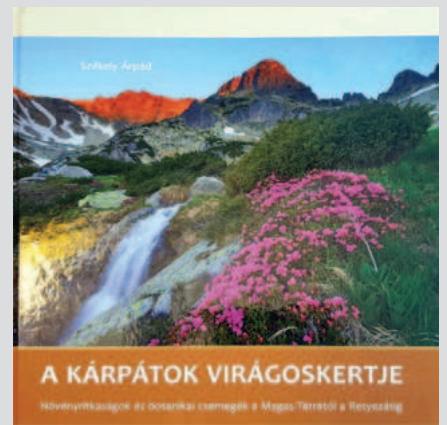
Székely Árpád udvarhelyi földrajztanár 2012–2024 között tizenhét könyvet, albumot tervezett, írt, szerkesztett. Mint a Kárpátok szerelmese, maga járta a hegyeket, készítette a fotókat, szerkesztette az anyagot, a koronavírus ideje alatt is. Ahogy régebben mesélte, megkönnyítette a munkáját az a tény, hogy ebben az időszakban kevés emberrel találkozott útjai során. Nagy fontosságot tulajdonított egy-egy fotóté-

mának, ezért sokszor előfordult, hogy a fényviszonyok vagy egyéb tényezők miatt visszatért ugyanarra a helyszínre. Rengeteg időt, energiát áldozott arra, hogy munkája megfeleljen a legigényesebb elvárásoknak is. Akinek birtokában van bármelyik könyve, kérem, vegye le a könyvespolcra, ahogy én is tettem most, és olvassa el a címlap hátoldalát. Döbbenet, elismerés, vegyes érzelmek. Hogy is fért ebbe a 47 évbe ekkora tudás, akarat, energia? Az utolsó könyvének facebookos eseménye még itt van a szemünk előtt. Aztán elhalványul, de remélem, hogy sokan fogják használni a könyveit, túrázóknak, honismeretkedvelőknek, földrajz szakosoknak és mindenki, aki értékeli a szépet. A kolozsvári és baróti könyvbemutató visszanézhető a YouTube videómegosztón a Székely

Árpád túráskönyve, illetve *A történelmi Erdély, Székely Árpád természetjáró kalauzának bemutatója* címen. Akkor Árpád még egészséges volt.

A mindössze 400 példányban megjelentetett *Erdély virágoskertje...* című könyv elfogyott, azonban utánrendelés van folyamatban. Kérjük, vásárlási igényét jelezze a melibogdan@yahoo.com e-mail címen vagy a 0758-507598-as telefonon. ■

Szilágyi Eszter

Látkép a Gyilkos-kőről, szemben a Kis-Cohárd

Egy tündéerkert kapuja

Ha Erdélyt gyakran nevezik tündéerkertnek, a Békás-szorost, mely Székelyföld egyik legkülönlegesebb szeglete, bátran tarthatjuk a tündéerkert ékszeres dobozának, ahová belépve lélegzetelállító csodák egész sora várja a látogatót. Kétoldalt néhány száz méteres, szinte függőleges, fehéresszürkés sziklafalak magaslanak fölénk végesvéig, amelyeknek alig látjuk a tetejét, a völgyben pedig az út mellett vad, sziklás mederben tajtékzó, zabolázhatatlan patak zúg tova. Ez a Keleti-Kárpátok leghosszabb, mintegy öt kilométernyi, és talán legszebb sziklaszurdoka, amelyet – bár áthalad rajta egyik Erdélyt Moldvával összekötő országút – érdemes gyalog végigjárni.

■ Földtörténeti korok, de főleg a késő jura időszak számtalan tengeri állatának vázából alakultak ki ezek a mészkősziklák, melyek aztán a kréta kor folyamán kiemelkedtek a tengerből és összetöredeztek. A ma ismert vízhálózat kialakulásakor a Békás-patak ezen a nagyobb repedésen talált utat magának kelet felé, amelyet lassan, észrevétlenül alakított az évezredek folyamán, és alakít magának továbbra is, egyre mélyebben vágódva sziklaágyába.

Az ember viszonylag későn kezdett közlekedni ebben a szorosban. Bárkinek dolga volt kint, Moldvában, vagy idebent, Erdélyben, az nem itt, ebben a csodálatosan szép, de kiépíthetetlenül járhatatlan patakmederben botorkált, hanem fent, a hegyeken át, kapaszkodós, de járható utakon igyekezett célja felé. Erre utal például a Gyergyói-havasokban, a Pricskén épült hajdani vám. Csakhogy 1837 nyara kiadós esőzéseket hozott, amelynek következtében a talaj átítatódott a mindent eláztató bőséges csapadékkal. A Békás-szoros kapujának egyik oldalát képező Gyilkos-kő (1378 méter) meredek lejtőjéről lecsúszott az átnedvesedett, elnehe-

zült talaj felszíni rétege, és nekicsúszott a kapu szemben levő oldalát képező Kis-Cohárd (1344 méter) délkeleti hegy lábának. Ezután következett az az eseménysorozat, amely végül ennek a csodálatos világnak a felfedezéséhez és a szorosban egy járható átjáró építéséhez vezetett.

A Gyilkos-kőről alázódult talaj elzárta négy nagyobb pataknak, a Vereskő-, a Likas-, a Cohárd- és a Juh-pataknak, valamint a Gyilkos- és másik néhány időszakos pataknak a medrét, ami a völgy vízzel való feltöltődését és egy különleges tó kialakulását eredményezte. Ezt a tavat, melynek vizéből a mai napig fenyőcsonkok állnak ki, a völgy egykori fenyvesének tanújeleiként, előbb Veres-tónak nevezték, majd a ma is használt Gyilkos nevet kapta. Idővel a vadregényes környezetben kialakult tó egyre több kíváncsiskodót vonzott. Többek közt eljött ide Orbán Balázs is, aki 1864-ben elsőként használta a Gyilkos-tó megnevezést, s akinek híres műve, a *Székelyföld leírása* a vidék egyre népszerűbbé válását eredményezte. A tavat először 1859-ben mérték fel, de megjegyezték, hogy adataik pontatlanok, mert egyes részei annak idején még megközelíthetetlenek voltak. Később észrevették, hogy a tó felülete folyamatosan csökken, mivel a tavat alkotó patakok hordaléka tölti a medret. A múlt században kiszámították, hogy állítólag emberi beavatkozás nélkül 2080-ra teljesen eltűnik. Ha minden megtörténhetőt beszámítottak, lehetséges, ám az érintetlen természet jelen állapotát konzerválni, megőrizni a jövő generációk számára nem kivitelezhető.

A 19. században kialakított átjáró mára egyre forgalmasabb országúttá válik, a rengeteg száguldó gépjármű mellett egyre veszélyesebb az út szélén gyalogolni. Mégis a szurdok hangulatát csak úgy tudjuk átérezni igazán, varázsa ténylegesen csak akkor ragad el, ha lépcsőről lépésre végigjárjuk, s nem pedig keresztülautózunk rajta.

Egyik tavalyi meleg augusztusi napon, kihasználva az adódó lehetőséget, sikerült végigjárni e csodálatos világnak, a Békás-szorosnak Erdély felőli, vagyis a Gyilkos-tó felőli kapuját képező Gyilkos-kőt és Kis-Cohárdot. Kellemes élmény a délelőtti napsütésben kapaszkodni a Gyilkos-tó csónakkötője felől a Gyilkos-kő meredek, erdős hegy lábán vezető

ösvényen, de annál nagyobb ennek sziklafala alatti tisztásról csodálni a Hagymás-hegység kibontakozó látványát. Viszont a jelzésre is figyelni kell, nehogy elmenjünk a Kerek-hegy irányába, a Fehér-mezőre vezető földúton, hanem vegyük észre a Gyilkos-kő sziklafalai között fenyvesben kanyargó, dupla kék kör jelzéssel ellátott egykori pásztorösvényt. Ezen hamar felérünk a Gyilkos-pusztára, majd egy kis további emelkedéssel a lentről látott sziklafal tetejéről tekintünk szét a Hagymás-hegység sokak számára jól ismert, fehéren virító csúcsaira, fenyőtől sötétlő hegyhátaira, völgyeire, füves legelőire. Tekintetünk akaratlanul is megakad a Gyilkos-tó fölé magasló Kis-Cohárd szemközti szikláin, de hamar keresni kezdjük a jól ismert Nagy-Hagymást is. A vele szemben magasló Fekete-Hagymás könnyen felismerhető innen, s ennek helyzete alapján kiszámíthatjuk, hogy a többi hegy fölé magasló, de alig látszó tető a Nagy-Hagymás lehet.

Nézelődésünket egyre sötétebbé váló felhők szakítják meg, ezért igyekszünk a Gyilkos-kő beerdősődő keleti oldalán vezető piros háromszög jelzésen a Gyilkos-tótól Háromkútra vezető út felé. Amint leértünk erre a kövezett útra, az időközben eleredő csepergő eső zuhogóra váltott, de nem tartott sokáig, amint a Békás-szoros bejáratánál lévő üzlethez értünk, meg is állt. Az elázott növényzetről pergő és a hegyoldalokról csordogáló vizek viszont még további áztatással fenyegettek. Nem baj, vélekedtünk, és látva az égbolt tisztulását, úgy döntöttünk, hogy a kék háromszöggel jelzett, meredeken kanyargó ösvény nem, de a Kis-Cohárd sziklafala alá vezető széles erdei út alkalmas lehet ilyenkor is túrázásra.

Bár az idő felhős maradt, elindultunk. Kényelmes tempóban lépegettünk felfelé az elázott, köves úton. A Kis-Cohárd sziklafala alá érve utunk balra kanyarodva ösvényben folytatódik, amely a sziklafal alatt vezet tovább. Még kissé sáros a korábban lezúdult esőtől, de már könnyen járható. Sőt, még a sziklafalon vezető, Wild Ferenc hegymászóról, a Békás-szoros topográfiai felméréjéről elnevezett vasalt úton is voltak próbálkozók.

Ők több rizikót vállalnak, mint mi, ugyanis vihar esetén az ösvényen mi egyszerűen visszafordulunk, de ha az a sodronyon kap el, még belegondolni is rossz. Az egyre inkább beerdősödő Cohárd-nyeregből, vagy „gyergyóiason” Cohárd-nyakból néhány száz méter meredek erdei szerpentin következik, majd felérünk a Kis-Cohárd platójára és hamarosan a Gyilkos-tó fölé magasló, jól ismert sziklafal tetejéről gyönyörködünk a tájban. Ezúttal a délelőttivel átellenes oldalról, egy másik perspektívából, és nem napsütésben, hanem borongós, felhős időben, de amely azért látni engedte a Hagymás-hegység összetéveszthetetlen formavilágát. A Kis-Cohárd hegy lábának fenyvese fölé, de jóval alattunk fehéres felhők gomolyogtak.

Épp csoportképet igyekeztünk készíteni, amikor a hirtelen eleredő esőt egy dörgés és egy villámcsapás tette nyomatékosabbá. Az azonnali döntés nyilvánvaló volt, s gyorsabban végrehajtottuk, mint a fotózáskor a csoportba állást. Szaporázni kezdtük lépteinket az erdei ösvényen lefelé, igyekezve eltűnni az erdőben és minél alább kerülni e csodaszép, de ilyenkor túlságosan kitett helyről. Mire a nyakunkba szakadó eső és a mindenhol csordogáló vizek közt a sziklafal alá, a széles út felső végéhez értünk, az eső ismét elállt. Azott földúton ereszkedtünk tovább, majd vizes aszfalton igyekeztünk vissza ehhez a különleges tóhoz, amelynek majd kétszáz évvel ezelőtti keletkezése volt szükséges e csodálatos természeti táj felfedezéséhez és a vidék megismeréséhez. Fenyves környezetével s a föléje magasló fehér sziklafalakkal a Gyilkos-tó felejthetetlen látvány. Neve egybecseng a keletkezését előidéző hegyével és mintha a völgy víz által elpusztított egykori növényzetére utalna. ■

Kocsis András

Felhasznált könyvészet:

<https://rezsoageologussun.wordpress.com>, Békás-szoros
<http://www.erdelyiturak.ro>, Hagymás Nemzeti Park

Látképek a Kis-Cohárdról

A Czárán Gyula Alapítvány

KEDVENC TÚRÁJA

A Boga-katlan bal peremén

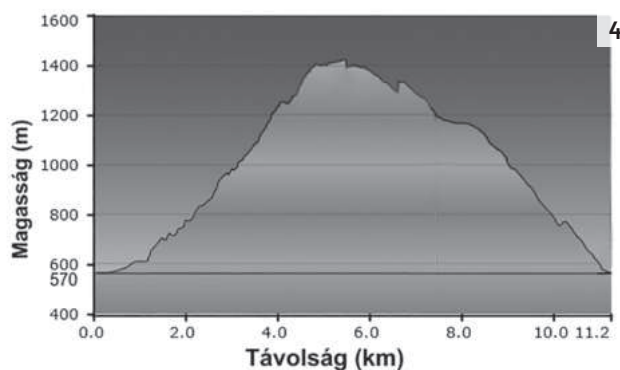
Érkezés az induláshoz: N46.60724 E22.65900, 570 m
 Karikatúra hossza: 11 km
 Csúcsérzés: 1424 m
 Felfelé kúszás: 427 m
 Lefelé bukácsolás: 427 m
 Mászófokozat: helyenként négykézlábas
 Kinek ajánlott? Szédülékenyeknek nem, szédülteknek
 annál inkább!

■ Akik túlélték a Száraz Magura medvejárta útjain tett sé-
 tántkat, most egy legalább annyira érdekes és vadóc vidéken
 próbálhatják ki rátermettségüket és elszántságukat. A járha-
 tatatlannak vélt út ott van a lábunk előtt, ha nincs is megjelölve
 piros, sárga vagy kék jelekkel, és a czáráni idők daliás múltját
 idézi. A Vasaskőfalva (Pietroasa) községhez tartozó Boga
 üdülőtelepet (valamikor néven Bulz-liget) viszonylag könnyű
 megközelíteni a Pádisra tartó műútról, ha a Boga Gyöngye
 (Perla Boghii) panziónál balra fordulunk, elhaladunk előtte a
 Schmidl-vízesést jelző tábláig, ahol van elegendő hely lepar-
 kolni. Előttünk fehéren tornyosodik a Boga-kő, amfiteátrum-
 szerű katlanától övezve. A hídon átkelve hamarosan elhala-
 dunk a Szegelet-havas felől érkező Kukorica-patak (Valea
 Rea) és a katlan felől lefutó Boga-patak találkozására, mellet-
 t, tovább pedig a szekérúton. Alig száz méterrel a Schmidl-
 vízesés előtt, jobbra találjuk a régi Bulz körút halványodó ös-
 vénnyét, melyen Czárán Gyula vitte a tisztálkodni vágyókat az
 Oșel-patak kanyonjába, a Schmidl-vízesés felső szakaszában
 dorbézoló víz vájta mészkőkádakhoz, Behemót fürdőjéhez:

„Figyelmeztetés: Szédülésre hajlandóknak tilos a be-
 menet! A Behemót-szakadék a hegységnek legijesztőbb,

A Schmidl-vízesés, balra a Czárán-kilátó sziklatömbje

legfélelmesebb, legvisszariasztóbb szakadéka; fenekére csak egy-egy nyíltabb ponton lehet imitt-amott belátni. Az út benne mindenütt karfákkal van ellátva, minthogy az csak a merőleges sziklafalak keskeny párkányain lopózik be oda. Belépve a szakadék belső útjára egy falépcsőzet: ennek fokozatain le az alsó párkányútra s ezen a Behemóth fürdője, a szakadéknak egy teljességgel hozzáférhetetlen vízesése, alatta függőleges, magas falaktól őrzött nagy kerek szikla medenczéjével. Behemóth olyan fürdőkádat választott, melyet kívülről más senki ne használhasson.” (Czárán Gyula: *Kalauz*, Belényes, 1903)

A karfáknak híre-pora, tehát mi most a kanyon bal peremén sziklázunk a vízesés fölé, át a patakon és ki a Boga-katlan bal gerincére, ahol pótolhatjuk az oxigénvesztést, lehetővé válhat málhánkat, mielőtt leereszkednénk a Czárán-kilátó sziklakúpjához: „a nagyon merő (meredek – szerk. megj.) sziklás lépcsőzeten, a sziklafalnak robbantás alkotta keskeny párkányain végig a szakadék felső szelídebb részén ennek patakján (az Osel patak) át, s tovább egy sziklaüreg alatt az erkélyre, honnan a Felső-zuhatag látható a szakadékban. Innen a hasadék jobb partról felmeredő sziklabástya füves ormára. Kilátó az alsóbb Bulz-völgy ligeteire, a felsőbb Bulz-völgy szakadékaire s a Boga fehérlő falaira.” (Czárán Gyula: *Kalauz*)

Eme úttörő idők illatával telítődve, vissza a szákokhoz, és letérve a járt czáráni útról, tovább fölfelé a Boga-katlan peremén lopakodó ösvényen, ki-kitekintve az alattunk leskelődő mélységbe, a katlan merőleges falaira és a Boga-kő lélegzetfogó sziklavárára. A csúcs alatt, a perem déli oldalán omladozik a régi rönkszállító kötélpálya felső állomásának alapja. Innen eresztették le a Bulz-ligetbe a Pádisról kitermelt fenyőóriásokat. Kis szerencsével itt kapitális szarvassal is találkozhatunk. Az egyre sűrűsödő erdőben hamarosan rábukkanunk a Pádis felől kapaszkodó piros pont turistajelzésre. Megnyugodva, hogy nem veszünk el, kísértelünk a Boga-kő szűk, de annál égbeszökkenőbb kilátójára. Szelfizés és illegetések-billegetések után a piros ponton indulunk vissza Pádis felé mindaddig, amíg meg nem találjuk a jobbról, a Pláj-ligetről, illetve a Bogatelep felől érkező kék kereszt jelzésű ösvényt. Ezen továbbereszkedünk le a Bál-rétre, a Scărița menedékházig (volt erdészház), ahol ismét magára hagyjuk a jelzést és az aszfaltot. Az erdészház mögött, a régi szekérúton indulunk be, elhaladunk a Bulbuci-patak völgyfője fölött, és a meder bal partját követve járatlan utakon megérkezhetünk, ha nem adjuk fel, a Háromkirály-vízeséshez. Boldizsár, Menyhért békésen parolázgat velünk, de nem minden nehézség árán tudunk csak Boldizsár zuhataga alatt kijutni a sziklamedence peremére, ahonnan nyugodtan vissza-visszanézhetjük a hármas próbatételt. Innen már csak sétaszámba megy leereszkedni a Boga-völgyi szekérútra, ahonnan jöttünk, hacsak nem kell sáros vámot fizetnünk egy-két alattomos meredekségnek. ■

Egri Ferenc, Czárán Gyula Alapítvány – Bihari Turista Club

6

7

8

FOTÓ: EGRİ FERENC

1. A Boga-kő	7. A Bál-rét
2. Kilátás a Boga-kőről	8. A Bihar-hegység déli gerince
3. A régi kötélpálya felső állomásának romjai	9. A Háromkirály (Boldizsár) vízesés
4. A Boga-katlan északi oldala	10. Google térkép
5. Az útvonal hosszszete	11. A Háromkirály (Menyhért) vízesés
6. A Háromkirály (Gáspár) vízesés	12. Open hiking térkép

9

10

11

12

Örökségünk sáfárai

Az épített örökséget nem hagyjuk kallódni. Sem mi, az *Erdélyi Gyopár* szerkesztői, sem azok az emberek, akik tudják, elgyászolni valamit, siratni a romokat bár könnyebb, mégsem hoz annyi sikerélményt, mint új életet lehelni bele. Az EKE folyóirata az elmúlt időszakban az erdélyi kastélyokat mutatta be. A sorozat végére érve gondoltunk egy nagyot, és az Építészfórummal szövetségre lépve ismertetünk sikertörténeteket, jó gyakorlatokat, feltámadásokat. Ikonikus épületek második életét mutatjuk be, vagy éppen közösségi életet szolgáló, helyi alapanyagok felhasználásával készült ingatlanokat. A hajlékokról építészek

beszélnek, bemutatva a múltat és a jelent, indokolva azt a módot, ahogyan egy műemlék, egy szakrális tér megóvásáért beavatkoztak. Meg lehet kérdejelezni, mit és miért tettek, hogy a modern és a hagyományos hogy illeszkedik egymáshoz, de ezt csak akkor lehet értő módon megtenni, ha ismerjük gondolataikat. A rovatban szerencsés találkozásokról szóló történeteket olvashatnak, olyanokat, ahol a tulajdonosi szándék a szaktudással találkozott, és ahol e két szereplő örökségünkkel jól sáfárkodott. Gyarapítsuk tudásunkat, mert így lehetünk csak jó idegenvezetői a következő generációnak!

A fiatfalvi Ugron-kastély feltámadása

■ „A fiatfalvi gáton túl se pisztráng, se nábob.” E helyi mondás jól tükrözi Fiafalva történelmi helyzetét, mely a székelyszékek és az erdélyi vármegyei területek határán fekszik. Amint elérjük a síkságot, a patakban már nincs pisztráng, a hegyek felé haladva pedig nem találunk nagybirtokot – így Fiafalva maga e ketősség határán helyezkedik el.

A fiatfalvi kastély a kétezertizedes évek közepére egy súlyosan lepusztult épület, gyakorlatilag egy tetővel ellátott rom volt – mint a történelem során sokszor. A csupasz falak közé, a düledező épületbe félve merészkedtünk be. Kérdéses volt, hogy lehet-e egyáltalán restaurálni az épületet, vagy pedig a rekonstrukció a megoldás...

A kastély épületét a szocialista időszak alatt az Állami Gazdaság vette birtokba, és bár ez az időszak is jelentősen megviselte az épületet, a legnagyobb károk mégis a rendszerváltás után keletkeztek. 1990-től a kastély lakatlanul állt, és miközben a román állam és az eredeti tulajdonosok közötti pereskedés zajlott a visszaigénylés körül, a gazdátlan épület teljesen kifosztották. Ami mozdítható volt, azt ellopták, így a kastély a hosszú évek alatt egyre inkább az enyészeté lett.

A levéltári kutatások szerint a fiatfalvi birtok gazdag történelme során a legjelentősebb erdélyi nemesi családok kezén fordult meg. Az első említése 1466-ból származik, amikor a Geréb család udvarháza állt a kastély helyén. Geréb András, Bethlen Gábor testőrkapitánya 1625-ben négy saroktornyos kastéllá építette át, hasonlóan a szárhegyi Lázár-kastélyhoz. A kastélyt később ifj. Székely Mózes (az egyetlen székely erdélyi fejedelem fia), Berenhidai Huszár Mátyás (a tragikus sorsú, messze földön híres igazlító és bajvívó fia) és a Bethlen, Torma, Nemes, Wesselényi, Mikó család birtokolta, miközben pereskedések és öröklési viták közepette pusztult. 1718-ra a kastély már romos állapotban volt, bár néhány évvel korábban felújításokat végeztek rajta, amit a Nemes Domokos nevet viselő stukkós boltozat is bizonyít. 1805-re már csak egy L alakú épület maradt belőle, amit a napóleoni háborúkat megjárt Mikó Miklós 1817-ben újjított fel manzárdtetővel. A kastély tulajdonosváltásait Zakariás Antal örmény származású kereskedő és bányatulajdonos megjelenése zárta le. Jókai Mór a *Fekete gyémántok*ban megörökítette történetét, bár Zakariás a regénybeli Berend Ivántól eltérően nem halt meg. Zakariás jelentős szerepet játszott az erdélyi bányamérnök-képzésben és az 1848–49-es forradalom alatt ágyúöntést és löpőgyártást szervezett. Gábor Áron az ő bodvaji háromában, az ő öntőmesterével és anyagával öntötte a háromszéki ellenállás első ágyúit. A forradalom után az osztrákok

2

FOTÓ: SZIGETI VAJK ISTVÁN

1. A fiatfalvi kastély 2024 nyarán madártávlatból
2. A kastély előkertje, ahol érdemes időzni
3. Élmény itt a múlt

a *Fekete gyémántok*ban megírt módon tönkretették, de még sikerült megvásárolnia és felvirágoztatnia a fiatfalvi birtokot. Zakariás halála után az Ugron család vette meg a birtokot, és igazi mintagazdasággá fejlesztették, egészen az 1948-as államosításig.

Ennyit a múlttól, melyről a csupasz, vakolat nélküli, történelmi szubsztanciájukat csak anyagukban őrző falak némán hallgattak.

Hogyan lehet egy ilyen épület helyreállítását elkezdni? Szerencsére mind a megrendelő, mind az erdélyi műemlékvédelemben az elmúlt két évtizedben felnőtt szakemberek nyitottan álltak a kutatáshoz, és nem tartották értelmetlennek vagy lehetetlennek a romokkal való foglalkozást. Ez a folyamat rendkívül időigényes volt, és a falkutatás, illetve a régészeti feltárás során meglepően sok információt sikerült kinyerni, a különböző korszakok lenyomatait, tanúit: barokk táblás parkettet, reneszánsz ajtókeret-töredéket (egy részét kéményből kibányászva), másodlagosan felhasznált díszesen faragott mennyezeti gerendadarabokat (a deszkák közötti takarólecek bevéssett profiljával), egy eddig Erdélyben párhuzam nélküli kerámiapadlót, aztán kályhacsempéket, ólomüvegszemeket és végül, de nem utolsósorban a Mátyás király korabeli udvarház tornácalapozását. Szóval: mindent, amit remélni sem mertünk. És mindent mentettünk: ablaksarkat, hargallót, utolsó szöveget, valamire még használható fadarabot, tenyérnyi korabeli vakolattöredéket. Furcsa együttállások is kialakultak az idők folyamán többször átalakított, a kutatások során „megvetkőztetett” épületen: a reneszánsz kori lőrés vágja a barokk korszak ablakkeretezését.

Lehet-e restaurálni egy félig romos épületet? Vagy az egyre elfogadottabb rekonstrukció a megoldás? Az aprólékos kutatásoknak köszönhetően kiderült, hogy ami a restaurálást illeti, a válasz határozottan igen, de ahhoz, hogy az épület hasznosítható is legyen, a komplex restaurálási folyamaton túl funkcionális beavatkozások sorára lesz szükség. Tehát egyrészt lehetséges egy pontos, „filológiai” megközelítés, mely arra törekszik, hogy a műemléket a lehető legpontosabban visszaállítsa az eredeti állapotába, mintha az idő múlásával bekövetkezett változások nem is történtek volna meg,

3

A kápolna szakrális tere

Aki itt hálna, ilyen luxusban lehet része

Hagyományos épület modern kiegészítésekkel

a történeti hűségre helyezve a hangsúlyt. Másrészt szükséges a kritikai felújítás oldaláról is megvizsgálni a lehetőségeket, hogyan lehet a műemlék történeti rétegeit tiszteletben tartva újraértelmezni az épületet?

Ebben a folyamatban a restaurátor, az építész is hozzájárul az épület történetéhez. Ekkor nemcsak a múlt megőrzéséről van szó, hanem az épület mai és jövőbeli értelmezéséről is. Így a restaurálás során a kreativitás, a szakértelem és a találékonyság különleges hangsúlyt kapott – ami feltétlenül szükséges volt, az megépült. Diszkréten, nem hivalkodóan, de magas építészeti minőségben és profi módon kivitelezve.

Ha szétnézünk a világban, a műemléki beavatkozások kortárs anyagai a rozsdás acél és az üveg. A Cor-Ten azért vált népszerűvé, mert rugalmasan illeszkedik a különböző történelmi korszakokból származó elemekhez. Míg az üveg

a modern, steril esztétikát képviseli, addig a rozsdás acél összekapcsolja a múltat a jelennel.

Erdélyben vagyunk, vidéken. A kastély 1805-ös leltárát feldolgozó Sándor-Zsigmond Ibolya szerint: „A fiatfalvi Ugronkastély lakói a nemesség átlagos életét élték, annak megfelelően gazdálkodtak és építkeztek. Egyszerűség és munkás élet uralkodott a kastélyban. Fölösleges és haszontalan költségek nem voltak jellemzőek az itt lakók életére. Az udvarban fellelhető gazdasági épületek, kertek inkább a munkára és az önellátásra való berendezkedést sejtetik.”

A fenti szempontok szerint a Cor-Ten és az üveg drága... Értve a vidékiséget, tiszteletben tartva a helyszín hagyományait és jelentőségét, elkerülve a divatos megoldásokat: ami új és fém, az egyszerű, szürke. Így a fiatfalvi helyreállítás elkerülte a megszokott, ideológiai alapú műemlékfelújítási rutinokat. A szükséges bővítések, a kortárs beavatkozások diszkréten történtek, de a hangsúly az építészeti döntések egyediségén és az azokkal járó felelősségen volt. A beavatkozások nem korlátozódtak a kastélyépületre: a kastély mögötti, elfogadható állapotban megőrzött angolpark rehabilitációja folyamatban van, míg a kastély előtt egy reneszánsz kert kivitelezése zajlik.

Fiatfalva nem volt nagy birtok, gáttal, halastóval, pisztánggal sem. Erdélyben a birtokviszonyok sosem voltak olyan kiterjedtek, mint Magyarországon, és a Bánffyak vagyona messze elmaradt az Esterházyakétól. Mégis, Bonchidán már előbb volt franciakert, mint Fertődön. Szóval itt is tudtak fenégesen élni, még ha kisebb léptékben is, de a méltóság és az elegancia érzése sosem hiányzott. Valahogy ezt sikerült az újjáélesztett romban visszahozni. ■

Köllő Miklós, Larix Stúdió

Relikviák. A tulajdonos és a kivitelező szakemberek szándéka egyezett: menteni, ami menthető

35 éve alapították a Csíki Természetjáró és Természetvédő Egyesületet

A Csíki Természetjáró és Természetvédő Egylet alapító jegyzőkönyvét 1990. január 5-én keltezték. Kézjegyével látta el Kristó András, Beder Tibor, Borsodi László, Izsák Zoltán, Antal Ernő, Pomjanek Béla, Tőke Dénes, Sólyom László, Kajcsa Károly, Birtók József és Székely Gábor. Kristó András, a CSTTE elnöke, majd tiszteletbeli elnöke, Sólyom László alelnöke, Borsodi László, Izsák Zoltán és Pomjanek Béla már a Csillagösvényen túrázik. A törvényszéki végzésen az 1990. február 20-i dátum és a 13/90 iktatószám szerepel.

■ A névadásnál a tagság talán a Vámszer Géza által 1931-ben alapított Csíki Turista Egyesület nevéből indult ki. Maradt a Csíki, a turista helyett a természetjáró került a második helyre, amit megtoldottak a természetvédő szóval.

Egy emberöltő, 35 év telt el az alapítás óta. A kezdeti fiatalos lendület a Jöjjön velünk!-mozgalom természetjáró szokásait vitte tovább. 1990-ben a CSTTE tagjai 47 alkalommal húztak túrabakancsot. Vetített képes előadások sorozatán számoltak be élményeikről. A természetjárás mellett több mint 500 km turistautat újítottak fel a Csíksországot határoló hegyekben. Hegyünnepet szerveztek a Hargitán, a Nagy-Hagmáson és a Csomádon. A CSTTE tagjai ott voltak a Gyergyószárhegyen tartott EKE centenáriumi ünnepségen.

1992. június 11-én a csíkszeredai Mikó-várban tartott rendkívüli közgyűlés határozata révén a CSTTE társegyesületként csatlakozott az EKE-hez.

A természetjárás mellett 1993-tól az egyesület életében kiemelt szerepet kap a környezetvédelem és a térségfejlesztés. Első pályázatunkat a budapesti Független Ökológiai Központ (FÖK) támogatta. Elkészült a *Csíki-medence környezet-szennyező gócai* című tanulmány, amely a Csíki Zöld Füzetek időszakos kiadványban jelent meg.

Csík és Háromszék határán 1994. augusztus 25–28. között a III. EKE Vándortábornak a CSTTE volt a házigazdája. Megkezdték a Csomád-hegység és a lábánál elhelyezkedő öt település – Csíklázárfalva, Tusnád, Tusnádfürdő, Sepsibükszád és Torja – kistérséggé szervezését. Elkészül a *Csomád-Büdös hegycsoport környezetvédelmi helyzetének és regionális fejlesztési lehetőségeinek felmérése* című munka, amely 1995-ben a Csíki Zöld Füzetek második számában látott napvilágot. A rövidített angol nyelvű változata a Green Booklet of Csík 1995/1. számában jelent meg. 1995-ben a Csomád kráterében két emlékezetes rendezvényre került sor a CSTTE szervezésében. Az Ökohepaj a vadásztársaságok ellen irányult az ide telepített

Patakfigyelő csoport – Csíklázárfalva

Erdei Iskola a Szent Anna-tónál

medvevetető felszámolása érdekében. A Csomád kistérség gyerekeinek nagy élményt nyújtó Erdei Iskolát szerveztek a CSTTE szakemberei. 1995 őszén Hargitafürdőn az egyesület *Környezeti nevelés az iskolában és az iskolán kívül* néven szervezett tréninget a Csíki-medence pedagógusai számára.

1

2

3

1996. február 24–25-én Tusnádfürdőn ünnepélyes keretek között került sor a Csomád Kistrégió alakuló ülésére, amelyen helyi előjárók mellett részt vettek a magyarországi Dörögdi-medence Kistérség tagjai, valamint a FÖK és a Pagony Kert- és Tájépítészt Iroda munkatársai. A kisiskolásoknak Vízi Iskolát szerveztek, ahol a vízminőségi mérések révén vizsgálhatták a folyóvizek szennyezettségét. Ugyanebben az évben a CSTTE Nagytusnádon tartotta a Csomád Kistrégió temetői elnevezésű néprajzi táborát, ahol Táncczos Vilmos egyetemi tanár vezetésével a BBTE és a Márton Áron Gimnázium diákjai végeztek gyűjtőmunkát. Ebben az időszakban a CSTTE eredményeit az írott sajtó mellett a Duna TV műsorai, a Talpalatnyi Zöld és a Dunatáj ismertette. Hollós László szerkesztésében a Dunatáj közel egyórás filmben mutatta be a Csomád Kistérség természeti, történelmi és kulturális értékeit.

A Pagony Kert- és Tájépítészeti Iroda tervei alapján kezdődött a csíkszeredai Nagyrét tájkert kivitelezése. 1997-ben a CSTTE Csíkszereda Művésztelep néven Zsögödfürdőn alko-

4

tótábort szervezett a tájkert játszóterének bebútorozása céljából. Hazai és magyarországi képzőművészek fából készítették el a változatos játszótéri elemeket. Sajnos ez a nagyszerű tervünk meghiúsult a városháza érdektelensége miatt.

1999-ben kezdődött meg a Csomád–Bálványos Kistérség vizsgálati anyagának és fejlesztési stratégiájának összeállítása, amelyet Hargita és Kovászna megye önkormányzata is támogatott. Elkészült egy 17 pannós, színes fényképekkel, térképekkel illusztrált háromnyelvű anyag, amelyet először a Csíki Székely Múzeumban, majd a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumban mutattak be. A *Tündérek és óriások földje* című kiállítást később bemutatták a kistérség településein, Magyarországon és Svájcban is. Szintén a Pagony táj-építőinek közreműködésével elkészült a Csomád–Bálványos Kistérség négy nyelvű turisztikai információs rendszerének a tanulmányterve is.

2010-ben a CSTTE tagjai a Mohos-tözezlápban függesztett pallót, a Csomád oldalán felkapaszkodó Urak ösvénye fölé kilátót, a természetvédelmi terület bejáratához pedig tájba illő táblát építettek.

A Székelyföldi Fürdő- és Közösségépítő Kaláka ötlete 2001-ben a csíklázárfalvi falufórumon pattant ki. Az Ars Topia Alapítvány és a CSTTE szervezésében tíz év alatt megépült 2001-ben a csíklázárfalvi Nyírfürdő, 2002-ben a tusnádi Nádasfürdő, 2003-ban a kozmási Sószejkfürdő, 2004-ben a kászonújfalvi Sósokútfürdő, 2005-ben a csíkszentkirályi Borsárosfürdő, 2006-ban a csíksomlyói Barátok feredéje, a csíksobotfalvi Kerekeger feredő, 2007-ben a csíkszenttamási Szent Anna feredő, a homoródkarácsonyfalvi Dungóferedő, 2008-ban a gyergyócsomafalvi fürdő, 2009-ben a borszéki Tündéerkert feredő...

A CSTTE 2003-ban Csíkszereda és a tusnádi Nádasfürdő között a Polgár-Társ Alapítvány támogatásával az Olt töltésén Borvízút néven kerékpárutat épít. Az avatásán jelen volt Michael Guest, az Amerikai Egyesült Államok nagykövete.

Az Élő örökség-program keretében megépül a tusnádi Borvízmúzeum. Avatására 2005. április 22-én került sor. Az idén, 2025-ben az alapításának huszadik évét ünneplő Borvízmúzeum gondozása, felújítása köti le az egyesület tevékenységének nagy részét. A Bethlen Gábor Alap támogatásával megújult a kiállítás, háromnyelvű pannók díszítik a falakat. Felújított borvizes szekér a reklám.

A CSTTE ereiben is borvíz kering. Kiadta 2009-ben a *Székelyföld borvizei*, 2013-ban a *Székelyföld fürdői*, 2024-ben az EKE-bakancs sorozatban *A Kászoni-medence borvizei* című könyvecskét. 2012-ben a Székelyföld Galériában borvízcímke-kiállítást szervezett.

Ez volna a teljes tevékenység felsorolása nélkül a CSTTE 35 éve. ■

János Csaba

5

6

7

8

1. Borvízmúzeum, az első tárlat
2. 2003-as kaláka Sószejkfürdőn
3. A kalákában készült Gyergyócsomafalvi feredő
4. Turistaút avató Kalibáskő – Bagolykő. 1998. szeptember 12.
5. Fürdőző kalákázók – Sepsibükszádi Hammas-fürdő
6. A lázárfalvi Nyírfürdő, az első 2001-es kaláka helyszíne
7. Borvízmúzeumos szórólap
8. CSTTE-tagok a Kossuth-sziklánál – Hargitafürdő
9. A nagytusnádi Borvízmúzeum avatása 2005. április 23-án (Potozky L. – PolgárTárs Alapítvány, Jánosi Cs. – CSTTE, Gyarmati Zsolt – Csíki Székely Múzeum)
10. Jelzéstfestés

9

10

A Küküllő torkolata

Hazajárás Erdélybe

Barangolás a Kis-Küküllő mentén

Kenyeres Oszkár
Hazajáró Egylet

■ Szereti a Hazajáró a torkolatokat. Mindig van valami misztikus szakralitás két folyó egymásra találásában. Így van ez Koslárd és Mihálcfalva között is, ahol a már egyesült Küküllő még utoljára nagyot kanyarodik (talán, hogy meghosszabbítsa utolsó útját), aztán beheli a lelkét a Marosba. 2023 áprilisában innen indultunk egy hosszú útra, mely során az Erdélyi-hegylájtól Székelyföldre barangoltunk a Kis-Küküllő mentén.

Ennek első állomása Erdély viszonylag ismeretlen vidéke, a Kis- és a Nagy-Küküllő találkozásánál fekvő Küküllőszög volt, amelyet a honismereti turisták bakancslistáján valahol hátul kell keresnünk. Ez nem is csoda, hisz a vidék központja, Balázsfalva kapcsán nekünk, magyaroknak az 1848-as román nemzeti gyűlések és az innen a magyarok ellen induló kegyetlen mőcjárások juthatnak eszünkbe. A román szabadság mezején ma már Petőfi hirdeti a megbékélést, míg a Küküllő mentén apró magyar közösségek tanúskodnak a dacos megmaradásról.

A Bocárd-patak mellékvölgyébe jó 700 éve meghúzódtott Búzásbocsárdon hallottunk először magyar szót, majd északkeletre fordulva, a Kis-Küküllő mentén néztünk utána, hogy bírta az évszázados történelmi súly nyomását a folyó partjának első faluja, Magyarpéterfalva. Hála az Égnek, nemcsak a székelyföldi eredésénél, de itt, útja vége felé is lát még magyar életet a Kis-Küküllő. És lát bizony feljebb, Betlenszentmiklóson is. Mert hiába a határában a gyászmező, ahol a hagyomány szerint a tatárhad több ezer idemenekült embert ölt meg, az élet mindig újrasarjadt a Küküllőszögön.

Nagyot kell kanyarodnia a Küküllőnek, hogy kikerülje azt a kiemelkedést, amelyen Küküllővár áll. De a történelem ennél is nagyobb ívű volt itt, hiszen a ma szerényen meghúzódtó kicsiny falu a Szent István alapította Küküllő vármegye központja volt egykor. Ősi várát a tatárok elpusztították. A ma is látható várkastélyt már Bethlen István építtette a 17. században. Később is az erdélyi fejedelmeké volt, Apafi Mihályig, aki előszeretettel tartózkodott itt. 1764-ben a Bethlen család

kapta meg, melynek tagjai jelentősen átalakították. 1884-ben már a Hallereké lett, majd a második világháború harcaiban megsérült. Aztán jött a kommunizmus, amely a 70-es évektől pezsgőgyárraktárrá degradálta a nagy múltú épületet. A rendszerváltás után a Haller leszármazottak visszakapták, de végül eladták a Jidvei pezsgőgyár tulajdonosának...

Ha azt mondjuk, Vízmellék, valószínűleg csak a néprajzosok kapják fel fejüket. Ha úgy mondjuk, Kis-Küküllő vármegye, akkor a történelemben jártasabbak jó része rávágja, hogy Dicsőszentmárton. Ezeket a néprajzi és történelmi fogalmakat igyekeztünk tisztába tenni a Maros és a Nagy-Küküllő közti dombvidéken, amelyet a Kis-Küküllő szel ketté. Ám mielőtt még a Kis-Küküllő mentén folytattuk volna utunkat, csak nem hagyott nyugodni a gondolat: talán utoljára látjuk, el kell búcsúznunk Magyarherepe sokat látott Árpád-kori templomától. Ma már egyetlen magyar lelket sem találunk a faluban, így tudjuk jól, mi vár az elhagyott templomra.

A magyarok és cigányok lakta kistelepülés, Szászcsovás nevét meghallva egyből a zene jut az ember eszébe. A többszólamú éneklésről ismert vegyeskar szívderítő énekkel ajándékozta meg a Hazajárót. De ha már Szászcsovás, akkor nem feledkezhetünk meg a híres cigányzenekarról sem, amelynek tagjai nemzedékről nemzedékre örökítik át a hagyományos erdélyi vonós tánczenét. Aztán szép lassan a hátunk mögött maradtak a szász evangélikus erődtemplomok, a református templomok közé egyre több katolikus istenháza vegyült, elfogyott a román szó is, miközben a szórványból a tömbbe értünk: illő is volt a Székelyföldre lépést egy jó pohár borral megünnepelni. Erre nyújtottak kiváló helyszínt a balavásári pincészetek. Itt be is fejezhettük volna kirándulásunkat, de várt még ránk Marosszék utolsó faluja, Kelementelke, ahol egyetlen győztes felkelésünk elkezdődött és ahol egy másik, vesztes szabadságharcunk a végéhez közeledett. 1605-ben az itt tartott székely gyűlésen mondták ki a Bocskai-felkeléshez való csatlakozást. 150 évvel később, miután a cári seregek betörték Erdélybe, 1849. július 30-án Bem tábornok a Siménudvarházban pihent meg, úton Székelykeresztúr felé. Vele volt Petőfi Sándor is, aki itt költötte el utolsó ebédjét, hogy aztán másnap Segesvárnál életét adja a hazáért. ■

Küküllőszög

■ „Semmi ember az, aki megtagadja tulajdon gyermekét. Így van ez a nagy családban, a nemzet életében is. A nyelv, az ének, a gondolkodásmód a nemzet anyajegyei, melyek nélkül egymást sem ismerhetjük fel igazán, mások sem tisztelnek.” (Beke György, 1993)

A Kis-Küküllő a Görgényi-havasokból indul. Életútja javát megjárva, lecsendesülve hömpölyög végig az Erdélyi-medence dombjai között. Aztán a Kis-Küküllő összefolyik a Nagy-Küküllővel, hogy egyesült erővel érkezzenek meg a Marosba. Itt domborodik Erdély alig ismert kistája: Küküllőszög. Küküllő egyike volt a Szent István alapította erdélyi vármegyéknek. Magyarságát alaposan megtildezték a tatár-török dúlások és az 1848-as román vérengzések. Mégis, a román szeparatizmus bölcsője körül vannak még apró, de szívós magyar közösségek, amelyek éltetik a hagyományt, s ellenállnak az elvándorlás és a beolvadás kísértéseinek. A Küküllőszögben forgatott Hazajáró-epizód visszanezhető a YouTube videómegosztón a *Küküllőszög – A Marostól Küküllővárig* címen.

Betlenszentmiklós

Szászbagács

Alsó-Vízmellék

■ „Minden olyan erő, mely őket – az idők és körülmények folytán is – megtarthatja, hitünk szerint csak a belső lelki világból fakadhat. Minden magyar, s így a küküllődombói nép számára is csak egyetlen út lehet járható: az az út, melyen őseink jártak.” (K. G.: *Küküllődombó*, 1944)

Még mindig itt vagyunk a Kis-Küküllő mentén, a Maros és a Nagy-Küküllő közti dombvidéken, egykori legkisebb erdélyi vármegyénk, Kis-Küküllő szívében. A Hazajáró vízmelléki útja során szülőföldjén kóstolja meg a küküllőmenti borvidék legismertebb fajtáját, a Királyleánykát. Megsiratjuk az egykori főúri hajlékokat és templomokat, meghallgatjuk a sajátos népi kultúra jeles művelőit és felkeressük az Alsó-vízmelléki magyar szóránközségek tűzörzőit. Az itt készült filmünk megtalálható a YouTube-on az *Alsó-Vízmellék – Kis-Küküllő szívében* címen.

Felső-Vízmellék

■ „Én nem panaszkodhatom a két haza szeretete ellen. Míg kifelé jöttem Magyarországból, mondhatni egészen könnyzárban fürödtem, hogy gyakran bőrig áztam. Hogy Erdély földjére léptem, derült ég és mosolygó arcok fogadtak. Szeretem Magyarhont, de Erdély volt mindig lelkem édes álma. S örömmel tapodom e földet, melynek mindent köszönhetek, mi legkedvesebb nekem.” (Jókai Mór: *Útleírások*, 1853)

Ahogy a Kis-Küküllő folyik, olyan szép lassan vízmelléki útja végéhez közeledik a Hazajáró is. Nehéz szabadulni a fo-

Szentdemeter ősi temploma

lyóvölgyet övező erdélyi dombláncolatok lankásan hullámzó vidékének vonzó varázsától. Mert hiába az új korok minden szerves kultúráját ledaráló szelleme, maradt még itt valami a román, szász és magyarok kistáj-szigetek találkozásánál kibontakozott sajátos hagyományvilágból. És ahogy magunk mögött hagyjuk az ortodoxiát és a szász erődtemplomokat, a magyar szóránközségek tömbje érve hosszas utazásunk végén belépünk a régen látott Székelyföld kapuján is. A Kis-Küküllő mentén készült filmre a *Felső-Vízmellék – Szászföldtől Székelyföldig* címen lehet rálelni a YouTube-on.

Kelemenfelke

Erről írtak eleink

Hegymászóink megsüvegelése 2.

■ Hegymászás (Erdély, 1899, 10-12. lapszám)

Újságíró ember az ő saját külön kalendáriumára szerint számítja az időt. A telet az első megfagyott tót napszámától, a nyarat az első lezuhant turistától datálja.

Az a szerencsétlen bécsi turista, aki a nyáron lezuhant a mélybe egy hegy óriás szédületes magasságából, nyitotta meg a turista-sport áldozatainak sorát. S azóta minduntalan hoznak hírt a lapok szerencsétlenül járt turistákról. És évről évre nagyobb lesz azoknak a hegyászóknak a száma, akik életükkel fizetik meg turistaszüvegüket. Mert ez a szenvedély mindinkább elfajul. A turistáknak manapság már csak a kisebbik része menekül csupán azért a poros, dohos, füstös városból a természet szabad ölébe, hogy tüdejét teleszívja a hegyek üde, tiszta, friss levegőjével, s hogy gyönyörködve legeltesse szemét ama szívét-lelket örvendeztető remek szép képen, mely a hegy ormáról eléje tárul. A nagyobbik részét nem egészségi szempont, nem is a szabad természet szeretete, hanem merő sport-ambíció ösztökéli. Ezek a rekordturisták legfőbb dicsőségüket abban keresik, hogy minél nagyobb, meredekebb és hozzáférhetetlenebb hegyeket mászzanak meg. Az ilyen fajta turistáskodás aztán, amellet, hogy az életnek folytonos kockázatásával jár, az egészségnak sem válik hasznára. A hegymászás az erőteljes szervezetben is mélyreható változásokat hoz létre, a nagy megerőltetés folytán elcsigázott szervezetben pedig ezek a változások veszélyes alakot ölthetnek.

Azok a változások, melyek a hegymászás és a hegyeken való időzés következtében az emberi szervezetben föllépnek, a hegyeken uralkodó sajátos légköri viszonyoknak a követ-

Ha visszatekintünk az 1800-as évek végére és az *Erdély* folyóiratban megjelent, hegymászással kapcsolatos írásokra, olyan bőséggel szembesülünk, amely meghaladja e rovat terjedelmi kereteit. Ezért engedjük meg, hogy a tavalyi utolsó lapszámomban megjelenteket még egy fejezettel kibővítsük. Az 1899-es *Erdély*-lapszámokkal állítsunk emléket azoknak a hegyászóknak, akik nincsenek köztünk, és megsüvegeljük azokat, akik ma is vállalják, hogy igent mondanak a hegy hívására.

kezményei, melyek a síkföld légköri viszonyaitól lényegesen különböznek. A hegyeken kisebb a légnyomás, mint idelent, a megcsökkent nyomás folytán a levegő odafent ritkább, a megritkult levegőben pedig kevesebb az oxigén, az a nevezetes légnemű test, melynek az élet fenntartásánál és minden életműködésnél olyan rendkívüli fontos szerepe van. A légmegritkulása folytán a nap hevítő és világító ereje nagyobb lesz a hegyen, mert a hegy megritkult levegője a nap sugariból kevesebbet nyel el, mint a róna sűrű levegője. Erősebben süt tehát a hegyen a nap, de azért a hőmérséklet ott mégis alacsonyabb, mint a sík földön lenni szokott. A hőmérséklet azonban még igen ingadozó is, a különbség a nappali és az éjszakai hőmérséklet között igen nagy, úgyisint tetemes a különbség a napsütötte és az árnyékos helyeken uralkodó hőmérséklet között.

A megcsökkent légnyomás, a megritkult levegő, a megfogyott oxigén, az intenzív napsütés, az alacsony és ingadozó hőmérséklet: azok a tényezők, melyek a hegyeken az emberi szervezetre behatnak és abban egyszer üdvös, mászszor káros változásokat hoznak létre. Üdvösöket a mérsékletes hegyászóknál, károsokat a rekordturistáknál. Mérsékelt magasságokban a megváltozott légköri viszonyok

FOTÓK: NYISZTOR MIKLÓS GYŰJTEMÉNYÉBŐL

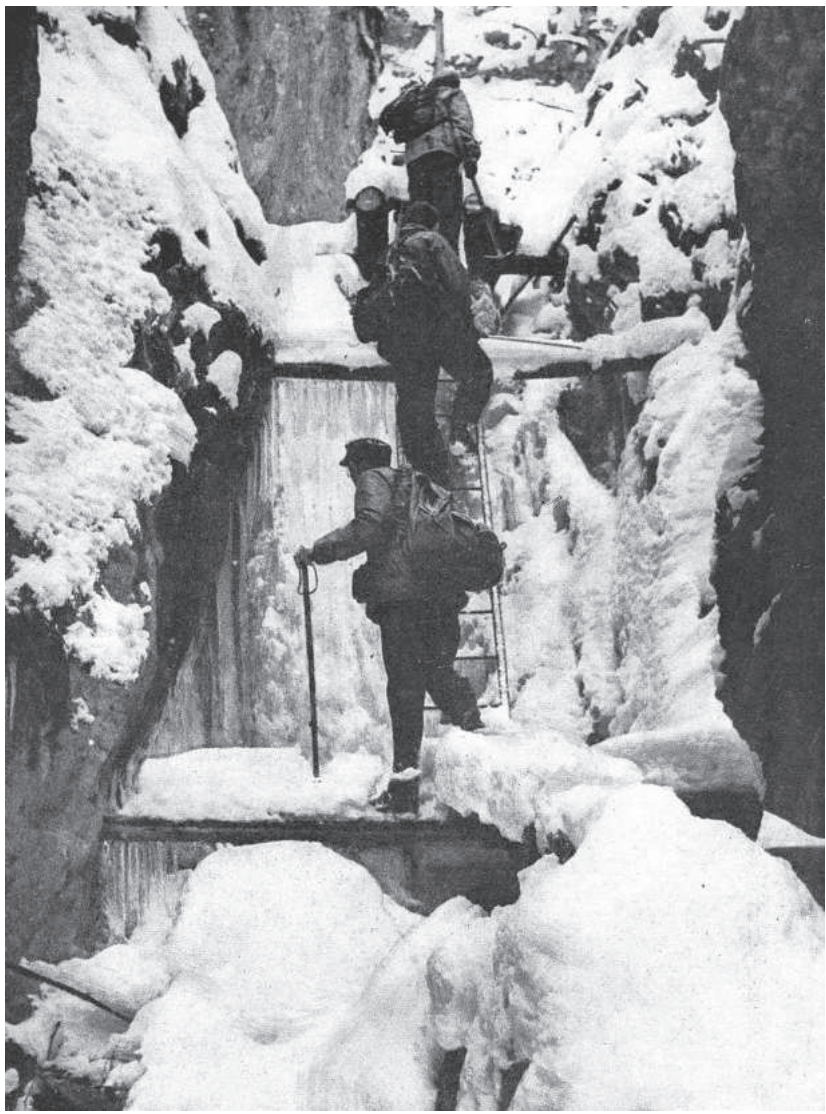
hatása alatt az organizmus összes szerveinek a működésében olyan változás áll be, melynek jótékony befolyása az emberi szervezetre csakhamar érezhető lesz. A tüdő, mely idelent csak felületes légző mozgásokat végzett, a hegy tetején a megritkult levegőben a maximumig kénytelen tágulni. A légzés művelete ugyanis úgy megy végbe, hogy a mellkas csontjaihoz tapadó izmok összehúzódnak, minek folytán a mellkas kitágul, s vele együtt a tüdő is, melyben ily módon a levegő megritkul. A sík földön, ahol a levegő nyomása tetemes, könnyű szerrel hatol be ez a nagyobb nyomás alatt levő levegő a tüdőbe, amelyben a levegő a tüdő kitágulása folytán megritkul s így kisebb nyomás alatt áll, mint a külső levegő. A egészséges tüdőnek azért nem okoz nagy munkát idelent a légzés. De már másképpen van a dolog a hegyen, ahol a légnyomás kisebb és a levegő ritkább. Itt a nyomáskülönbség a külső levegő és a tüdő levegője között már nem olyan nagy, mint a sík földön, a hegyen a levegő közel olyan nyomás alatt van, mint a tüdő levegője, a külső levegő azért nem fog magától behatolni a tüdőbe, hanem a tüdőnek erőlesen működnie kell, hogy a kellő mennyiségű levegőre szert tegyen. A hegyen azért önkéntelenül hatalmasan tágul a tüdő, a forszírozott légző mozgatok folytán a mellkas izmai megerősödnek, s a tüdő annyira megszokja a mély levegővételeket, hogy legalább egy ideig, még a sík földön is mélyebben lélegzik, mint azelőtt.

A változott légköri viszonyok hatása alatt erősebben működik a szív is. Hatalmas sugarakban lövelli az erőteljesen összehúzódó szívizom a vért az organizmus legtávolibb zuga felé. Friss, oxigéndús vér áramlik át a szervezet összes részein. Az izmok, az idegek, az agyvelő, az összes belső szervek bőviben vannak az éltető, tápláló nedvnek, s erősödnek, nőnek, gyarapodnak. A friss, oxigénnel telt vértől átáramolt organikus szövetekben erősebben, gyorsabban megy végbe a nagy oxidálási folyamat, fokozódik az anyagcsere, nagyobbodik az étvágy, megjavul az emésztés.

Mindez együttvéve növeli az erőt, javítja az egészséget, emeli az életkedvet, fokozza a munkabírást. S a duzzadó erőnek, jó egészségnek, vidám kedélynek, nagy munkaképességnek a képét nyújtják valóban azok a napsütötte, izmos, ruganyos hegymászők, akik következetesen űzik a mértékletes turistáskodás élvezetes, egészséges sportját.

Lényegesen más a hegyeken uralkodó légköri viszonyoknak a szervezetre gyakorolt hatása, amikor az ember egy bizonyos magasságon felül emelkedő hegyre mászik, mint azt a rekord turisták rendszeren teszik. Amilyen jótékonyan hatott a légnyomás csökkenése, a levegő ritkasága és a többi, a magaslatokon a szervezetre ható tényező egy bizonyos magasságig, épp olyan károsan hatnak ugyanazok a tényezők ezen magasságon felül. A tapasztalat azt mutatja, hogy háromezer méter az a határ, amelyen innen a jótékony és amelyen túl a káros hatás érvényesül. Háromezer méteren felül rendszerint jelentkezik a turisták legnagyobb részénél az a kellemetlen és sokszor veszélyes mérveket öltő tünetcsoport, melyet hegyi betegség név alatt ismernek. Az Andesekben Mal di Puna-nak nevezik ezt a különös bajt, mely a turistákat gyötörni szokta, s mely már annyiszor szolgáltatott okot turistaszerecséltenségekre.

A fáradt, bágyadt hegymásző elveszti étvágyát, a szomjúsági érzése ellenben nagy mértékben fokozódik. Hirtelen rosszul lesz, szédül a feje, émelyeg a gyomra, a légzése szapora, nehéz, szinte fuldoklik; amellet úgy ver a szíve, hogy majd szét pattan. Ájulás környékezi és teljesen kimerülten lerogy s nyugtalan álomba merül. Nagyjában ez a betegség olyan, mint a

Tátra.

tengeri betegség. Legalább azok, akik keresztülszenvedték már mind a kettőt, már inkább a tengeri betegséget választanák, mert ott szépen leheveredhetik az ember, ha kiüt rajta a betegség, a hegyen pedig csak mászni kell és folyton csak mászni. Nincsen kétség benne, hogy ez a folytonos mászás is lényegesen hozzájárul ahhoz, hogy a hegyi betegség tünetei kifejlődjenek. Kísérletek, melyeket ez irányban végeztek, azt mutatták ugyanis, hogy a hegyi betegség csak négyezer méter magasságban, tehát ezer méterrel nagyobb magasságban lepi meg azokat, akik nem saját erejükből, a saját lábukon jutottak föl ebbe a magasságba, hanem másokkal fölvitették magukat. De ebben a magasságban már ő rajtuk is kitört a betegség, ami megint amellet szól, hogy elsősorban is a megváltozott légköri viszonyok szerepelnek a hegyi betegség előidézésénél. Ezek közül pedig főleg az oxigén nagy mértékben való megfogyása az, mely legfőbb okát alkotja ama légzési nehézségeknek, szív működési zavaroknak, melyekből a hegyi betegség tünetei kifejlődnek.

Feltűnőek inkább a magas hegyeken az agyvelő működésében beálló zavarok is. Egy tudós, ki tanulmányozás céljából mászta meg egyszer a Montblankot, azt a tapasztalatot tette, hogy nagy megerőltetésébe kerül a legkisebb szellemi munka is. Figyelmét csak úgy volt képes pár pillanatra egy munkára irányítani, ha előbb két-három percen át pihent és mély lélegzetet vett, Mosso, a híres olasz tudós, azt a tapasztalatot tette magán, hogy valahányszor magas hegyet mászott meg, teljesen cserben hagyta a gondolkodási és visszaemlékezési képessége.

Mikor a hegy tetejéről lejött, fogalma sem volt többé arról, hogy mit látott odafönn. Egy híres alpinista, ki ugyanazt a tapasztalatot tette, útjában kénytelen volt folyton jegyzeteket készíteni magának, mert mikor lejött, semmire sem emlékezett többé.

Íme, ily nagyfokú gyöngülése a testi és szellemi erőnek áll be a magas hegyek tetején. Ha tapasztalt és edzett hegymászók is erőt tud venni az a nagy gyöngeség, ha szellemileg kiváló tudósoknak az agybeli működésében ily nagyfokú zavarok lépnek fel, mennyivel inkább megtörténik ez azoknál a turistáknál, kik minden előkészület, gyakorlat nélkül mindjárt a legnehezebb feladatok megoldására vállalkoznak. És ilyen manapság a turistáknak nagy sokasága, egyik túl akar tenni a másikon. A gyöngé fizikum azonban nem bírja el a szokatlan megerőltetéseket, gyöngeség, fáradtság lepi el a hegymászt az út közepén. Egy darabig még följebb viszi az energiája, majd ez is hanyatlak, az agyveleje hiányosan funkcionál, nem lát, nem is hall maga körül semmit, nem veszi észre maga előtt a tátongó hegyszakadékokat, félrelép s lezuhan a szédületes mélységbe. Ez a históriája a legtöbb turista-szerencsétlenségnek. ■

Balázs Katalin

Tejelógombák I. – Rizikék, szörgombák

Bélfenyéri Gábor
EKE Marosvásárhely
belfenyeri@yahoo.com

Termőtestük merev, pattanva törik, tejel.
Kalapjuk többnyire tölcséresedő, lemezeik tönkhöz nőttek,
lefutók; tönkjük hengeres, gyakran üregesedő.

■ Ízletes rizike (*Lactarius deliciosus*)

Kalapja domborúból kiterülő, széle sokáig begöngyölt. Felszíne sima, színe lazacszín, sokszor körkörös zónákkal. A kalap közepe sötétebb, lehet rajta zöldes elszíneződés. Lemezei lazacszínűek, lehet zöldes elszíneződés a sértett helyeken. Tönkje sima, lazacszínű, a felszínén több sötétebb gödörkével, lehet zöldes elszíneződés, üreges. Húsa fehéres, teje narancsvörös, íze kellemes, édeskés. Kéttűs fenyők alatt terem. Ehető, ízletes csemegegomba.

■ Lucfenyvesi rizike (*Lactarius deterrimus*)

Kalapja domború, majd ellaposodik, kissé tölcséressé válik, széle sokáig begöngyölt. Narancsvörös színű, már fiatalon is zöldesen foltosodó, felülete körkörös zónázott, nedvesen nyálkás. Lemezei sűrűn állók, narancsszínűek, zöldesen foltosodók. Tönkje kissé elvékonyodó, idősebb korban üreges, felülete sötétebben foltos. Húsa törékeny, narancsos színű, megvágva murosztíniú tejnedvet ereszt, ami borvörös színűre változik, gyengén gyümölcsillatú, kissé kesernyés ízű. Fialat lucosokban nő. Ehető.

■ Nyírfa-szörgomba (*Lactarius torminosus*)

Kalapja domború, majd kiterül, széle sokáig begöngyölt. Húsrózsás, húsbarnás, felülete nemezes, széle felé szőrös, bozontos, idővel lecsupaszkodhat, körkörös sávok, foltos. Lemezei a tönkre lefutók, szorosak, sok köztes lemezzel, halvány hússzínűek, majd húsvörösek. Tönkje lefelé vékonyodó, a kalaphoz hasonló színű, felülete sötétebben foltos. Húsa fehéres színű, tejnedve fehéres, gyümölcsillatú, égetően csípős. Nyíresekben nő. Mérgező.

■ A tejelógombák gyökérkapcsolatban élnek bizonyos fákkal. Felismerésükben a fapartner nagyon fontos. Határozásához a gombát gyakran kóstolni kell, persze nem kell lenyelni. Gombász velünk továbbra is!

■ Felhasznált irodalom: www.miskolcigombasz.hu, Ewald Gerhardt: *Gombászok kézikönyve*

1

2

3

5

4

Védett területek
rejtett kincsei

Ciprus védett területeinek endemikus és veszélyeztetett kormofitái (2. rész)

6

7

8

9

10

11

Dr. Bartók Attila

Bukarest

bartok.attila@gmail.com

■ Ciprus flórája több mint hatezer őshonos taxont foglal magába, ebből 238-at iktattak be az ország már szinte húsz éve megjelent Vörös Könyvébe (Tsintides et al., 2007). 163 növény a kis populációméret és a limitált elterjedési terület alapján került veszélyeztetett kategóriába, nem pedig az emberi tevékenységek következtében, a többi növény esetében az emberi beavatkozások által okozott élőhelyvesztés vagy romlás jelenti a legnagyobb veszélyt. Konkrétan, a degradációt leggyakrabban az építkezések és

a turizmus fejlesztése, valamint az utépítések okozzák, de a mezőgazdasági tevékenységek is jelentős károkat generálnak. A növényeket közvetlenül érintő emberi zavarás, elsősorban a szabadidős célú használat szintjén fontos veszélyforrás. A mediterrán éghajlatra jellemző veszélyek, mint a tűz vagy az aszály, amelyeket a globális éghajlatváltozás valószínűleg súlyosbítani fog, jelentős gyakorisággal fordulnak elő. A veszélyeztetett növények Ciprus egész területén előfordulnak, néhány réssel, ezek főként a városi és az intenzíven művelt területeket (például Mesaoria-síkság) jelentik. A legtöbb veszélyeztetett növény a makkia és a tüskés phrygana cserjések területén fordul elő. Ennek oka egyrészt az lehet, hogy Cipruson ezek az élőhelyek nagy biológiai sokféleséggel és nagy kiterjedéssel rendelkeznek, másrészt pedig az, hogy a gyors területfejlesztés miatt jelentős veszélynek vannak kitéve. Ha a habitátusok teljes területére vonatkoztatjuk, a veszélyeztetett növények legnagyobb koncentrációja a mocsaras- és a tengerparti élőhelyeken, valamint a szárazföldi sziklákon található.

A Cipruson spontán növekvő legveszélyeztetettebb növényfajok közül [ezeket mind a „Súlyosan veszélyeztetett (CR)” kategóriába sorolták (Tsintides et al., 2007)] megemlíjtük a következőket: közönséges párlófő (*Agrimonia eupatoria*), marathaszai hagyma (*Allium marathasicum*), mocsári kosbor (*Anacamptis palustris*), mérges ebvész (*Apocynum venetum*), nyugati szamócafa (*Arbutus unedo*), *Campanula delicatula*, sötétkék szeklice (*Carthamus caeruleus*), *Cistanche phelypaea*, törpe szulák (*Convolvulus humilis*), görög ciklámen (*Cyclamen graecum*), ciprusi szarkaláb (*Delphinium fissum* subps. *caseyi*), gomolyos kígyószisz (*Echium glomeratum*), sűrűvirágú nőszőfű (*Epipactis condensata*), kislevelű nőszőfű (*Epipactis microphylla*), egyeneslevelű fátyolvirág

FOTÓ: BARTÓK ATTILA

1. Vénás baltacim (*Onobrychis venosa*), ciprusi endemizmus
2. Ciprusi rekettye (*Genista fasselata* subsp. *crudelis*), ciprusi endemizmus
3. Ciprusi csukóka (*Scutellaria cypria*), ciprusi endemizmus
4. Közönséges szerecsenyökér (*Mandragora officinarum*)
5. Ciprusi varjúháj (*Sedum lampusae*), ciprusi endemizmus
6. Kotschy-bangó (*Ophrys kotschyi*), ciprusi endemizmus
7. Keleti nyelvorchidea (*Serapias orientalis*)
8. Aphrodité-bangó (*Ophrys aphrodite*)
9. Ciprusi cédrus (*Cedrus libani* subsp. *brevifolia*), ciprusi endemizmus
10. Tengerparti lucerna (*Medicago marina*)
11. Olasz kosbor (*Orchis italica*)
12. Észak-Ciprus: Pentadaktilosz-hegység
13. A Kaleidonia-vízesés

Észak-Ciprus: a Földközi-tenger partja és a Pentadaktilosz-hegység

(*Gypsophila linearifolia*), Buxbaum-ernyősruta (*Haplophyllum buxbaumii*), bokros koronafürt (*Hippocrepis emerus* subsp. *emeroides*), *Hypecoum pendulum*, *Limonium mucronulatum*, karcú kerep (*Lotus angustissimus*), apró szegecscsü (*Maresia nana* var. *glabra*), óriás vértő (*Onosma gigantea* var. *hispida*), *Paronychia echinulata*, szártalan kankalin (*Primula vulgaris*), muskotályzsálya (*Salvia sclarea*), kisvirágú nyelvorchidea (*Serapias parviflora*), *Stipagrostis lanata*, molyűző ökörfarkkóró (*Verbascum blattaria*), keleti ökörfarkkóró (*Verbascum orientale*), törpe árvácska (*Viola parvula*) stb.

Az evolúcióbíológusok számára Európa egyik legizgalmasabb és legérdekfeszítőbb nemzetsége a bangó (*Ophrys*) génusz, amely figyelemre méltó virágváltozatossággal rendelkezik. Ebbe a nemzetségbe tartozó fajok különös tulajdonsága a szexuális becsapáson alapuló megporzás, ami ezeket a növényeket mind a botanikusok, mind az entomológusok számára izgalmassá tette. Ebben a megporzási formában a nőtényt imitáló virágokat naiv, szexuálisan ingerelt, megtévesztett hímek porozzák be (Sramkó, 2008). Az egyik legértékesebb és legfontosabb endemikus bangó, amit kizárólag csak szigetünk területén találtak a Kotschy-bangó (*Ophrys kotschyi*). Fleischmann és Soó írta le először 1926-ban a *Notizblatt des Botanischen Gartens und Museums zu Berlin-Dahlem* német folyóiratban. Két év után, 1928-ban Renz botanikus is megkísérelte papírra vetni *Ophrys cipria* névként, de végül kiderült, hogy ugyanarról a Kotschy-bangóról van szó, amit már pergamenre vetett Soó botanikusunk.

Növényünk 10–30 cm magas, gyökere 2 gömbölyű gumóval van ellátva. A 3–6 darab zöldes-kékeszöld, keskeny elliptikus, kopaszodó, párhuzamos erezetű, váltakozó levél 4–8 cm hosszú és 1,5–2,5 cm széles. Az alaplevelek rozettába tömörültek. A virágzat általában tömör, 2–7 virágot tartalmaz, azonban ritkábban 12 virágot is számolhatunk. A virágok egy-szimmetriásak, spirálisan vannak elhelyezkedve a szár tetején, a murva egyenlő hosszúságú a magházzal. A kehely három zöld vagy halvány rózsaszínű csészelevelet tartalmaz, a két szírom olajzöld, a mézajak színe sötétbarnától feketésbíbórosig változik, bársonyszőrös, 3 karélyos, 12–15 mm hosszú, termése tokos. Növényünk kora tavasszal, március–áprilisban virágzik. Kikelet havában gyönyörűség túránzi Ciprus védett területein, ahol szebbnél szebb Kotschy-bangó példányokat csodálhatunk, fotózhatunk.

Fajunkat több mint harminc ponton is megtalálták Ciprus szigetén: makkia és tuskés phrygana cserjésekben, füves lejtőkön, tisztások szélén, ritkás fenyvesekben, nedves helyeken, általában 0–900 m tengerszint feletti magasságon, a sziget északi, valamint déli részén is. A populációk elég szegényesek, általában úgy ötven egyedszámból állnak, a Mammari helység mellett, az Akrotiri-félszigeti, valamint az Athalassa Nemzeti Erdőparkiak valamivel gazdagabbak, ott 200–500 példányt is számláltak a botanikusok. A legtöbb alpopuláció az emberi települések mellett található, ezért a faj veszélyeztetettsége a területfejlesztésekhez, az idengenforgalmi infrastruktúrához, va-

lamint a túlzott gyűjtéshez kötődik. Fajunk az *Élőhely Irányelv (Habitats Directive)* függelékeiben szereplő bangó, melyet Ciprus Vörös Könyvébe a Sebezhető (VU) kategóriába iktattak (Tsintides et al., 2007).

A ciprusi tulipán (*Tulipa cyprica*) egy másik endemikus növényfaj, amelynek természetes előfordulása szigetünk csupán pár pontjára korlátozott. A növényt 1934-ben írta le W. B. Turritt a *Botanical Magazine* folyóirat hasábjain. Fajunk felálló, évelő, gumós növény, virágos állapotban 15–40 cm magas, szára csupasz, hamvas. A levelek (általában 4 darab) váltakozók, egyszerűek, épek, húsosak, lándzsásak, 10–20 cm hosszúak és 2–6 cm szélesek, feltűnően hullámos szélekkel. Egyetlen virága feltűnő, a virágtakaró kehelyszerű, hat szabad szíromszerű hasábbal, 2,5–9 cm hosszú és 1–3,5 cm széles, sötét vérszínű, belül fekete pettyekkel, amiket sárga sáv határol. Március–áprilisban virágzik. Termése tokos. Gabonaföldeken, tisztásokon, makkia és tuskés phrygana cserjésekben találkozhatunk vele, mészköves talajon, 100–300 m tengerszint feletti magasságon.

A ciprusi Vörös Könyv csupán három populációt említ az Akamas (javasolt Natura 2000 terület), Kormakitis–Myrtou–Panagra és Mammari zónákból. A ciprusi tulipán veszélyeztetettsége a túllegeltetésekhez, a túlzott gyűjtésekhez, a lakott területek gyors kiterjedéséhez, a gyenge regenerálódáshoz, valamint a gyomirtószeres használatához kötődik. Fajunkat a Veszélyeztetett (EN) kategóriába iktatták Ciprus Vörös Könyvébe (Tsintides et al., 2007). ■

Bibliográfia

- Sramkó G., 2008, *Az nrITS szekvencia-változatosság a mediterrán bangó (Ophrys L.) nemzetség poszméhangó (O. fuciflora) fajkomplexében*. Doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem, Juhász-Nagy Pál Doktori Iskola, Debrecen, 106 pp.
- Thompson H. S., 1906, *The flora of Cyprus*, *Journal of Botany* 44: 270–278; 304–309; 332–341.
- Hand R., Hadjikyriakou G. N., Christodoulou C. S. (eds.) 2011, (continuously updated): *Flora of Cyprus – a dynamic checklist*. Published at <http://www.flora-of-cyprus.eu/>.
- Tsintides T., Christodoulou C. S., Delipetrou P., Georghiou K. (eds.), 2007, *The Red Data Book of the Flora of Cyprus*. Cyprus Forestry Association, Lefkosia, 468 pp.

ÖKO-LÁBNYOMOK

Az Erdélyi Gyopár környezetvédelmi és honismereti melléklete

Természet a városban: amit az odúkról tudni érdemes

■ **Hogy jön létre egy odú? Hogyan lehet műodút alkotni? Hová helyezük ki? Kikre szíthatunk albérlőként? – ilyen kérdésekre adnak választ a Milvus Csoport szakemberei.**

A gazdag növény- és állatvilág jelenléte a városban nem csak esztétikailag előnyös. A tisztább levegőtől a klímabálozóság a zöldövezetek sokféleképpen javítják az életminőséget a városban. A mentális egészségünket nagyban befolyásolja a zöldövezetek mennyisége, minősége és a megfigyelhető állatfajok száma.

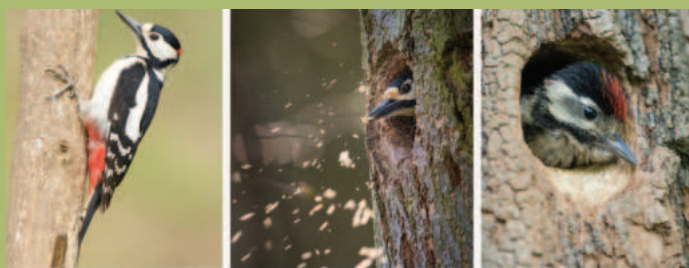

Miért fontos az öreg és odvas fák jelenléte a városi környezetben?

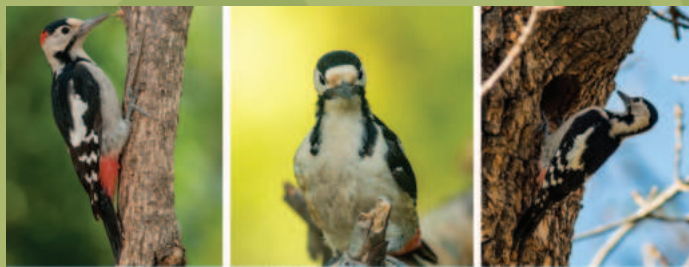
Az öreg és odvas fákat mind az erdőben, mind a városban a lehető legtávolabb meg kell tartani, nem szabad azonnal eltávolítani. A természetes odúk ugyanis jelentős szerepet játszanak számos állatfaj életében: fészkelőhelyet biztosítanak az utódaikat itt felnevelő állatoknak, és menedéket nyújtanak azoknak a fajoknak, amelyek itt pihennek, vagy itt töltik a telet a felhalmozott készleteikkel. Kialakulásuk a fákból a természetes folyamatok eredménye (mint például a korhadás), vagy odúkészítő állatfajok – az esetek

döntő többségében harkályfajok – munkája.

Az odúkészítő állatokra és az idősebb fák jelenlétére nagy szükség van, ugyanis a legtöbb odúlakó állat nem képes elkészíteni a saját otthonát! A harkályok saját odvaik készítésével sok élőlény megtelepedését segítik elő. Főként a következő két harkályfajjal találkozhatunk a településeken: nagy fakopáncs és balkáni fakopáncs.

Nagy fakopáncs
(Dendrocopos major)

Balkáni fakopáncs
(Dendrocopos syriacus)

Odú-albélők a városban – kik laknak a harkályok elhagyott odúiban és más természetes vagy mesterséges odúokban?

Az üresen maradt odúk a városban is sok madárfajnak adhatnak otthont – a cinegék, verebek, légykapók, rozsdafarkúk, a csuszka, a seregély és még a nagyobb testű csóka vagy a macskabagoly is használhatja ezeket. A városban előforduló emlősök közül a különböző denevérfajok, a pelék és a mókus is nagy örömmel foglalja el az odúkat.

1 – széncinege; 2 – kék cinege;
3 – barátcinege; 4 – csuszka;
5 – örvös légykapó; 6 – macskabagoly

7 – házi veréb (hím); 8 – mezei veréb;
9 – csóka; 10 – füleskuvik; 11 – seregély;
12 – kerti rozsdafarkú (tojó, hím a háttérben)

Mit tehetünk mi?

Az öreg, részben korhadt, odvas fát nem kell gyorsan eltüntetni, hanem érdemes megbecsülni, és ameddig közbiztonsági szempontból lehetséges, megtartani, mert na-

gyon sok élőlénynek ad életteret. Ha ilyen van a kertedben, ne vágd ki, nézd más szemmel, értékeld! Városon – és sajnos az erdeink nagy részében is – kevés az öreg, odvas fa, ezért az odúlakó állatokat segíthetjük műodúk kihelyezésével is.

Hogy néz ki egy műodú?

A fakopáncsok helyett te is készíthetsz úgynevezett műodút, amelyet bármilyen fára ki lehet helyezni. Ha műodút helyezel ki, nem csupán az odúköltő madarak megtelepedését segítheted, hanem magadnak is sok örömet szerezhetsz a megfigyelésükkel.

A műodú egy fából készült doboz, amelyen egy kis röpnnyílás található. Jó, ha tetejét vagy az oldalát nyithatóra csinálod, mert akkor bele tudsz kukucskálni és megfigyelheted a fiókák fejlődését. Persze nem szabad gyakran zavarni a madarakat. A felgyült fészekanyagot évente egyszer, a költési időszak végén ajánlott eltávolítani.

Az odúköltő madarak többségükben rovarvőők, így hálás munkájuknak köszönhetően csökken a kertben a rovarkártevők száma. A madarak hálásak lesznek a kirakott odúért, rovarfogyasztással hálálják meg a lakosztályt.

A műodú nem etető, táplálékot soha ne tegyél bele!

Hogyan készítsünk műodút?

Az odú méreteinek meghatározásakor vedd figyelembe, hogy elsősorban milyen fajokat szeretnél megtelepíteni. Minden madárfajnak van kedvenc odúmérete, de a röpnnyílás mérete is befolyásolja őket a lakhely kiválasztásában.

Az alábbi táblázat segít a megfelelő méret kiválasztásában, és útmutatást ad a doboz elhelyezéséhez:

Odúalakók	Röpnnyílás átmérője	Milyen magasan kell kivügnni a röpnnyílást	Belső méret	Ajánlott kihelyezési magasság
barátcinege kék cinege	kerék 27 mm	16 cm	10 x 10cm	2 m
széncinege csuszka nyaktekeres örvös légykapó házi veréb mezei veréb	kerék 32-34 mm	16-18 cm	12,5 x 12,5 cm	1,5-8 m
füleskuvik bábos banka szalakóta seregély	kerék 55-60 mm	35-40 cm	20-30 x 20-30 cm	2-6 m
barázdabillegető ökérszem házi rozsdafarkú kerti rozsdafarkú	szögletes röpnnyílás magassága: 60-100 mm	8-12 cm	12,5 x 12,5 cm	1-5 m

Mikor érdemes a műodút kihelyezni?

Tavasszal az odúkat a madarak költésre használják, de télen sok madárfaj éjszakázóhelyként is igénybe veszi ezeket. Így az odúkat érdemes már ősszel kihelyezni, hogy a téli hideg éjszakákon is használható szállás legyen a madarak számára. Sok, a telet nálunk töltő odúköltő madarunk van, ezek tavasszal nagyobb eséllyel választják a „már ismert helyeket”. Ha kora tavasszal helyezed ki, akkor is jó esélyed van rá, hogy valamely madárfaj költőhelyeül választja.

Hova érdemes műodút kihelyezni?

Az odúkat ki lehet rakni bárhova, ahol vannak fák. A barázdabillegető és a házi rozsdafarkú számára (a szögletes röpnnyílású odút) kihelyezhetjük az épületek oldalára is.

Természetesen leggyakrabban az emberek saját kertjükbe helyeznek ki madárlakásokat. A műövéket fák törzsére, de akár egy ágra felakasztva is ki lehet helyezni.

Nem minden odút foglalnak el a madarak vagy az emlősök. Ezért érdemes egyszerre legalább 3–4 odút kirakni, hogy nagyobb eséllyel legyenek vendégeink már az első évben. Az odúkat egymástól a lehető legnagyobb távolságra kell kihelyezni, mivel az odúköltő madarak teritoriálisak, azaz egy bizonyos távolságon belül nem engednek be más párokat. Az odúk közötti távolság segíti a többi odú elfoglalását, további madárpárok megtelepedését. Műövéket nem csupán a lakhelyünk közelében tehetünk ki, hanem akár természetes élőhelyükön, az erdőben is segíthetjük a madarak költését.

Sok szerencsét kívánunk, leld sok örömet albérlőidben! ■

Milvus Csoport

■ Kevesebb partimadár

A Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) veszélyeztetett fajok Vörös listájának legfrissebb változata a vándorló parti madárpopulációk aggasztó csökkenését mutatja világszerte. A frissítés során, többek között, 16 partimadár faj került át magasabb veszélyeztetettségi kategóriába. Ezek közé tartozik például az ezüsttyle, a kőforgató, a fekete szárnyú goda vagy a sárgalábú cankó.

A partimadarak populációinak nagymértékű csökkenése a vonulási útvonalak romlására utal. A vándorutak mentén lévő fontos élőhelyek eltűnése súlyos következményekhez vezethet. Ezek a partmenti területek emberek millióinak adnak otthont, biztosítanak élelmet, megélhetőséget és védelmet nyújtanak a viharok ellen.

Az említett 16 faj közül 14 faj állománya 1988 óta (amikor az első átfogó Vörös listát közzétették) csökkent, míg a másik két fajé valószínűleg már azelőtt is hanyatlásnak indult.

A veszélyeztetett fajok vörös listája szerint a kétélűek 41 százalékát, az emlősök 26 százalékát, a hullók 21 százalékát és a madarak 12 százalékát fenyegeti kihalás.

A Vörös lista frissített változatában összesen 145 faj veszélyeztetettségi besorolása változott.

■ Újabb rekord dőlt meg: 46 kerecsensólyompár foglalt fészket

Egy évtizeddel a *Kerecsensólyom védelme Észak-kelet Bulgáriában, Magyarországon, Romániában és Szlovákiában* című LIFE-projekt befejezése után rekordszámú kerecsensólyompár fészkel Románia nyugati részén.

A faj eltűnéséhez vezető egyik tényező ebben a régióban éppen a fészkelőhelyek hiánya volt. A projekt révén 83 mesterséges fészkek kihelyezésével javítottuk a fészkelési feltételeket.

Egy másik tényező a táplálékul szolgáló kisemlősök, például a közönséges ürge és a mezei hörcsög populációjának csökkenése. Ezért a Milvus Csoport 2015 és 2018 között partner volt a *A veszélyeztetett parlagi sas és kerecsensólyom populációk zsákmánybázisának biztosítása a Kárpát-medencében* (LIFE13 NAT/HU/000183) című projektben, amelyet 13 magyarországi és romániai szervezet valósított meg. A projekt célja éppen ezen kisemlősfajok populációcsökkenésének megfékezése volt.

A globálisan veszélyeztetett kerecsensólyom védelmét célzó intézkedések elérték hatásukat. A mesterséges fészkeket elfoglaló párok száma évről évre nőtt és 2024-ben új rekordot ért el.

Minden évben ellenőrizzük a faj költési sikerességét, idén pedig ezeket az eredményeket jegyeztük fel:

- 46 pár foglalt fészket (2019-ben 31 foglalt fészket volt);
- 30 pár költött sikeresen (2019-ben 21 sikeres költés volt);
- 101 kirepülés előtt álló fiókat számoltunk.

Örvendetes módon a kerecsensólyom-populáció továbbterjeszkedik olyan területekre, ahol eddig nem gyézték fel a fajt. Idén először próbáltak meg költeni Szatmár megyében, ahol a sólyompár egy fából készült tálcát választott. Sajnos, végül nem sikerült fiókat röptetniük.

Újdonságnak számít, hogy egy évtized óta először fészkeltek sikeresen két pár nagyfeszültségű villanyoszlopra épített természetes fészkekben.

Mamasüti

Nagymamáink hagyatéka

Eszedbe jut még, milyen volt az a sütemény, amit nagymamád készített neked kiskorodban? Van köztük olyan, amelynek receptje feledésbe merült, pedig szívesen elkészítenéd gyerekeidnek, unokáidnak? A feledésnek üzentünk hadat, amikor a Caritas keretében meghirdettük a Mamasüti-programot. A felhívás pofonegyszerű volt: nagymama és unoka közösen készítsen egy régimódi süteményt, adjon belőle valakinek, aki örvendene neki, a receptet és

fotót küldje el, hogy egy kis szakácskönyv tartalmát gazdagítsa. 2023-ban így készült el az első Mamasüti szakácskönyve, 2024-ben pedig a második. Ily módon több mint száz sütemény receptjét sikerült megmeneteni a feledéstől, és olyan élményeket, teremteni, mely nagymamának, unokának és a megajándékozottnak is szép emlék marad. Ugyanakkor ösztönzővé is válhat, hogy mások is kedvet kapjanak a közös sütögetéshez. E rovatban olyan recepteket

találsz, kedves természetjáró, melyek egyszerű alapanyagokból készültek, kipróbáltak, és beváltak. Keress köztük kedvedre valót, süsd meg, és ne feledd belőle valakit megkínálni, aki örvendene neki. Sőt, szívesen fogadjuk, ha gazdagítod a kínálatot: amennyiben kedvenc mamasütidet másokkal is megosztanád, küldd el nekünk a receptjét és a sütögetésről készült fotót! Garantáltan édes élmény születik belőle.

(Balázs Katalin)

■ Cukorszirupba forgatott kóttés kifli

A tésztához:

- 1 kg liszt
 - 2 tojás
 - 2 nagy kanál cukor
 - 1 kicsi kanál só
 - élesztő
 - 0,5 liter tej
 - 2,5 deci olaj
- A sziruphoz:
- 1 csésze cukor
 - 2 deci víz
- Töltelék lehet: kemény lekvár rahát

2 dl langyos tejben 2 kiskanál cukorral az élesztőt felfuttatjuk. A lisztbe belekeverjük a sót és a maradék cukrot, majd a felfuttatott élesztőt. Hozzáadjuk a maradék tejet, a tojásokat és az olajat. Kb. 10 percet dagasztjuk, és kb. 1 órát kelesztjük. Akkor golyókat formázunk a tésztából, amekkora kifliket szeretnénk készíteni. Vékony ovális formá-

ra nyújtjuk, és a felső felébe töltelékkel teszünk. Kifliformára tekerjük, és a tepsi helyezzük. Előmelegített sütőben 180 fokon kb. 12 percet sütjük (mértől függően), hogy legyenek szép pirosak.

Összefőzve a hozzávalókat elkészítjük a szirupot, amibe a forró kifliket beforgatjuk. Vigyázzunk, hogy a szirup mindig legyen forró!

(Ambrus Luca 2 éves 8 hónapos, Gyergyócsomafalva)

■ Vaníliás kifli

- 40 dkg liszt
- 25 dkg vaj
- 15 dkg cukor
- 1 tojás
- 3 evőkanál tej
- 1 csomag sütőport
- 1 csomag vaníliacukor
- lekvár
- 20 dkg porcukor

A lisztet egy nagy tálba öntjük, hozzáadjuk a cukrot, a tojást, a vajat, a tejet, a sütőport és a vaníliacukrot. Jól összegyúrjuk, majd gyúródeszkára

tesszük, és ott is átdolgozzuk. Három részre osztjuk, és vékonyra nyújtjuk. A nyújtott tésztából háromszögeket vágunk, szélesebb részébe lekvárt teszünk és felcsavarjuk. Előmelegített sütőben légkeveréssel 180 fokon 10 percet sütjük. Utána porcukorba forgatjuk.

(Ferenczi Zsanett 9 éves, Gyergyóújfalú)

■ Sajtos kréker

- 33 dkg liszt
- 25 dkg vaj vagy margarin
- 20 dkg reszelt sajt
- 1 tojás
- 1 evőkanál tejföl
- 2 kávéskanál só

A hozzávalókat összegyúrjuk, majd legalább 2 órát a hűtőszekrényben pihentetjük. Majd kinyújtjuk, egyforma csíkokra vágjuk és tojássárgával és sajttal megszórjuk. Előmelegített, 180 fokon sütőbe tesszük, megsütjük

(Jónás Eszter 12 éves, Gyergyótekerőpatak)

Varázslatos barlangok Szlovéniában

■ A barlang a Föld szilárd kérgében, természetes úton létrejött, két méternél hosszabb, ember által járható üreg. A barlangok már az ősemberek, ősszállatok (barlangi oroszlán, barlangi medve) számára is nagy jelentőséggel bírtak, hisz menedéket, otthont jelentettek számukra. A barlangrajzok ősi történeteket mesélnek. Az anyaméhet jelképező barlangok kultúránk részei, szinte minden mitológiában fellelhetők. Odüsszeusz barlangja olyan elvarázslott hely volt, ahonnan még Zeusz sem tudta kimenteni magát. A hinduk, de a kínai buddhisták is előszeretettel építették barlangokba templomaikat, Jézust barlangba temették. A barlang szó negyvenháromszor fordul elő a Bibliában, harmincnégyszer az Ószövetségben, kilencszer az Újszövetségben. A Koránban a barlang szó összesen kilenc alkalommal fordul elő, minden esetben példabeszédben, de jó pár arab mese (Ezeregyéjszaka) helyszíne is. Számos kultikus és misztikus szertartás színtere, a Holt költők társaságának ifjai is barlangban tartották éjszakai szeánsaikat. A szibüllák barlangokban mondták ki titokzatos jóslataikat, az alkímisták is előszeretettel vonultak le a Föld mélyébe. A barlangokat az alvilág bejáratának tekintették, s így a maja, azték, tolték stb. törzsek számára a barlangok alkalmasak voltak arra, hogy különféle rituális aktusok keretében kapcsolatba lépjenek az istenekkel és őseikkel.

Ezeknek tudatában indultunk el Szlovéniába, hogy a barlangcsodák látványában gyönyörködjünk, bővítsük a föld alatti varázslatos világról szóló ismereteinket, s elmeneküljünk a kinti áprilisi hideg, szitáló eső, mindent megülő köd elől. Utunk végigvezetett nagy erdélyi, magyarországi, kárpát-medencei folyóinkon, átvágtunk az Olton, Maroson, Tiszán, Dunán, Dráván, Száván, de a Murán, Isonzón, Zalán, Sión is.

Szlovénia 13 000 barlanggal dicsekedhet, sőt hazája a karsztudományoknak, speleológiának és speleobiológiának.

Első megállónk a világ legeragadóbb cseppkőbarlangja, a barlangok királynője, a Postojnai cseppkőbarlang volt. Termek, ahol akár két foci pályára is elférne egymás mellett, több millió egyedülálló cseppkőcsodák, a barlangi vakgőték birodalma, a világ első föld alatti kisvasúttrendszere (1872), sőt egyetlen föld alatti postahivatala is, mind eme barlang büszkesége. A 24,3 km hosszú barlangrendszer a Pivka folyó hozta létre évmilliók alatt a Karszt-fennsík belsejében. A barlangot először a 17. században írta le a karsztjelenségek tanulmányozásának úttörője, Johann Weikhard von Valvasor, majd 1818-ban, amikor a barlangot felkészítették I. Ferenc császár látogatására és lámpákkal szerelték fel, Luka Čeč egy új szakaszt fedezett fel véletlenül.

A bejáratról 3,5 km hosszú kisvasút vezet a hegy gyomrába. Először egy ember alkotta alagúton, majd az első természetes járaton mehetünk keresztül. Utóbbi a második világháború óta korom borította, ugyanis a németek által itt tárolt 1000 hordónyi repülőgép-üzemanyagot 1944. április 23-án a

szlovén partizánok felrobbantották. A tűz hét napig égett, elpusztítva a barlang jelentős részét, feketére égetve a falakat.

Zötyögő szerelvényünkkel átsuhanunk a Gótikus csarnokon és a Tanácstermen, gyönyörű csillárokat tekinthetünk meg a föld alatti termekben, majd a vonatról leszállva elkezdhetjük a mintegy 1,5 km hosszú sétánkat a csodák között. Felgyalogolunk a barlang legmagasabban fekvő pontjához, a Nagy-hegy csúcsához, ahol minden irányban cseppkőcsodákkal találkozhat szemünk. Az Orosz hídon (az első világháború alatt orosz hadifoglyokkal építettek hidat a barlang belsejében lévő nagy szakadék felett) átsétálva a Szép barlangokba juthatunk, amelyeknek mindegyikében más-más szín dominál (fehér, vörös, szürke, fekete). Megtekinthetjük a fiatal szalmacseppköveket (Spagetti terem) és a híres csészéket is. Ezek után megcsodálhatjuk a Briliánst, a barlang leghíresebb álló cseppkővét és egyben szimbólumát. Túránk végén pedig a lenyűgöző barlangi vakgőtékkel (*Proteus anguinus* Laurenti) is találkozhatunk egy nagy akváriumban. A halovány, szinte áttetsző bőrű, szemetlen állatokat a 17. században sárkányfiókáknak hitték. A vakgőték azonban ártalmatlanok, sőt egyenesen lustának is mondható élőlények. Annak ellenére, hogy lábukon található receptoraiknak köszönhetően kifejezetten jól érzékelik táplálékukat, a ragadozók akár 10–12 évig is elvannak élelem nélkül. 2016-ban először sikerült megfigyelni egy nőstény vakgőte peterakását, amiből 21 sárkányfióka kelt ki.

A barlangban koncerteket, hangversenyeket is szerveznek. Szemnek, fülnek csodája ez a föld alatti világ!

Visszaérve a nagyterembe, ismét beülhetünk kocsinkba, hogy a szerelvény a felszínre vigyen. Közben elgondolkozhatunk arról, hogy Postojna föld alatti világa kétszáz éve izgatja az emberek képzeletét és a Verne Gyula regényeibe illő föld alatti kalandok piszkálják a kíváncsiságunkat. Innen a fantáziáncsodák, amelyekkel a cseppkőalakzatokat illették. A Kálvária terem mérete akkora, hogy a londoni Szent Pál katedrális könnyedén elférne benne.

Érdemes ellátogatni a barlang bejárata előtt 100 méterrel kialakított Vivarium Proteus nevű létesítménybe, egy kis barlangba, ahol interaktív, immerzív körülmények között ismerkedhetünk meg a barlang változatos élővilágával. A Postojnai cseppkőbarlangban több mint 150 állatfaj él. A barlangi pecebogár (*Leptodirus hochenwartii* Schmidt) és még egy jó pár rejtelmes, érdekes föld alatti lény nagytitkokkal, kamerák felszerelt terráriumokban és akváriumokban csodálható meg. Vízimalom, különböző kiállítások tarkítják a palettát.

A barlang után érdemes megnézni a Predjamai barlangvárat is, amelyhez csupán 9 km-t kell továbbautózni. A vár a középkor egyik legnagyobb csodája, ugyanis a történelem során mindig bevehetetlen volt. 800 éve áll szilárdan egy 123 m magas sziklaszirt közepén, mögötte pedig titkos alagutak hálózata található a cseppkővek között, ahonnan mindig érkezett segítség, ha a várat megtámadták.

A járatokat évmilliók alatt formálta ki az eltűnő és felbukkanó Lokva folyó. A meredek hegygerinc – amelyen átjöttünk – érdekessége, hogy vízválasztót képez az Adria és a távoli Fekete-tenger között. A Lokva a Vipavába torkollik, s rövid futás után a vize az Adriába jut, míg az alig pár km-re lévő Postojnai cseppkőbarlang folyója, a Pivka, a Száva és a Duna révén sok km megtételével ömlik a Fekete-tengerbe.

A Predjamai barlangvár a középkor egyik legnagyobb csodája, ugyanis a reneszánsz kastély a történelem során mindig bevehetetlen volt. 800 éve áll szilárdan egy 123 m magas sziklaszirt közepén. A hatszintes építmény a világ legnagyobb barlangvára, emellett Szlovénia egyik leghíresebb látványossága. Habár a barlang már az őskorban is lakott volt, a várat feltehetően csak a 12. században építették gótikus stílusban az aquileiai patriarkátus püspökei. Az erőd később a Habsburgok tulajdona lett, akik a Luegg-családnak adományozták hűbértokként, névadó várak is ez lett.

A kastély leghíresebb ura Erasmus von Luegg (szlovénül Erazem). A III. Frigyes császár és Hunyadi Mátyás magyar király közötti konfliktusban Erasmus Mátyás király szolgálatába állt. Miután barátját, Andreas Baumkirchert kivégezték, Erasmus felindulásból párbajra hívott ki és megölt egy császári rokont. A halálbüntetés elől Predjama várába menekült.

A császár Erasmus ellen a trieszti kapitányt, Niklas von Rauber bárót küldte, aki a kiéheztetés stratégiáját választotta, azonban így sem tudta egy év alatt elfoglalni Predjama várat. Az ostromlottak kigúnyolták az ellenséget, húsvétkor sült ökörhússal és friss cseresznyével kínálták őket. Az ostromlók boszorkányságnak hitték, mert nem tudták, hogy Erasmus a vár mögötti titkos barlangrendszeren keresztül gondoskodott a folyamatos utánpótlásról. Végül 1484-ben egy áruló szolga segítségével az ostromlók megölték Erasmust. Amikor a rablólovag az árnyékszékre tartott, a szolga ezt egy gertyafénnyel jelezte, s az ellenség szétlőtte a vékony falú építményt, Erasmusszal egyetemben.

A kastélyban és a barlang egyes részein múzeum működik, amelyben korabeli fegyverek, háztartási cikkek, képek és eszközök másolatait láthatjuk. A kastély érdekessége, hogy nyaranta népszerű lovagi tornákat is tartanak a vár melletti mezőn. Ebben a kastélyban és barlangban forgatták 1987-ben jugoszláv-hongkongi akció-vígjátékként, Jackie Chan főszereplésével *Istenek fegyverzete* című filmet, de paranormális jelenségekről is készült dokumentumfilm, ugyanis az egykori kinczkamrában és környékén furcsa történésekre is sor került.

E két helyszín között helyezkedik el egyedi színvilágával az Otok-barlang. Egyedülálló szépsége miatt a barlang már több filmben is szerepelt. A száraz, horizontális barlangban forgatták a Winnetou indián főnökről szóló, Karl May regénye alapján készült legendás filmet.

A szlovéniai élmény nem lehet teljes, ha nem látogatjuk meg az UNESCO Világörökség részeként védett természeti csodát, Szlovénia leglátványosabb föld alatti világát, a Škocjan-barlangrendszert. Alice nyúlüregen túli csodaország, a természeti varázs egyedülállósága fogad minket itt: a gazdag cseppkőalakzatok mellett minden figyelmünk az iradatlan föld alatti kanyonra irányul, amelynek alján zubog, kavarog, még most is vájva a sziklát a bővizű Reka folyó. Páratlan élmény a sziklafalba vajt úton, több tucat méterrel a mélyben rohanó folyó felett sétálni, a lélegzetelállító függőhídon átkelni, vagy megszemlélni a gigantikus csarnokot. A barlangból kifelé vezető sétaút a Velika Dolina hatalmas sziklatatlanjában kigyózik, a kilátás a sziklafal széléről

pedig már csak tetőzi ezt az élményt. Ebben a barlangban is szigorúan tilos a fotózás, így minden élményt magunkba zárva hordozhatunk csak.

A Škocjan falu alatti, hatalmas mélységű barlang- és föld alatti szurdokrendszert a Snežnik-hegységből eredő Reka folyó alakította ki, amely titokzatos úton már csak Trieszt közelében forrásként tör a tengerbe, végig a felszín alatt folyva. Így is fedezték fel a föld alatti szurdokot 1839-ben: Trieszt ivóvízproblémájára kerestek megoldást.

A barlangrendszer hossza összesen 6 km, legnagyobb magassága a bejárat és a legmélyebben fekvő, ismert szifon között 250 m. A föld alatti szurdok több helyen tágas csarnokokká szélesedik, amelyek közül a legnagyobb a 308 m hosszú, átlagosan 89 m széles Martel-csarnok. Legmagasabb pontja 146 méter, így szédítő magasságával nyűgöz le.

A barlang két részre oszlik: a csendes zónára, ez a folyótól távolabb van, nem hallatszik ide a fülsiketítő moraj, valamint a folyótól hangos, zajos zónára, amikor ténylegesen a föld alatti, és mélyben keringő Reka folyó szurdokvölgyében járunk. Elképesztő, létünk parányiságára emlékeztető föld alatti mélységek tolonganak a barlangban, amelyek mellett Mória képzelt feneketlen bányái is eltörpülnek.

Bejárásunk során mintegy 2,3 km-t sétáltunk a föld alatt, széduletes magasságokban, majd a beszakadt dolina (Velika Dolina) aljáról sikló vitt vissza a hegyre. A barlangban 12 fok van.

A csoportok a kasszák előtti térről indulnak, mintegy 700 méteres séta következik a szabadban a Globočak dolina alá. Innen egy 130 m hosszú mesterséges folyosó vezet a föld alá, a cseppkőalakzatokban rendkívül gazdag Csendes-barlangba (Tiha jama). A következő állomás a 25 m magas, 118 m széles Nagy terem (Velika dvorana), rengeteg csodás sztalagmittal. A szomszédos Kis terem ékkövei az orgonasípszerű cseppkövek. Ahogy egyre mélyebbre érünk, erősödik a morajlás, majd hirtelen felbukkan a föld alatti szurdokvölgy elképesztően túlvilági látványa, a Šumeča jama, vagyis a Morajló-barlang gigászi kanyonja, amelynek alján zölden, fehérre tajtékozva robajlik sziklatörő erővel a Reka folyó. Érdekessége, hogy a neve, a Reka, egyszerűen csak folyót jelent szlovénül, tehát a Folyó folyó. Ez a név köszön vissza Rijeka horvát nevéből is. A város egykori magyar neve, Fiume, olaszul szintén egyszerűen csak folyót jelent.

A sziklába vágott úton érünk el a Cerkvenik-hídhöz, amelyen átkelünk az 50 m mély szakadék felett a túlpartra, majd hosszan követjük a látványos vonalvezetésű úton a mélyben hömpölyögve zakatoló folyót. Ez lehetne Hadész igazi birodalma, a Sztüx, az élők és holtak birodalmát elválasztó határfolyó, s a holtak istenének föld alatti palotája. A Reka vize azonban türkizben tündököl, s túraösvényeink, lépcsőink mesés megvilágítása inkább valamiféle föld alatti csodára, Verne Gyula birodalmára emlékeztet, mintsem a sötét és hideg alvilágra.

A 10 m magas Megkövült Vizesés nevű cseppkőformáció után érünk a Tálak termébe (Dvorana ponvic), amely nevét a teraszosan lerakódott mésztufa-kicsapódásoknak köszönheti. Innen pár perc múlva már felviláglik a barlang kijárata. A méretes Schmidl-csarnokból bukkanunk ki a napvilágra, a Velika Dolina alján. Száz méternél is magasabb sziklafalak vesznek körül, s a felerősödött fényben, a mélyben továbbra is ott kavarog a Reka folyó.

Mesébe illő káprázat, színes, erőteljes álm – szinte más-hogyan nem is lehet nyilatkozni a barlangról, mint ahogy Szlovéniáról sem: méltón vált Európa ékszerdobozává. ■

Kovács Lehel István

1

2

4

3

FOTÓ: KOVÁCS LEHEL ISTVÁN
1. A Predjamai barlangvár
2. A Škocjan-barlangrendszer bejárata
3. A Velika Dolina
4. A Torony

1

2

3

Meseszép Föld (29. rész) Lappföldön, az északi sarkkörön túl

4

5

8

6

7

9

Északi sarkkör, hófödte erdők, végtelen tundrák, befagyott tavak, egyszerűen Lappföld. A hely, ahol a legenda szerint a Mikulás, más néven Joulupukki lakik. A Mikulás, akit „minden gyermek várva vár”, évente milliókat csalogat erre az északi vidékre. A varázslatos történet vagy az északi sarkkör vonzott-e minket is erre a helyre, nem tudjuk.

■ Rovaniemibe nem a Rudolf és társai által vontatta szánnal érkezünk, hanem a londoni repülőjárat. Egyébként Helsinkiből is egyenes járat van Lappföld fővárosába, ahol a régi időkből ismerős csikorgó hó fogadott. A szegecselt téli gumibroncsokkal felszerelt bérelt kocsi átvétele után indulhatunk a szálláshelyünkre. Tudnak valamit ezek a finnek. Kész élvezet a havas-jeges úton ilyen gumikkal vezetni, ugyanis ott nem úgy takarítják az utakat – a legtöbb helyen marad a ledöngölt hó –, mint nálunk. Még csak nem is sózzák ezeket, feltételezem, hogy a tundrán átvezető minden út tele lenne a sötét nyaló rén-, illetve jávorszarvasokkal. Az utak mentén viszont ott vannak a figyelmeztető sárga táblák, rajtuk a jávorszarvas. Szerencsére vagy sajnos e magasztos állattal csak a vadsparkban, illetve az étlapon találkoztunk.

Ne feledjük, hogy miért is jöttünk ide. Pár kilométert kellett mennünk és át is léptük az északi sarkkört (Arctic Circle), a Föld egyik nevezetes szélességi körét, amely $66^{\circ} 33' 39''$ fokon húzódik. Ez a vonal jelöli azt a határt, ahol nyáron, évente legalább egyszer nem nyugszik le (éjfél nap) és télen nem kel fel a Nap (sarki éjszaka). Bakancslistánkon ez kipipálva, jöhetett Mikulásfalva.

Most az a rész következik, melyet jó, ha a gyerekek nem olvasnak el. Az egyik legenda szerint a Mikulás egy hóval borított kunyhóban él, amelyet a rénszarvasokkal teli istálló és játékmanufaktúrák vesznek körül. Mondhatni azóta nagyon meggazdagodott, takaros házban pihen, a rénszarvasokkal pedig más foglalkozik. A manói azért megvannak, kedvesek és szép summáért készítenek fotót, illetve videót veled, amint a munkaadójukkal csevegsz egy keveset. Számtalan ajándéktárgy közül lehet válogatni, de tudni kell, hogy ezeket se ingyen osztogatják. Egész iparágat építettek itt ki, sajnos már egyre nehezebben bírják a helybeliek a rengeteg turistát. Van itt minden: postahivatal, ahova a gyerekek levelei érkeznek, nagyon sok vendéglő, rénszarvas- vagy kutyaszános túrákat szervező cégek, állatsimogató. Minden, ami elvárásolja a gyerekeket, és amint láttuk, sok felnőttet is. A hely valóban elragadó. Aki ide jön, elfeledi a nehéz hétköznapiakat, pár óráig, napig itt mindenki gyerek lehet.

Ugyanitt halad keresztül az északi sarkkör, melyet oszlopok jeleznek. Élő webkamera által a nagyvilág is látja, amint megtetted a nagy lépést ezek között, illetve egy másik oszlop kijelzője mutatja, hogy épp megfagysz vagy sem. Odautazá-

10

sunk előtti héten a hőmérő -25 fokot mutatott itt, a mi „telelésünk” alatt egész Skandináviát vastag felhőréteg takarta be, és csak -2 fokot mutatott a hőmérő, viszont a hideg szél annál kellemetlenebb volt.

A Husky Park Arctic Circle, amint a nevéből is kivehető, a kutyák birodalma. Itt megnézheted a szibériai huskyt, illetve a simogatóban el is tölthetsz velük pár percet. Kedvesek, barátságosak, egy ideig élvezik a simogatást is. Ebben nem szenvednek hiányt. Pályát is kialakítottak, ahol a társaik izgatottan várják, hogy száguldjanak egyet a turistákkal. A szánhúzó kutyákat erre tenyésztették, és csakugyan úgy tűnt, hogy alig várják a közelgő indulást.

A közelben van a Santa's Pets, finnül Tallitontun piha. Itt a Mikulás kedvenceit, rénszarvasokat, pónikat, kecskéket, birkákat, nyulakat, szamarakat nézheted, illetve etetheted meg. Mivel a Mikulás a dél-amerikai gyerekeknek is visz ajándékokat, onnan alpakákat hozott e helyre. A fázósabbak körbeállhatják a tábortüzet, az éhesek pedig grillezhetnek is a kedvencek mellett. Kiemelve, hogy mellett, nem pedig belő-

11

FOTÓ: DEÁK LÁSZLÓ

1. A rénszarvasok is dolgoznak
2. A Mikulás háza
3. A befagyott Ranuanjärvi-tó
4. Jegesmedve a Ranua Állatparkban
5. A Mikulás postahivatala

6. Északi sarkkört jelző tábla
7. Belépő a Ranua Állatparkba
8. Kutyaszánhúzás
9. Sarki fény
10. Térkép
11. Az északi sarkkört jelző oszlop

Jávorszarvas

Jávorszarvasra figyelmeztető tábla a tundrán

lük. Azt a látogatók megtehetik Lappföld vendéglőiben. Receptes könyvekben tippeket is szoktak adni. A mi tippünk: rénszarvast több helyen találsz, viszont a jávorszarvas húsa sokkal aromásabb.

Maradva az állatoknál, érdemes meglátogatni a Ranua's Arctic Wildlife Parkot, vagy ahogy ők mondják, az Északi Vadon Kincset. Az ottaniak arra is büszkéek, hogy ez a világ legészakibb állatkertje. A Ranua Állatpark nem csupán egy hagyományos állatkert, itt a természetvédelem és az oktatás kiemelt szerepet kap. Az intézmény részt vesz különféle fajmegőrzési programokban, és célja, hogy felhívja a figyelmet a sarkvidéki élővilág megóvásának fontosságára. A látogatók testközelből ismerkedhetnek meg az északi sarkkör különleges állatfajaival. Mondjuk ide nem sorolnám a jegesmedvét, szerencsére ezeket a magasból, kiépített pallókról figyelhetjük meg. Amint hirdetik, a park fő célja, hogy természetes környezetükhöz hasonló körülmények között mutassa be a sarkvidéki ökoszisztéma állatait. A már említett jegesmedvéken kívül láthattunk itt sarki rókákat, legelésző rénszarvasokat, a látogatókat nem igazán kedvelő jávorszarvasokat, hóbaglyokat, pihenő roszomákat, illetve más, az északi éghajlaton élő mintegy 50 állatfajt. A lakók többsége menhelyi körülmények között, itt vagy más állatparkban született.

A hóban nyomot hagytak a farkasok, máshol a hiúz figyelte a kíváncsi turistákat, a pézsmatulkok összehúzódtak, pedig itt semmilyen veszély nem fenyegette őket. Állítólag barnamedvéjük is van, de tél lévén épp hibernált. Az állatoknak tágas kifutójuk van az erdő közepén, ezeket úgy alakították ki, hogy hasonlítsanak természetes élőhelyükre. Videókban nyáron is láttuk az állatparkot, de szerintünk télen érdemes ide elmenni.

Természetesen nem hiányozhat a jól felszerelt ajándékbolt és éhesen sem marad senki, kis vendéglő várja a hidegben megéhezett turistát. Szálláslehetőség is rendelkezésre áll, ta-

A rénszarvas is csemegézik

lán innen jobban megfigyelhető a sarki fény (aurora borealis) varázslatos látványa, mely Rovaniemi környékén egy év alatt legalább kétszázszor látható. Nekünk nem lesz ilyen szerencsénk, nem férünk bele ebbe a 200 napba – mondtuk magunkban, mert amint már említettük, egész Skandináviát vastag felhőréteg borította. Néha felszakadozott kis időre a felhőzet, radaron követtük, hol lehet esély a sarki fény kialakulására. Egyik este az egyik ilyen radar „megjósolta”, hogy szálláshelyünktől 82 kilométerre lesz némi sansz látni a Föld egyik leglenyűgözőbb természeti jelenségét. Ugrottunk is kocsiba és a Ranuanjärvi-tó ugyanilyen nevű kempingjébe osontunk be éjféلكor. A színek skálája – zöld, rózsaszín, lila vagy vörös – változó. Vajon miként mutatkozik nekünk? Számtalan kérdést tettünk fel, többször kimentünk a befagyott tó jegére. Az éjszakai, a Hold által megvilágított tavas táj egészen jó fotótémának bizonyult. Elkezdődött a várakozás, a jelenség ideje egyre kitolódott, majd a távolban halványan megjelent a zöld fény. Gyengén, de mégis a „mienk” volt. ■

Deák László

Hiúz

Rudolf etetése

Dr. Jakab Kálmán, a gázfürdők jótékony hatásának kutatója

■ Amíg Benedek Géza kovásznai szívgyógyász Háromszéken gyógyított borvízzel, száraz szén-dioxid gázzal, addig Hargita megyében dr. Jakab Kálmán csíkszeredai belgyógyász-kardiológus főorvos tanulmányozta a borvizes fürdők és mofetták hatásmechanizmusát. Felismerte, hogy „a kénes-szénsavas (szolfatára) vagy tisztán szénsavas mofetta gázfürdő egyik azonnali hatása a magas vérnyomásban szenvedő betegek vér-

nyomásának csökkenése. Mind a korai, mind a késői gyógyeredmények alapján ítélve, a természetes kénes-szénsavas gázfürdők a betegség egyik legkorszerűbb kezelési módszerének tekinthetők, és egyben korunk vérnyomáscsökkentő gyógyszereinek méltó versenytársai.”

Dr. Jakab Kálmán 1925. október 26-án született a Maros megyei Désfalván. Felsőfokú tanulmányait 1946 és 1952 között a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben végezte. Az OGYI elvégzése után Csíkba jön, Csíkszentsimonban üzemorvos. 1954-ben a szomszédos Csíkszentmárton kórházában belgyógyászként dolgozik. Az 1963 és 1966 közötti időszakban kardiológus szakorvos a csíkszeredai kórházban, majd 1968-ig rajoni főorvos. A megycsítésétől, 1968-tól 1974-ig a Hargita Megyei Egészségügyi Igazgatóság aligazgatója. 1974 és 1984 között a csíkszeredai megyei kórház kardiológiai, majd 1984-től 1995-ös nyugdíjazásáig belgyógyászati osztályvezető főorvosa. 1983-tól az orvostudományok doktora. 1999. augusztus 6-án Csíkszereda városa Pro Urbe díjjal ismerte el munkásságát.

Dr. Jakab Kálmán Csíkszereda és Zsögöd határán, a Dózsa György utca elején lakott. Tanítónő felesége két gyermekkel ajándékozta meg. 1955-ben született Szabolcs István, aki mérnök, míg 1958-ban született lánya, aki édesapja nyomdokaiba lépett, orvosit végzett.

Dr. Jakab Kálmán 2007. április 27-én, hetvenkilenc éves korában hunyt el, a csíkzsögödi temetőben nyugszik.

Dr. Jakab Kálmán kutatási területe a „Hargita természetes gyógytényezőinek hatásmechanizmusa.” Ide kapcsolódik az 1974-ben dr. Jakab Kálmán szerkesztésében megjelent kitűnő tanulmánykötet, a *Hargita megye természetes gyógytényezői*. A könyv erőssége abban rejlik, hogy sikerült egy gyékényre ültetni orvost, gyógyszerészt, vegyészt, biológust, balneológust, fizikust, geológust, geográfust és történészt. A hat fejezetből álló könyv I. fejezete az *Általános jellegű dolgozatok* címet viseli, a II. fejezet címe *Hargita megye kénes szénsavas gázömlései*, a III. fejezet az *Egyes fürdőhelyekre vonatkozó*

adatok, a IV. fejezet a *Sósvizek és barlangkezelés*, az V. a *Gyógyiszapok és tőzegtelepek*, a VI. fejezet pedig a *Tanulmányok a fürdőhelyek történetéről* címet viseli. A függelékekben ott találjuk dr. Bányai János kitűnő Kelet-Erdély ásványvíz-előfordulásainak térképét. Olyan ismert szakembereket nyert meg a kötetben megjelent tanulmányok megírására, mint Pricajan Artemiu, Bányai János, Szabó Árpád, Szabó-Selényi Zsuzsa, Szabó Endre, Kristó András, Málnási Géza, Balla Árpád, Vofkori László, Tófalvi László és még sokan mások.

A *Hargita megye természetes gyógytényezői* című könyvben a Jakab Kálmán és Salamon Mária által összeállított *Az alcsíki, gyergyó-bisricoarai és gyimesi helyi fürdők gyógyászati és turisztikai felhasználása* című tanulmányban 55 ásványvízforrás vegelemzését és kezelési javaslatait közlik.

A *Hargita és Kovászna megyei gázfürdők, hazánk sajátos gyógytényezői* című tanulmányában írja: „Figyelembe véve, hogy a Hargita és Kovászna megyében létező, szolfatára-típusú gázömlések nagy gyógyértékű kénes-széndioxidos gázfürdők, természeti ritkaságok, Európában egyedülállóak s a magaslati fürdőhelyek jellegzetességeinek köszönhetően a hazai fürdőgyógyászat különleges színfoltjai, amelyek értéke és hatása fürdőgyógyászati és idegenforgalmi szempontból egyaránt felmérhetetlen.”

A *magas vérnyomásban szenvedő betegek kezelése a Hargita kénes-szénsavas gázfürdőiben* című dolgozatukban dr. Jakab Kálmán és szerzőtársai az 1957–1968 közötti időszakban, a csíkszentimrei Büdös kénes-szénsavas gázfürdőinek vérnyomáscsökkentő hatását 113 személyen tanulmányozták. Ahogy írják, „az említett 113 személyen 400 vérnyomásmérést végeztünk a gázfürdőbe való belépés előtt, majd fürdés közben. A 20–30 perces gázfürdő idején, 5 perces időközökben követtük a vérnyomás alakulását. Végül, a 3–6 hetes fürdőkúra végeztével kialakult vérnyomást összehasonlítottuk a kezelés előtti, illetve alatti értékekkel.” Az eredmények kiértékelése után leszögezik, hogy „a 2–4 hetes gázfürdőkezelés után mind a magas vérnyomásban szenvedők, mind az egészségesek vérnyomása alacsonyabb volt, mint a kezelés előtt. (...) A csíkszentimrei Büdös gázfürdő kúráinak vérnyomáscsökkentő hatása átmeneti. A kezelés befejezése után 2–3 hónappal ugyanis a hypertóniás betegek vérnyomása ismét a kezelés előtti magas szintre emelkedett. Ettől eltekintve, a magas vérnyomásos betegek közérzete továbbra is jelentősen javult, és ez az előnyös állapot körülbelül 6 hónapig fennmaradt. Ez a körülmény a kezeléseket hatékonyságát és egyben hasznát is igazolja.”

A száz éve született dr. Jakab Kálmán belgyógyász-kardiológus főorvos kutatási eredményeit fogadjuk el, s ha a Hargita krátereiben kirándulunk, ne restelljünk beülni egy pár percre a gyógyító gázfürdőbe. Biztos, hogy lemegy a vérnyomásunk. ■

János Csaba

Harc a természettel. Lépésről lépésre haladva a Nagy-Köves-csúcs felé
FOTÓ: BARTHA BOTOND

EKE Szatmárnémeti

■ November 3-án, ígéretünkhöz híven, elhelyeztük az emlékezés koszorúját Csillag Antal sírjánál. A megemlékezésen jelen volt Csillag Kinga, Anti bácsi unokahúga is.

■ November 17-én a kisbakancsosok megostromolták Tamásváralja romjait. Az összáró túrán szép számban voltak jelen a kisbakancsosok, akik figyelmesen hallgatták Boér Aliz elmesélését a hely történetéről. A gyerekek minden sziklára, kőre felkapaszkodtak, játszadoztak, futkároztak, élvezték az őszi napsütést.

■ November 23-án a Kovács-Kurucz család hívta az ekéseket túrára. Sajnos csak egy résztvevő jelentkezett, s ezt nem Szabolcsék bánták igazán, hanem mi, akik lemaradtunk erről a csodás túráról. A novemberi havazás az őszi sáros tájat gyönyörű, hólepte mesevilággá varázsolta, s a Szarvas-kő és a Lápos-szoros új arcát mutatta.

■ November 23-án a Szatmárhegyi Kvízeszten az EKE-t két csapat is képviselte, a Brek-EKE és a Naspolyák. Azonos pontszámmal végzett a két csapat, szóval elméletileg két első helyezettnek örülhettünk, de ezt sajnos nem engedték meg a keretek, és egy bónuszkérdésen dőlt el a végleges sorrend. Gratulálunk minden résztvevőnek!

EKE Négyfalu

■ November 3-án Kovács Károly vezetésével a Persányhegységbe kirándultunk. Holbák és Vulkán környékének dombjait öt óra alatt jártuk be.

■ November 10-én tizenkét ekés döntött úgy, hogy a Via Transilvanica (Terra Saxonum) útvonal egy részét járjuk be.

■ Három kutyusunk kíséretében, a „T” Via Transilvanica narancssárga jelzést követve jártuk körbe a következő útvonalat: Szászkeresztúr – Miklóstelke – Szászkézd.

■ November 24-én nyolc túrázó a Csukás-hegységben kirándult. Babarunka településről a Csukásra tartó erdészúton a Tészla-rét és a Tészla-nyereg jött számításba, 878 m magas szintkülönbséggel. Öt óra alatt sikerült megtenni a 13,3 km-es körutat.

■ December 8-án négyen túráztunk a Nagy-kőhavasra. A Családi utat választva, jó három óra alatt sikerült feljutni a menedékházhoz.

■ December 15-én ugyancsak négyen a Keresztény-havasra túráztunk. Brassópojánától indultunk a Rómer házig. A nagy

■ November 26-án tisztújító gyűlést tartottunk. A terveknek megfelelően a leköszönő elnök tevékenységi és pénzügyi beszámolójával kezdődött az esemény. Ezt követte az eddigi vezetőség lemondása, majd az új vezetőség megválasztása. A választás eredményeként a következő vezetőség állt össze: Bartha Botond Zsolt elnök, Márk-Nagy János alelnök, Gyávol Judit titkár.

■ Sok évnyi elhanyagoltság után Pataki Petra elvállalta a sárközhegyi EKE-telek karbantartásának felügyeletét. November 28-án egy kisebb csapat kilátogatott az EKE-telekre, hogy felmérje a munkát és a lehetőségeket. December elsején a Pallai családdal karöltve megtörtént az első közmunka, majd december 12-én, családi körben, a második takarítási akció. Munka van bőven, de végre elindult valami, melyért hálásak vagyunk Petrának és családjának.

■ November 28. – december 1. között ismét téli túrára hívtuk a kalandorokat. Aki tehetett, már csütörtök este elszabadult otthonról a vadonba. Volt, aki élete első téli túrájára indult, de olyan is, aki már szinte hazatért a Drágos völgyébe. Sajnos a Nagy-Pietrosz-csúcs idén sem adta meg magát, de tudjuk, hogy a hegy megvár, s mi biztosan visszatérünk még.

■ December 4-én karitatív mozgásra hívta az EKE és a ProRacers Sportegyesület a mozgás szerelmeseit. Futva, biciklizve vagy akár gyalogolva jótékonykodtak a résztvevők. Összesen 5150 lej gyűlt össze, amiből rászoruló időseknek egy-egy szeretetsomagot ajándékozott a Máltai Szeretetszolgálat az ünnepek alkalmából (2 doboz sütemény, egy sós és egy édes, egy zacskó alapélelmiszer és 5 kg burgonya). Nélkületek mindez nem jöhetett volna létre, köszönjük!

■ December 13–20. között Vajda Béci és Vajda József *Feel the River* fotókiállítását csodálhatták meg az érdeklődők az Iparos Otthonban. Az eseményt jótékonyági jellege tette igazán különlegessé. A tárlat fényképeit meg lehetett vásárolni. A befolyt összeg teljes egészében partnerünkhöz, a Segíts Te Is Egyesülethez jutott el. Hátrányos helyzetű gyermekek és családjuk megsegítésére fogják felhasználni azt. (Lózer Beáta)

A Via Transilvanica (Terra Saxonum) útvonalon ■ FOTÓ: KOVÁCS KÁROLY

köd miatt nem értünk el a Keresztény-havas csúcsára, ezért rövid ebédszünet után a 957 m magas Cenk-hegy felé vezetett le utunk. (Miklós Melinda)

Óriás csoportkép a Rozsály tetején, a kis- és nagybakancsosokkal ■ FOTÓ: BARTHA BOTOND

EKE Szatmárnémeti

■ December 7-én egy nagyszerű emberrel lett kevesebb az Erdélyi Kárpát Egyesület – Szatmárnémeti. Életének 67. évében Barkász Gábor elindult utolsó kirándulására. Egy igaz barátot, szinte családtagot veszítettünk el, aki tagságának 28 évében rengeteget tett egyesületünkért. Hiányozni fogsz!

■ December 21-én spontán ötlettől vezérelve gombászásra hívta Bartha Botond a résztvevőket. A családi hangulatú sétán (tíz résztvevővel) sajnos sötét trombitagombát nem találtak, helyette a júdásfüle gombával ismerkedtek, és jókat beszélgettek az erdő nyújtotta csendben.

■ Az évet ünnepélyesen lezárva évzáró koccintásra hívtuk december 23-án a tagokat. Az esemény fő attrakciója a Rupicapra Egyesület tagjainak filmvetítése volt az Izlandot kerékpárral átszelő expedíciójukról. Sok jó kérdés érkezett az előadókhoz, s a gyerekek fantáziáját is megragadta ez a kalandos túra. Az este második fele beszélgetéssel, falatozással, ünnepélyes koccintással telt.

■ December 28-ra terveztük 2024 évzáró kirándulását, amelynek célja az 1307 m magas Rozsály (Ignis) megmászása volt. Reggel, amikor felkeltem, lehangoltan láttam, hogy szürke, ködös idő köszöntött ránk. Na – gondoltam –, ez biztos elijeszti a karácsonyi felfokozott táplálkozástól belustult népet a túrázástól! Aztán a szokásos helyen, a batizi úti Penny parkolójában gyülekezve örömmel tapasztaltam, hogy a szatmári természet szeretőik nem kedvetlenedtek el a morcos időjárástól. Legalább százan paroláztak, beszélgettek, kívántak egymásnak kellemes ünnepeket. Sőt, amikor Színérváralja elhagyásakor a napkorong is elkezdett átsejleni a ködön, elkezdtem reménykedni, hogy ahogy emelkedünk, egyre jobban ki fogunk bújni a talajt vastagon betaka-

ró ködből. Aztán Nagybányán így is lett. Gyönyörű kék ég és napsütés fogadott minket, és egy-egy kanyarban az úti célunkul szolgáló Rozsály csúcsát is megpillanthattuk.

Elérve a forrásligeti parkolót, hamar összekaptuk magunkat. Mivel a nagyszámú résztvevő miatt nagy esély volt arra, hogy túra közben szétszóródjon a csapat, biztos, ami biztos alapon elkészítettük a szokásos csoportképet is.

Eleinte a kék sáv jelzésen haladtunk felfelé a fagyos hóba taposott keskeny ösvényen, majd egy kereszteződésnél a piros háromszögre váltottunk. Kb. egy óra gyaloglás után úgy döntöttünk, hogy ideje szusszanni egyet, és szerencsénkre pont egy olyan helyen álltunk meg, ahonnan kiváló kilátás nyílt a Máramarosi-havasok hazai és kárpátaljai vonulatára. Innen rövid idő alatt elértük az erdő felső határát, kiléptünk a fák közül, és a kék ég alatt, ragyogó napsütésben haladtunk a csúcs felé. A nap kissé megolvasztotta a havat, és emiatt helyenként mélyen besüllyedtünk a hóba, de aztán hamarosan elértük a jól kitaposott, piros sávot követő turistaösvényt. Kelet felé pillantva szinte karnyújtásnyira tőlünk megjelent a Gutin vulkanikus tömbje a Nagy-Gutin csúcsával és a semmivel össze nem téveszthető Kakastaréjjal. Mellette, picit távolabb a szívünk csücske, a Radnai-havasok legmagasabb csúcsa, a Nagy-Köves volt látható két társával, a Nagy-Bukullyal és a Kis-Bukullyal.

Innen rövid idő alatt sikerült elérnünk a csúcst, ahol már a korábban elindult, ugyancsak népes nagybányai csapat uzsonnázott. Nálunk is előkerült az otthonról hozott elemózsia, finomabbnál finomabb sütemények és az ilyenkor szokásos pezsgő is. Mindenki boldogan koccintott a társai egészségére egy boldogabb és békésebb új év reményével. Aztán, mivel a teljes társaság elérte a csúcst, újra „összeálltunk egy képpé”. Még végignéztük, számba vettük a gyönyörű időben látható csúcsokat, és sok résztvevő csodálkozására konstatáltuk, hogy a számunkra oly jól ismert Kisköves és Mike mellett a távolban látni lehetett a Vigyázó és az Öreg-havas tömbjét, délre a Déli-Kárpátok vonulatát, délkeletre és keletre a Kelemen-havasokat és a Ciblest is.

Miután jól kinézelődtek magunkat, a kényelmesebb úton ereszkedtünk vissza a parkolóba, ahonnan a látványtól és az élményektől feltöltődve tértünk vissza autóinkkal a ködös síkságra. (Lózer Beáta)

FOTÓ: BALOGH GY. LÁSZLÓ

Halójelenség

■ A nagyváradai EKE tagjai ritka és látványos légtüneményt fotóztak a Zengő-kő környékén. Erről a jelenségről Rusz Ottiliától kaptunk magyarázatot: tiszta időben lehulló csapadék, amely nagyon apró jégkristályok formájában hull, ezek

gyakran olyan vékonyak, hogy úgy tűnik, lebegnek a légkörben.

A jégtűk a sarkvidékeken és a kontinensek belsejében csak tiszta, hideg és szélcsendes időben figyelhetők meg. A csapadék $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$ alatti hőmérsékleten képződik a gyorsan lehűlő légtömegben; általában jól fejlett, többnyire lemezke alakú kristályokból áll, amelyek átmérője 30 és 200 mikron között

változik, a leggyakoribb méret a 100 mikron. Ezek a kristályok, amelyek a Nap sugaraiban világitva jól láthatók, gyakran haló szerű jelenségeket adnak, általában jól körvonalazottan. A vízszintes láthatóság ebben a csapadékban nagyon változó, de mindig nagyobb, mint 1 km.

Kósa-Kiss Attila nagyszalontai amatőr csillagász további adatokkal szolgált: A látható halójelenség-komplexum fizikai magyarázata kiváló. A haló jelenségét létrehozó parányi jégkristályokat „gyémántpornak” nevezik. De mi az egyes halóelemek neve?

A leggyakrabban mutatkozik a 22 fok sugarú halógyűrű, rajta két oldalt a bal és a jobb oldali melléknep, amelyeket a mindig fehér színű Parhélikus kör köt össze, a 22 fok sugarú gyűrűn hullámos vonalú Felső érintő ív látszik, afölött a Parry-ív, bal oldalt a színpompás Oldalsó ív. Ha nagy a hideg és tiszta, derült az égbolt, nincs szükség jégkristályokból álló fátyolfelhőkre ahhoz, hogy ilyen csodálatos halójelenséget láthassunk.

EKE Háromszék

■ November 2-án Gajdó Éva vezetett túrát a Szilon-havasba. A közel ötvenfős csapat a Kraszna-völgyön ment fel, majd felmáztak a Malaia-csúcsra, illetve a Sasok tavának partján is megpihenetek. Rendkívüli erős szélben túráztak, helyenként sűrű ködben. Emiatt a Szilon-csúcsára nem is volt érdemes felmenni. A tó partján azonban kellemesebb volt az idő, ezért pihenésre is sor került. Összességében átlagon felüli nehézségű túra volt az időjárás miatt, de a csapat jókedvvel vette az akadályokat.

■ November 9-én Vasile Păun – Palika húszfős csapattal járta le a Baróti-hegység déli gerincét. Szép őszi időben indultak Vámoshídpusztáról, majd az Olt mellől kapaszkodtak fel a Veczer-tetőre. Onnan a Strázsa-, majd a Barabás-tető érintésével a Keresztény-legelőn hagyták el a főgerincet. Sepsiszentgyörgyre gyalogosan érkeztek be a Büdöskút érintésével.

■ December 14-én évzáró kirándulást tartottunk Sepsiszentgyörgy környékén. A város széléből indulva, a Debrentető érintésével felmentünk Sugászfürdőre. Az Árkos-patak medrében

ereszkedtünk be, majd a Kerekerdő mellett jöttünk vissza a kiindulási pontba. A közel negyven résztvevő ideális téleleji időjárásban élvezte a túrázást. A napnak ezzel még nem volt vége, hiszen este fergeteges bulit szervezett Kovács Gábor az árkosi Huszár vendéglőben, ahol már hatvanan is összegyűltünk. Hajnalig tartó mulatságban volt része a társaságnak.

■ December 26-án karácsonyi túrán vettünk részt az Oltfejben. Sepsibük-

szádról indultunk harmincnégyen, felyalogoltunk a Fenyőfarki borvízhez, megreggeliztünk és finom borvizet ittunk. Innen átgyalogoltunk a Dobriczába, ahol a Mikes grófok vendégháza áll. Az Alsó-Sólyomkő alatt feldíszítettünk egy fenyőfát, karácsonyi dalokat énekeltünk, majd felkapaszkodtunk az Alsó-Sólyomkőre, bebújtunk a II. világháborús bunkerbe is. A csúcsról lenyűgöző volt a kilátás az Olt völgyére és a Csomádra. A túrát az Olt folyó melletti szabad termálvízben való fürdéssel zártuk. (Gáspár László Zsolt)

A Szilon-havas
FOTÓ: GAJDÓ ÉVA

EKE Gyergyószék

■ November első hetét Rómában töltötte huszonnégy gyergyói ekés. A repülőgépes kirándulás programjának első napján a Circus Maximus, a Colosseum, a Forum Romanum és a Palatino, a Santa Maria Maggiore Bazilika, a Haza Oltára meglátogatása szerepelt. A második, 15 kilométeres gyaloglást rejtegető nap látványossága a Borghese Galéria, a Popolo tér, a Spanyol lépcső, a Trevi kút, a Pantheon, a Navona tér, a Virágok mezeje, a Trastevere negyed és a Janiculum-kilátó volt. A harmadik napon ellátogattak a Római Magyar Házba, az időszakos kiállítások megtekintése után szabad program volt, béreltkerékpáros biciklizés lehetőségével a Via Appia egy szakaszán. November 5-én a kínálatban szerepelt magyar nyelvű szentmise a Szent Péter Bazilika magyar kápolnájában, majd a Vatikáni múzeum, a Sixtusi kápolna és a Bazilika megtekintése magyar idegenvezetővel. Az utolsó római nap programjába még belefért az Angyalvár és -híd megtekintése is.

■ Tizenhárom résztvevővel indult túrázni november 8–10. között Laczkó-Szentmiklósi Árpád a Nyugati Zsil-völgybe. Az első napi Jorgován-kő-túra (Retyezát-hegység) útvonala: Câmpuşel vadászház – Jorgován-kő (2014 m) – Paltina-nyereg – Soarbele-völgy – Zsil/Cserna-hágó alatt (DN 66). Táv: 13,5 km, szintemelkedés: 1000 m, idő: 8 óra.

A második napi Oslea-túra (Vulkán-hegység) útvonala: Zsil/Cserna-hágó alatt (DN 66) – Oslea-csúcs (1946 m) – a Şerba-csúcs alatt – Zsil/Cserna-hágó (DN 66). Táv: 11,5 km, szintemelkedés: 800 m, idő: 6 óra.

■ „Tizenkilenc hölgy és Székely Laci egyedül férfiként, ilyen nem igen volt a Csipet-csapat működése óta” – ezt jegyezték fel a november 10-i, Likas-nyereg-túra résztvevőiről. A húsfőrs társaság az alábbi útvonalat járta be gyalog: Pongrác-tető – Nyerges-nyak – Likas-nyereg – Pongrác-tető, 10 kilométert téve meg 180 méteres szintemelkedéssel.

■ Madaras Böske néni vezetésével huszonketten vettek részt a Putna-völgyi sétán november 17-én. A Putna-patak völgyén, a valamikori Só útján áthaladva kirándultak a Baricz-kanyarból indulva a 17 kilométeres távra.

■ December 13-án hatvanegyen iratkoztak fel az ekések évzáró mulatságára. A kosaras bulira a jól bevált helyszínen, az erdészet termében került sor. Emlékidézéssel, jókívánságokkal és igazi mulatsággal tettek pontot a 2024-es túraév végére a résztvevők.

■ Huszonegyen indultak évzáró túrára december 15-én a Szent Rozália kápolnához Vadász-Szatmári István vezetésével. A könnyű túrára az ajánlott felszerelés, étel és ital mellett a vezető a legfontosabb kellékeket is felsorolta: „az együttlét, a jókedv és a szeretet.” Volt, aki a szalonnasütő csapathoz egy kis kerülővel csatlakozott, megjárva a Borzóka-tetőt is.

Hálaadás az év végén ekés lélekkel, természetközelenben

Bögözi Gyöngyi közismerten jó cukrász.

A kép a Szent Miklós-napi disznótoros főzőversenyen készült

■ A téli napforduló, december 21. hagyományos program a gyergyói ekések körében. Ezúttal tizenöten kapcsolódtak a fényláncosokhoz Vadász-Szatmári István felhívására. „A téli napforduló idején az egyre gyengülő erejű Napöreg, miután végigjárta az évkört, nyugovóra tér Földanya méhében, erőt gyűjt, s a legsötétebb és leghosszabb éjjelen megszületik a Napfiú, aki az egyre növvő fény, a hosszabbodó nappalok jelképe. Erre készülünk hát tűz – vagyis fény – gyújtásával. A Fényt, az Életet, a Szeretetet hálával köszöntjük és ünnepeljük. Akik jösztek, írjátok meg, mit hoztok a szerre, mit vállaltok ki. Ettől lesz SZER-TARTÁS. Mind részei vagyunk, mint egy jurta tartóoszlopai. Ez lehet egy szép asztalterítés, egy mese/vers/ének, ima, egy áldás, bármi, de az, hogy mit teszel be a közösbe, végtelenül fontos. Mit hozol, amit a KÖZNEK szentelsz önzetlenül, szívedből? Ezek bőséggel szállnak vissza rád. Várjuk, ki mit vállal, bízzatok magatokban, rakjuk össze közösen ezt a csodaSZERT. A férfiak/fiúk fogják a szert vezetni. Szertüzet gyűjtünk, hálát adunk, áldást kérünk, énekelünk, közösen zenélünk, dobolunk, beszélgetünk, közösen asztalt terítünk, s együtt fogyasztjuk el az ünnepi vacsorát. Találkozunk december 21-én a Csiki-kert kapujában 16.15 órakor. Hozzatok magatokkal: felajánlásotokat, 3 szál fát, ha van, akkor dobot, csörgőt, ostort, tüzes botot, a közös ünnepi asztalhoz kis elemózsiát, meleg teát, réteges ruházatot, lámpát/fáklyát és a legfontosabbakat: nyitottságot, elfogadást, szeretetet. A túra hossza 6 km, szintkülönbség 250 m fel+ 250 m le.”

■ A Káposztaégető-túra is elmaradhatatlan eseménye a gyergyói túraávnak. December 26-án a Szent Anna kápolnákat a Várpatakaról közelítette meg a tizennyolc résztvevő Bögözi Gyöngyi Anna vezetésével 12 kilométer és 280 méteres szintkülönbség árán.

■ Huszonegyen vettek részt a december 29-i Pricске-túrára, melynek gyalogos része Szárhegyről indult, hogy 20 kilométer és 850 méter szintkülönbség megtétele után Gyergyó-szentmiklóásra érkezzen be a társaság. (Balázs Katalin)

Csoportkép a Kelemen-gerinccel ■ FOTÓ: VITA ZOLTÁN

EKE Marosvásárhely

■ Az idén egy héttel később sikerült megtartani a már évek óta hagyományos Kőgombák-túrát. A túra meghirdetése után nagyon hamar lefoglalták a buszon levő 32 helyet. Sajnos nagyobb busszal nem lehet megközelíteni a hévízi sípálya parkolóját. A túljelentkezést kiskocsikkal oldottuk meg. A vásárhelyiekhez csatlakoztak erdőszentgyörgyi és szászrégeni kirándulók, valamint székeljudvarhelyi ekések is. Összesen hatvankét turista és három kutya kereste fel a gombákat. Először megcsodáltuk a már jégcsapos mésztufavízesést és utána a sípálya felső részétől indultunk. A túra egész ideje alatt csodálatos időben volt részünk, útközben megcsodálhattuk a távolban levő hegyeket, a Kelemen-havast, a Nagy-Hagymást és a Vit-havast.

A nagy létszám miatt kisebb csoportokban másztunk le a két gombacsoporthoz, ahol elkészültek a szebbnél szebb fotók. Az elemózsia elfogyasztása után ugyanazon az úton ereszkedtünk vissza a buszunkhoz és az autókhoz. (Vita Zoltán)

■ November 15–17. között került sor Borzonton az összerázó hétvégére, ahol tizenhat, túrát, társaságot és lazítást kedvelő túratárs vett részt. Pénteken este volt a bemelegítés, szó szerint és képletesen is. A hangulatot meghozta a sok társasjáték, beszélgetés és a dézsában, szaunában való melegedés. Szombaton pár órás sétát tettünk a környéken, majd sütögetés, lazítás zárta a napot. Az est fénypontjai a versenyjátékok voltak, gyermeki izgalommal és lel-

kesedéssel adtuk át magunkat a szórazóságnak. Vasárnap, hazaindulás előtt is kihasználtunk minden percet a lazításra, pihenésre, jó beszélgetésekre. (András Erika)

■ November 23-án harminckét túrázó vett részt egy 24 kilométeres szászföldi túrán. A péntek esti és éjjeli eső sem vette el a túrákedvünket, így egy lelkes, vidám csapat indult neki Táblásról a tervezett útvonalnak. A következő település, amelyet meglátogattunk, Berethalom volt, az UNESCO örökségi listán is szereplő szász erődtemplommal. Innen a Via Transilvanica túrajelzést követtük, hol sáros, hol havas ösvényeken, érintve Nagykapust és Apaújfalut. Sötétben érkezünk Almakerékre, ahol várt minket a kisbusz. (Német Levente)

■ November 24-én a Nagy-Mezőhavásra indultunk. A túrán kilenc személy vett részt. A Bucsin-tetőtől kezdve 30–50 centiméteres érintetlen, friss hóréteg fogadott. A téli havas táj és sziporkázó napsütés gyönyörű látványt nyújtott, viszont a nehéz terepviszonyok miatt a csúcsra ezúttal nem jutottunk fel. A valamikori helikopterleszállópályán tartottunk egy nagyobb pihenőt, majd visszafordultunk. (Molnár Balázs)

Összeállította: Kocsis Livia

EKE '91 Nagyvárad–Bihar

■ A Biharrósa melletti Fehérkő-szurdok völgybe szervezett túrát Barna Hajnalka november 3-án. A Cuților-szorosként is ismert kirándulási hely könnyen megközelíthető, aránylag rövid, de annál látványosabb, vadregényes karsztjelenség. A szorosban több tucat barlang közül egyik sincs kiépítve, de mi fejlámpánk fényénél kettőbe bemelegedtünk. A piros ponttal jelzett túraútvonal a szoros felső peremén lévő kilátókon keresztül vezet vissza, érintve egy ritka karsztjelenséget is, egy beszakadt menyezetű barlangból kialakult kőhidat.

■ Folytatva a többéves hagyományt, az idén is megszerveztük a Marossy Anna neves várad biológusnak méltó emléket állító gyalogtúrát. November 9-én Tiponucz Tibor vezetésével utaztunk Pádisra, ahonnan a szokásos útvonalon, ragyogó napsütésben haladt népes csapatunk. Marossy Anna fenyőfájától a Mócok temploma kilátó felé vettük az irányt, innen a Pádis-réten,

majd az erdei ösvényen s a Ponor-réten át leereszkedtünk a Glavoj-rétre. Mivel még jócskán időben voltunk, kiadós frissítő szünetet tartottunk, majd utána visszamásztunk Pádisra, ahol buszra szálltunk.

■ Szintén november 9-én Hajdúszoboszlóra szervezett autóbuzos kirándulást Fekete Irén. Megtekintettük a Bocskai István Múzeumot, benne az újonnan megnyitott Szép Ernő szobát, majd a Libafesztivál különböző kulturális eseményein vettünk részt. Mindközben a csoport egy része a termálvízes fürdőzés élményét részesítette előnyben.

■ November 10-én a Barátka és Remetelőrév közelében lévő Ökrök völgyébe szervezett gyalogtúrát Barna Hajnalka. Túránk fénypontját a többlépcsős alázóduló Ökrök-völgyi vízesés jelentette, amelyet Czárán Gyula Karolina-vízesésnek nevezett el. Innen ki-másztunk a kilátóhoz, majd a Kopasz-

dombon keresztül tértünk vissza autókhoz.

■ November 16-án Berekfürdőre látogattunk Fekete Irén szervezésében, ahol, a termálvízes élményeken kívül, alkalmunk volt részt venni a Tepertő- és pörcfesztyvál kulturális programjain is.

■ Egyesületünkben néhányan részt vettünk a Varga Csaba által november 16-án megszervezett XIII. Bethlen Gábor Emléktúrán. Népes csapatunk Biharfüredről indult, majd az Ördögmalom-vízesés érintésével jutottunk fel az 1792 m magas Bocásza-csúcsra. A viszszaút utolsó kilométereit már fejlámpánk fényénél tettük meg.

■ November 24-én ötvenhárom túratárs vágott neki a Bara Lilla által meghirdetett és vezetett Kincskereső túrának. A kincset végül a Mérági-szakadék közelében lévő magányos fánál találtuk meg. A túra végén még egy különleges élményben volt részünk, betértünk a Köröstárkány határában lévő Kakukkmező „állatparkba”, ahol megcsodálhattuk az ott lakó különleges állatokat. (Lázár Tibor)

A 2024-es Istenszéki természetvédelmi felügyelet számokban

■ Kilenc év telt el, amióta egyesületünk elkezdte a hétvégi állandó természetvédelmi felügyeletet az Istenszéki, a vegetációs időszakban. A 2024-es év folyamán az Istenszéke természetvédelmi terület felügyeletében április közepétől kezdődően október végéig tizenegy marosvásárhelyi EKE-tag vett részt. Istenszéke önkéntes védnökei a Maros Megyei Hegyimentő Szolgálat

két tagjával közösen összesen 53 hétvégi szolgálati napot töltöttek fenn a természetvédelmi területen.

A hétvégi napokon kb. 1920 látogató jött fel és ezeknek 0,73 százaléka próbálkozott a természetvédelmi törvények és az Istenszéke Természetvédelmi Terület látogatási szabályzatának áthágásával. Az idei kihágásokat az off-road járművekkel történő bejövetelek,

a szemét felhagyása és a növényzet károsítása képezte.

A legtöbb kiránduló és túrázó a szeptemberi és októberi hétvégeken látogatót Istenszéke. Szeptemberben 402, októberben pedig 455 személy jött fel a védett területre. A központi tisztás közelében és a feljövetelel útvonalakon az idén is gyakran láttak barnamedvét a felügyelők és a kirándulók egyaránt, de soha nem volt veszélyes a találkozás. Augusztus elejétől kezdődően a fenti forrásból már nem jutott elegendő víz minden szomjas túrázóknak.

Az Istenszéki természetvédelmi felügyeletet az idén is a marosvásárhelyi PC House támogatta. (Dósa László)

EKE Marosvásárhely

■ András-napi zsírégető túrán vettünk részt november 30-án a Segesvár – Breite-tető – Bese – Keresd útvonalon. A hatvannégy fős csapattal Segesvárnak az Apold felőli kijáratától indultunk, többnyire a Via Transilvanica nyomvonalát követtük. A Breite-tetőn megcsodáltuk a 400–600 éves tölgyeket, majd egy hosszabb erdei úton jutottunk el Bese (Ștejareni) nevű településig, onnan pedig egy gyümölcsösön keresztül értünk Keresdre. Itt Zólya Levente várnagy-történész mutatta be hazánk talán legszebb reneszánsz műemlékét, a Bethlen-kastélyt. Az útvonal hossza 16 km volt, a szintkülönbség 350 m. (Kiss Zoltán)

■ December 7-én a Mikulás Istenszékre költözött. Úgy terveztük, hogy meglátogatjuk és megköszönjük a sok-sok édességet, finomságot, amit a túrabakancsunkba az idén is elrejtett. Huszonnyolcan vágtunk neki a Déda-Bisztra település végéből induló hidaspataki, kék ponttal jelzett ösvénynek. Eleinte még szemerkélt az eső, de ahogy egyre magasabbra emelkedtünk, az esőt havas esővé, majd hóvá varázsolta a túrázókra vigyázó jó tündér. Fent, az Istenszéke platóján már igazi téli táj fogadott. Hamar előkerültek a szendvicsek, a meleg tea, de nem maradt ki a szíverősítő meg a lelket melegítő fahéjas forralt bor sem. A jó hangulatot látva megjelent a Mikulás egyik krampusza, aki elmondta, hogy a főnöke még aznap is keményen hordta az ajándékokat. Ismeritek a mesét... ilyenkor mindenki jó gyerek, sok a munka.

Összeálltunk egy csúcsfotóra, majd felmentünk az Istenszéke legmagasabb pontjára, a nyugati sziklák kilátóihoz (1381 m), aztán át a keleti kilátókhoz. Itt csak sejteni lehetett a Kelemen-gerinc csúcsait, a Csalhót, a Vit-havast meg a Görgényt. Sűrű köd takarta a tájat, fátyolba borította az amúgy oly kedvelt kirándulóhelyeket.

Létszámmellenőrzés után csapatunk vidáman indult lefelé, a frissen lehullott hó jó tapadást biztosított, nem volt szükség jégkampókra. A buszhoz még sötétedés előtt visszaértünk, így volt időnk átöltözni, elfogyasztani a maradék csokit, vizet, teát. Igazi téli túra volt, jó emberekkel jó helyen és jó időben. (Sükösd Sándor)

■ A marosvásárhelyi EKE évváró túráját december 14-re időzítettük Bélavárára. A könnyebb megközelítés érdekében a tizenhat résztvevő személyautóval utazott Marosvásárhelyről Felsőpodságára, a gyalogtúránk kiindulópontjáig. A piros ponttal jelzett körtúrát jártuk végig, kezdetben napos, majd délutánra egyre borúsabb időben. A hóréteg vastagsága kisebb volt, mint amit a meteoblue jelzett, és mint amire számítottunk, ezért könnyen haladtunk a csúcs közelében is csupán 10 cm-es hóban. A csúcson és a kilátópontoknál az erős és hideg szél igencsak lerövidítette tartózkodásunk idejét, de a kilátás így is örömmel töltött el. A többnyire borús idő ellenére a távolban a felhőplafon felett megcsodálhattuk a Széplés, a Radnai-havasok, a Kelemen-havasok és a Fogarasi-havasok napsütötte csúcsait.

A túra adatai: hossz 10,5 km, szintkülönbség +850 m/–850 m, időtartam pihenőkkel együtt 6 óra. (Dósa László)

■ December 28-án egy újabb téli túrára került sor. A mostani célpont a Görgényi-havasok déli részének legmagasabb csúcsa, az 1694 méter magas Délhegy volt. A csomafalvi Veresvirág sípálya parkolójából indult a túra, ahol már a hó vastagsága 10 cm volt. Ahogy a huszonkilenc túrázó és Kormos közeledett a célponthoz, úgy nőtt a hótakaró vastagsága, amely a csúcs környékén elérte a 80 centit is. Próbára is tette a csapat erőnlétét és kitartását a vastag hótakaró, mert minden lépésnél térdig süllyedtünk, ami megnehezítette az előrehaladást. De a kitartásnak meglett az eredménye és délre a csapat felért a csúcsra, ahol elfogyasztotta a kis enivalóját és egy korty pezsgő is jutott mindenkinek. Ugyanazon az útvonalon ereszkedtünk vissza az autókhoz, könnyebb körülmények között, mert az ösvényt kitapostuk. Így teljesítettük a 12 km távot és a 850 méter pozitív szintet.

Összeállította: Kocsis Livia

Téli túra a Délhegyre ■ FOTÓ: NÉMET LEVENTE

Népes gyerekcsapat a november eleji túrán ■ FOTÓ: VERES ÁGNES

EKE – Kolozsvár 1891

■ November 3-án csodás novemberi napsütésben túráztunk a Nagy-hegyen Szima Márton vezetésével. A reggeli fényekben tündöklő Dregán-víztározó látványa és az aransárgába öltözött nyírfák pompája mindannyiunkat ámulatba ejtett. A tiszta időnek köszönhetően a Bocásza jellegzetes kettős csúcsára is tökéletes kilátásunk nyílt, a gerincen haladva pedig élvezhettük az őszi táj szépségét. Nagy örömeinkre szolgált, hogy a negyvenkilenc fős csapatunkat gyerekek is gazdagították, akik probléma nélkül teljesítették a 20 km-es távot. Legfiatalabb résztvevőnk alig 6 éves volt, míg a legtapasztaltabb túratársunk már a 81-et taposta.

■ November 16-án húszszemélyes mikrobuszal látogattunk el a Boli-barlangba. Legelőször a Hátszeg melletti bölényrezervátumot néztük meg, amelyet 1958-ban alapítottak és jelenleg nyolc bölénynek az otthona. Következő megállónk a Hátszegtől pár kilométerre levő Óraljaboldogfalván (Sântămăria-Orlea) volt, ahol a 13. században épült református templom falfestményeiben gyönyörködtünk, majd a Kendeffyek kastélyához látogattunk (jelenlegi formájára 1871–1875 között építették át barokk stílusban), amelyet csak kívülről tekinthettük meg. Jelenleg sorsának jobbra fordulására vár. Innen továbbmentünk a Sztrigy folyó völgyén felfelé, a Retyezát és a Sebesi-havasok között (utóbbit Surján néven is számon tartja a földrajzi szakirodalom). A Boli-barlang a Sebesi-havasok délnyugati részén található a hasonló nevű várhegy alatt, nem messze a Sztrigy és a Zsil vízválasztójától, 720 m tengerszint feletti magasságon. Nevét, amely egy 1404-es oklevélben szerepel, egy Bolia nevű családról kapta. A történelem folyamán többször töltött be stratégiai szerepet. A barlangról 1838-ban készült az első leírás Johann Michael Ackner erdélyi régész és lelkész által, benne őskori maradványokat, falain ókori rajzokat is találtak. A barlang alagútalakú, a be- és kijárata közti szintkülönbség 4–5 m, 455 m hosszú, végig folyik rajta a Zsupanyásza (Jupâneasa)-patak. A magyar irodalomban Jósika Miklós író alkotott róla maradandót *Abafi* című regényében. Miután beteltünk a barlang látványosságának örömeivel, hazafelé indultunk, útközben még megnéztük a Krivádia határában, erdős környezetben levő őrtorony romjait, amely 1528-ban épült. A Bolik

fogadójában (Hanul Boleştilor) fejeztük be a napot, estebéd elköltése mellett, majd hazautaztunk. (Szöcs Miklós)

■ November 9-én délelőtt nagy létszámú csapat bandukolt a Mikes-gerincen a Tordai-hasadék irányába. Ha májusban lennénk, azt gondolhatta volna a külső szemlélő, hogy a Jókai teljesítménytúra hosszú (55 km-es) gyalogos változatának vágott neki ennyi természetjáró. De nem, ezt az EKE-táborokra jellemző létszámot nagy örömeinkre a kolozsvári EKE által meghirdetett őszi gyerektúra vonzotta. Hogy mi volt az oka a nagy érdeklődésnek, nem tudhatjuk, de a szép idő, a rövid autókázás, illetve a reggel

10 órai, viszonylag késői indulás biztosan a túra mellett szólt. A 157 bejelentkezett személyből végül „csak” 110 kiránduló jelent meg induláskor. Az 56 felnőtt 54 gyereket kísért el, 1 éves kortól 16 éves korig képviseltette magát minden korosztály és minden iskola. A nagyon kicsi gyerekeket babahordozóban vagy hátizsákban vitték szüleik. Az egyáltalán nem megerőltető, összesen 12 km hosszú séta során a gyerekek vicceket meséltek egymásnak, leveleket gyűjtöttek, és elől haladva keresték a turistajeleket. A pihenő során ezúttal is szalonnát süttöztünk, és élveztük az őszi talán utolsó meleg óráit. Visszaindulás előtt a gyerekek elénekelték Kányádi Sándor szerzeményét, a természetben való barangolás örömeit oly szépen bemutató *Somvirággal, kakukkfűvel* című dalt (zene: Gryllus Vilmos). A túra végén minden gyerek ajándékba kapott egy-egy példányt az *Erdélyi Gyopár* turistafolyóirat gyerekeknek szóló mellékletéből, a *Gyopárkából* (2024/8. szám). Köszönjük, hogy együtt túrázhattunk! A túra sikeres lebonyolításában Lukács József, Kardos Tibor és Benedek Nimród segítette. (Veres Ágnes)

■ November 17-én a Kalotaszentkirály–Zentelkéhez közeli Kőhegyen túráztunk Szőke Enikő vezetésével. A Bánffy Teljesítménytúra legrövidebb gyalogos változatának útvonala nemcsak nyáron, hanem most, novemberben is lenyűgözött a csapatot. Az útvonal a jól ismert parkolóból indult, ahonnan nekivágtunk a kopár Dulului-csúcsnak. A meredek emelkedőn gyorsan bemelegedtünk, közben pedig gyönyörködtünk az előttünk kitáruló Vlegyásza-hegység magaslataiban. A csúcsra érve igazi körpanoráma fogadott, innen pedig végigsétáltunk a gerincen, érintve a Hármaskőszikla- és a Tomordok-csúcsot. Az útvonal számos kilátópontot tartogatott számunkra, így élvezhettük az előttünk elterülő Kalotaszegi-medence látványát. A Tomordok-csúcs (1150 m) igazi napfürdőzésben volt részünk. Ezután következett egy hosszú, kellemes ereszkedés az erdő fái között. A Kalotaszentkirályról induló aszfaltútra leérve, a Bánffy Teljesítménytúrával ellentétben, nem a falut céloztuk meg, hanem a Kőhegy tava felé vettük az irányt. A Kőhegy aljában levő tó minden alkalommal más-más arcát mutatja meg, hiszen csapadékos években több méter átmérőjű, látványos tóvá duzzad, száraz években pedig az is előfordul, hogy teljesen kiszárad. Huszonkét fős csapatunk nagyon jó tempóban haladt, így hat óra alatt teljesítettük a 14 km-es távot. (Kismihály Boglárka)

EKE – Kolozsvár 1891

■ November 24-én fagyos időben gyülekeztünk a Széchenyi téren, hogy útnak induljunk Havasrekettye felé. Szkrindet elhagyva különös jelenségnek lehettünk szemtanúi: egy bátor túrázó elektromos rollerral száguldozott a csúszós úton, hátizsákjára túrabotok voltak felerősítve, így arra gyanakodtunk, hogy ő is túrázni készül. Havasrekettyére érve a sofőr aggodalmaskodni kezdett a nagy hó miatt, s bár elindultunk a keskeny úton a vízesés felé, gyorsan úgy döntött, hogy inkább nem kockáztatja a busz épségét, visszatolat. Közben az elszánt rolleres túrázó is megérkezett a faluba, és kiderült róla, hogy velünk fog túrázni, viszont mivel már nem volt hely a kisbuszban, ezt a megoldást választotta alternatívaként (az autóját Szkrinden hagyta, a túra végpontjánál). Mivel az eredeti terv szerint a Stanciu-tisztásig kellett volna utaznunk busszal, s csak onnan indult volna a 12 km-es túra, túravezetőnk, Szima Márton úgy döntött, hogy megváltoztatja a túra útvonalát, hiszen a faluból legalább egyórányi hátránnyal indultunk. Nem is bántuk a spontán döntést, hiszen a keskeny, havas aszfaltúton alig néhány autó haladt el mellettünk, a téli táj szépsége pedig teljesen magával ragadt. Igazi csodavilágba csöppentünk, s nem győztünk betelni a látottakkal, hiszen egyikünk sem számított ilyen pazar téli időre. A fák ágain vastag hóréteg telepedett meg, puha fehér takaróba öltöztetve a tájat, a talpunk alatt pedig ropogott a friss hó. A vízeséshez közeledve sziklaóriások magasodtak fölénk, miközben egyensúlyozni próbáltunk az egyre mélyülő hóban, majd a kis filagóriához érve rövid szünetet tartottunk, és elfogyasztottuk reggelinket. A vízesés látványa minden évszakban elbűvölő, de talán ilyenkor, télen a legkülönlegesebb, így csodálattal merült el tekintetünk az alázóduló habokban. Utunk a vízesés fölött kigyózott tovább, majd hamarosan rálátásunk nyílt a Sasbérc-kilátó robusztus sziklatömbjére, amely minden tekintetet magára vonzott. A hegyimentők menedékháza mellett elhaladva nemsokára feltértünk jobbra egy keskeny ösvényen, ahol Narnia csodás világába betoppanó főhősöknek érezhettük magunkat. Hótól roskadozó ágak között bujkálva próbáltunk utat törni magunknak, néhol pedig kidőlt fák is nehezítették a haladást, hamarosan viszont kiértünk egy szélesebb erdei ösvényre. A fölénk magasodó fenyők télbe öltözött óriások látszatát kellették, akik néha enyhe mozdulattal ránk szórták a fehér csodát. A Sasbérc felvezető meredek ösvény a vártnál csúszósabb volt, így előkerültek a túrabotok, a ránk váró csodás panoráma viszont megérte a fáradságot. A sziklaparémhez közelítve láthattuk a Havasrekettyei-vízesés miniatűrjét. Miután kigyönyörködtünk magunkat, visszaereszkedtünk a nyeregbe, majd a piros pont jelzésen haladtunk tovább, amíg el nem értük azt az elágazást, ahol az eredeti terv szerint fel kellett volna térnünk a kék ponton. Mivel lassan már két óra késésben voltunk, túravezetőnk úgy döntött, hogy lerövidítjük az útvonalat, és a gerincen haladva visszaereszkedünk Havasrekettyére, majd onnan a kincses városba.

■ December 6-án évadzáró ünnepségen tekintettünk vissza 2024 megvalósításaira önkénteseink, támogatóink és partnereink körében, akiket, a különleges napra való tekintettel, egy kis ajándékkal is megleptünk. Habár az összejövetel fő célja a köszönetnyilvánítás, az ünneplés és a kapcsolódás volt, nem maradhatott el a megszokott fényképes, kisfilmes

A vízeséshez közeledve sziklaóriások magasodtak fölénk, a fák ágaira vastag hó telepedett ■ FOTÓ: KISMIHÁLY BOGLÁRKA

visszatekintés, amely által felelevenítettük a tavalyi események emlékezetes pillanatait, a beszámoló végén pedig több mint 500 kinyomtatott képen kereshették meg magukat a jelenlévők. A kilencvenhárom fős ünnepségen a vacsorát és a tevékenységi beszámolót követően szinte mindenki tánccra perdült, éjfélkor pedig a 70. évét betöltött Mezei Elemér túravezetőnket is felköszöntöttük.

■ December 8-án a szürke, borongós időjárás sem tántorította el lelkes csapatunkat, így vidám hangulatban fedeztük fel a Bükk-erdő egyik legnépszerűbb túraösvényét családi túránkon. Húszfős társaságunk az Unirea Sportteleptől indult, és a novemberi gyerektúráról már jól ismert piros sáv jelzésen haladt egészen a Szent János útig. Visszafelé érintettük a sárga sáv jelzést is, majd a biciklis jelzésen tértünk vissza a kiindulópontig. A szemfüles gyerekek tölgygubacsokra leltek az avarban, amelyek keletkezéséről spontán kiselőadást tartott Silye Lóránd résztvevőnk. Megtudtuk, hogy a gubacsdarázs a fa levelét megszúrva elhelyezi benne a petéjét, a kikelő lárva pedig elindítja a rendellenes szövetburjánzást, amely folytán létrejön a kerek képződmény. A lárva egy belső kamrában fejlődik, a külső kemény burok megvédi az ellenségektől, a belső puha szövet pedig tápanyagként szolgál számára.

■ December 21-én a Kolozsvárhoz közeli Szamosújvárra, az erdélyi örmények fontos központjába kalauzoltuk el a közel ötven résztvevőt Kovács Zsuzsa szervezésében. Kirándulásunk során meglátogattuk a nemrég felújított Lászlóffy-házban megnyílt városi múzeum történelmi és örmény részlegét, a régi örmény katolikus templomot és az örmény katolikus székesegyházat. Ráadásként az egyik helybeli vendéglőben megkóstoltuk a híres örmény ételt, a hurutos levest. (Kismihály Boglárka)

Csodás panoráma tárult elénk a Sasbérc-kilátóról ■ FOTÓ: KISMIHÁLY BOGLÁRKA

A Mikulást váró városi EKE-tagok vidám csapata a Kék-Magurán ■ FOTÓ: BRADESCU GERHARD

EKE '91 Nagyváradi-Bihar

■ December 7-én Pádisra szervezett Mikulás-túrát Bradescu Gerhard. Egyesületünk megszokott programja minden év decemberének elején a Mikulás-túra. Előző években mindig a Nagyváradi környéki kirándulóhelyek valamelyikén találtuk meg azokat a helyeket, ahová eljött hozzánk a Mikulás. Ezúttal úgy gondoltuk, szakítunk a hagyományokkal, és valami távolabbi célpontot tűzünk ki a nagy szakállúval való találkozásra. Így esett a választásunk Pádisra, pontosabban a Kék-Magura csúcsára. Szombat reggel, induláskor volt némi izgalom, a frissen hullott hó miatt, de az útkezelő társaság szorgos munkájának és a sofőrünk ügyességének köszönhetően az 53 személyes autóbuszunk sikeresen felküzdötte magát a szerpentineken. Pádison akkora köd fogadott, hogy az orrunkig alig láttunk, de túravezetőnk helyismeretere hagyatkozva szapora léptekkel indultunk a csúcs felé. A látási viszonyokról elég csak annyit említeni, hogy a társaság eleje nem látszott a végéről, benne voltunk a felhőben. Amióta lehavazott, előttünk senki nem járt, így mi tapostuk az általában 20 centi körüli, de helyenként 30–40 cm-t is meghaladó havat. Hamarosan rátértünk a sárga háromszög jelzésre, amit túránk végéig követtünk. A ritkás erdőben nemsokára felértünk a Kék-Magura 1641 m magas csúcsára, ahol egy kilátószzerű, az idő vasfogával való küzdelemben alulmaradt fatákolmány jelzi a csúcspontot. Itt rövid szünetet tartottunk, majd továbbmenve hamarosan megpillantottuk a

felhők mögül elősejleni a napot. A Magura gerincét követve mentünk tovább, majd egy szélvédett helyen uzsonnaszünetet tartottunk. Itt, nem kis meglepetésünkre, megérkezett a Mikulás. Mivel mindenki jó volt, és a bakancsát is megtisztította, a Mikulás mindenkinek hozott ajándékot. Az igazi nagy ajándék azonban ezután következett, ugyanis kisütött a nap, és gyönyörű téli táj tárult eléink. Volt mit fényképezni, a társaság kihasználta ezt a lehetőséget alaposan. Ez a szép, napos idő végig is kísért minket, ameddig 1500 m felett jártunk. Miután beereszkedtünk a Varasó-völgybe, újra eltűnt a nap, és visszatért a zord, hideg, ködös időjárás. Innen volt még 2,5 km a Kis-Pádisi útelágazásig, ahová vártuk a buszt. Mindenki élvezte és jól bírta a túrát, még így is, hogy nagyobb volt a hó, mint amilyenre számítottunk. Láttunk rengeteg siketfajlábnymot a friss hóban, és az elől haladók még néhány madarat is. Volt egy 80 pluszos túratárs is, akit nagyon boldoggá tett, hogy sikerült teljesítenie a túrát.

Technikai leírás: 11 km táv, 340 m szintkülönbség, közepesen nehéz túra.

Útvonal: Pádis (volt) menedékház – Kék-Magura-csúcs – Kék-Magura-gerinc – Varasó-rét – Kis-Pádis réti nagy útelágazás.

A buszos túra előnyét kihasználva A pontból B pontba menő útvonalat választottunk, de kisautókkal is megoldható, ezen esetben a távhoz hozzászámolandó még kb. 2 km út a piros, illetve kék sáv jelzésen vissza Pádisig.

Nagy-nagy köszönet Bradescu Gerhard szervező-túravezetőnek, Gencsi Attila segédtúravezetőnek és Bara Lilának, aki a Mikulás szerepét vállalta.

■ December 14-én autóbuszos gyalogtúrát szervezett Bondár Katka Biharfüredről a Mezőhavasra. Gyönyörű, havas téli táj és szikrázó napsütés fogadott Biharfüreden, de a jó időnek csak a túra elején örvehdhettünk, a délnyugat felől betörő front felhőzete hamar beborította az eget, és elkezdett hullani a hó. Az 1627 m magas Mezőhavas csúcsára már kemény hóviharban értünk fel, ezért nem élvezhettük az innen szokásos körpanorámát, csak néhány gyors, fázós csoportképet készítettünk, és már indultunk is vissza a Papok feredőjén keresztül Biharfüredre.

■ December 22-én a Zengő-kőre szervezett túrát Balogh László. Egy kis autós logisztikázás után a Vertop-, vagy más néven Bihar-hágó melletti sípályák mellől indultunk, ahonnan kimáztunk az 1658 m magas Zengő-kő csúcsára. A jókor lenni jó helyen mondás égisze alatt részünk volt egy fantasztikus élményben, egy ritka és látványos légtümenényt láthattunk és fotózhattunk: a hegyekben hideg időben gyakrabban előforduló halójelenséget, melyet a levegőben lebegő nagyon apró túszerű jégkristályok idéznek elő. A csúcsról a keleti oldalon ereszkedtünk be a Vércsorog-vízesés látványos zuhataga mellett.

■ Az év utolsó napjaiban túráztunk még Pádisra, a Rozsda-szakadékhoz, és Barátka környékén is jártunk kisebb csapatokkal. Ezen túrák jellemzője az volt, hogy nagyon hamar a síkságon s a völgyekben megülő ködös-felhős vidék fölé emelkedtünk, élvezve a ragyogó napsütést. (Lázár Tibor)

A havas hegyek közt könnyű meglesni a Mikulást
FOTÓ: LÁZÁR TIBOR

Nosztalgia-túra ■ FOTÓ: MÁRTON GYULA

Csíkszéki EKE

■ Enyészet havának első hétvégéjén a Csíkszéki Erdélyi Kárpát Egyesület szervezésében a Madéfalvi Hargita ikercsúcsára, az 1680 m magas Csompolyra, télkostoló túrára tartottak túratársaink Márton Adél és Márton Gyula vezetésével.

■ November második hétvégéjén őszi bográcsozásra és kalákára került sor a lázárfalvi birtokon, Kocsis György koordinálásával.

■ November 16-án a Dél-Hargitán található Angyalka-tetőre (1537 m) vezetett túrát Kocsis György és Balázs-Bécsi Rozália, a csíkszentimrei Büdösfürdőről indulva, a Bakratás-tető – Nagyláz – Hosszú-hágó útvonalon, csodálatos téli környezetben.

■ November 30-án a Csíki-havasok téli világával ismerkedhettek az érdeklődők Tőke Dénes vezetésével.

■ December 1-jén a Csíkszéki EKE szervezésében, László Ilonka és László Csaba vezetésével a téli Szent Anna-tóhoz gyalogoltak túratársaink Tusnádfürdő felső végéből indulva, a sárga háromszög jelzés mentén.

■ December 7-én Mikulás-túrat szervezett Márton Adél és Márton Gyula a Csíki-havasokba. A reggeli gyülekező ezúttal is a szépvízi víztározó szomszédságában volt, innen a Szénás-úton indult a csapat tovább, aztán a Gyertyánaszó nevű területen kezdődött a gyalogtúra, miután a túravezetők és segítők stílusosan Mikulás-sapkában köszöntötték és édességgel ajándékozták meg a résztvevőket. A Mikulás-túra 18 km távolságot és megközelítőleg 700 m-es szintkülönbséget tartogatott, ennek nagy része a Nagy-Gozorú tetejére és a Szellőtetőre való kikapaszkodásban csúcsozott.

■ December 14-én Kocsis György és Balázs-Bécsi Rozália vezetésével a magashegyeket járó régi csapattagok nosztalgiaútrát tartottak a Dél-Hargita északi részén a Tolvajos-tető – Karospusztá – Tekerő-pusztá – Talabor-tető – Édesvíz-pusztá – Hirтелен-pusztá – Bilibók-pusztá – Zsögödfürdő útvonalon. A túra résztvevői a Harom vára alatt ereszkedtek be Zsögödfürdőre, ahol szívélyes vendéglátásban volt részük, zsíros kenyérral és forró teával fogadták őket otthonukba a túra vezetői.

■ December 19-én néhai túratársunk, Molnár Sándor Határjáró túrakalauzájának legutolsó, hatodik kötete került bemutatásra a csíkszeredai Sapientia Tudományegyetem kis aulájában.

■ December 21-én Kocsis György Fénylanc-túrat szervezett a Pogány-havasra, a téli napforduló köszöntésére. Együtt imádkoztunk, énekeltünk, verseket hallgattunk a fényt és melegséget árasztó tűz körül.

■ December 27-én óévbúcsúztatóra gyűltek össze egyesületünk tagjai.

■ December 31-én, a korábbi évek hagyományait folytatva egy hálaadó túrára került sor, nagysomlyói sétával zárva az évet Szakáli Mária vezetésével. (Péterffy Ágnes Katalin)

EKE Brassó

A hópelyhek messze elkerülték a Barcaságot novemberben és decemberben, szinte tavaszi időjárásnak örvendhettünk. A ködülte vidéken csak egyszer-kétszer havazott, de másnapra nyoma sem volt már a hónak.

■ November 5-én a Tyúkkémény – Torony – Hasadék-nyereg útvonalon túráztunk a gyönyörű Királykőn.

■ November 9-én határhalmokat kerestünk a Predeál – Csaplya-tető – Szuszáj útvonalon. Találtunk is épeket, felrobbantottakat. A Határjáró sorozat következő kötetét állítjuk össze, amely a Csukást, a Grohotisz-hegységet, a Baj-havast és a Nagy-kőhavast tartalmazza.

■ 17-én a Bratocsa-hágótól kerestük tovább a határhalmokat a Lovak havasa felé. Habár lent, a faluban szép nap-sütés és tavaszi időjárás volt, a hegyekben nagy volt a hó, így a felrobbantott köveket nem tudtuk megtalálni.

■ November 26-án a Hétlétrákhöz sétáltunk el.

■ 28-án Kovács Lehel István *A Keresztény-havas turista-kalauza* című könyvének a bemutatóját szerveztük meg az Old City panzióban. A vetített képes előadás során a Keresztény-havas turisztikai történetét elevenítettük fel.

■ December 2-án a Rakódó (buszvégállomás) – Róka pad – Pojána/Medveles – Erdészút/Sárga út – Salamon-kő útvonalon kirándultunk.

■ 7-én Mikulástúrat szerveztünk a Kocsonyarétre. A Salamon-kőtől a Gunesch útján mentünk fel az Alsópojánába, onnan pedig a lófarmot megkerülve a Kocsonyarétre.

■ 15-én szintén a Salamon-kőtől kirándultunk az Ördög-völgy – Nagy-Függő-kő – Alsópojána útvonalon.

■ December 20-án a Gábony-lépcsőkön mentünk fel a Cenkre.

■ 27-én a CsEKE előszilveszterén vettünk rész Csíkszeredában, együtt búcsúztattuk az óvet.

■ December 28-án évadzáró túrat szerveztünk a Curmătura menedékházhoz. Botorog kútjáig kocikkal mentünk, onnan a Zernyesti-sziklaszoroson át másztunk fel a menedékházig, majd a Zănoaga-réten keresztül jöttünk le.

■ E két hónap alatt a csütörtöki sétálók is igen szép számban gyűltek össze, hogy a Nádudvary György indította mozgalom keretében kapcsolódjanak ki a Cenk alatti sétányon, piknikezzenek a noai tó partján.

A csodálatos kirándulásokat köszönjük túravezetőinknek, Blénesi Györgynek és Editnek, Popa Doinának, Regman Dávidnak, Szász Ágnesnek, Watzatka Gábornak, valamint Kovács Lehel Istvánnak. (Dr. Kovács Lehel István)

EKE Marosvásárhely

■ December 31-én ismét megtartottuk a hagyományos óévbúcsúztató túránkat. A ködös, zúzmarás idő ellenére ötvenheten indultunk a Somos-tetőről, a Kőmedvétől. Jelzett turistaúton megkerültük az állatkeretet, a Szászok útján a Németkalap érintésével a Terebics-tetőig gyalogoltunk. Itt pihenés, falatozás, pezsgőbontás volt, majd ugyanazon az útvonalon tértünk vissza.

EKE Udvarhelyszék

■ November 9-én Magyar István vezetésével a marosvásárhelyi ekések által meghirdetett Kőgomba-túrára négyen indultunk Udvarhelyről. Nem sikerült csatlakoznunk vásárhelyi túratársainkhoz, de a tervbe vett útvonalat végigjártuk. Maroshévízi hegyimentő útítársunk is akadt, és a szép őszi időben remek kilátásban volt részünk.

■ November 16-án megint a Görgényi-havasokban túráztunk. Magyar István vezetésével nyolcan a Nagy-Mező-havast hódítottuk meg a Bucsin-tetőről indulva. Gyönyörű havas, téli időben jártuk végig a 15 km-es útvonalat.

■ November 17-én udvarhelyszéki osztályunk megalakulásának 130. évfordulóján tízen megkoszorúztuk alapító elnökünk, Ugron János síremlékét a bögyözi református műemlék templom cintermében, majd részt vettünk az istentiszteleten is.

■ November 24-én Erőss Zita, Dobay Klára és Gál-Joó Ida vezetésével tizenöt tagtársunk a Nagyoldal – Mondó-hegy – Szarkakő útvonalon túrázott napsütéses téli környezetben.

■ November 26-án, a keddi gyűlésünkön két tagtársunk, dr. Osváth Imola és dr. Bálint István tartott élménybeszámolót a nyári, Észak-Spanyolországban áthaladó Szent Jakab zarándokútjáról. Elmesélték, mit jelentett számukra az El Camino, „az Út”, indulástól az utolsó napig, mit éltek meg, mit ettek, hol aludtak. Ezt a csodálatos zarándokutat Imola nagyszerű előadásában velük együtt éltük újra mi is.

■ December 1-jén Gergely Marcsa és Elek vezetésével a Gyimesekbe látogatott el tizenhét tagú csoportunk, és esőben, sárban, ködben, hóban hősieken végigjárták a Hidegség pataka – Bándi-patak – Orogyik-tető – Aranyos-hágó – Rakottás falu – Hidegség pataka 16 km hosszú túraútvonalat.

■ December 3-án, a keddi gyűlésünkön Török Albert tagtársunk mutatta be saját kiadásában nemrég megjelent *Nem viszket, csak vakarózik* című könyvecskéjét, melyben gyermekkorának „apró-cseprő dolgait” eleveníti fel nyolc olvasmányos, megható, humoros elbeszélésben. Tagtársunk, Osváth Barna és lánya citerán kísért ének számai tették ünnepélyesebbé a felolvasásokkal megtűzdelt könyvbemutatót.

■ December 8-án Domokos István vezetett honismereti túrát a Mátisfalva – Székelymuzsna útvonalon, megmászva a két falut elválasztó, 816 m magas Lik-tetőt is.

■ December 10-én a keddi gyűlésünkön Bencze Emese földrajz szakos tanár nő vetített képes beszámolóját követhettük figyelemmel a Mauritius szigetén tett útjáról.

■ December 13-án a bethlenfalvi UEKE-telken a november folyamán megöntött betonlapra sikerült ráhelyeznünk a két konténerházat.

■ December 14-én Domokos István vezetett gyalogtúrát a Nyikó-menti Konyha-patak völgyében fekvő Csehétfalvát övező dombokon, a Tarcsafalva – Apróhegy – Héjászoly – Fenes-erdő – Ijesztőbükk – Gyepes-hágó – Tarcsafalva útvonalon. A 15 km-es túrát tizenötven járták végig.

■ December 19-én a Márafalva feletti Mára várát látogatta meg egy tíztagú csoportunk Benczédi Miklós vezetésével. A Márafalvi-patakot elhagyva balra tértek és a Farkasvész pataka útján másztak ki a vulkáni plató Laposfenyő nevű részére. A plató délnyugati sarkán, egy mobiltelefon-antenna tövében található a Mára várának igen csekély maradványa. Innen szépen látni a közeli Hargita teljes vonulatát, távolban a Fogarasi-havasok fehéren csillogó, csipkés gerincét, a Fenyédi Láz, a Gordont, a Küküllő és a Homoród dombvidékét, és az Udvarhelyi-medencét.

■ December 21-én került sor az évváró UEKE-bulira, melyet hagyományosan a Lovas étteremben rendeztünk meg. Elnökünk év végi beszámolója után egyesületünk néhány tagja egy vidám népszínmű előadásával lepte meg a népes közönséget. Volt versmondás, oklevélosztás, tombolasorsolás is. Az ünnepi estebéd után táncsal és énekszóval zártuk a bulit.

■ December 22-én a Bíró András szervezte hagyományos Napfordulós-túrán tízen álltak körül a sötétségűző táborúzet a Nagy-oldalban. Dél előtt Benczédi Mária vezetésével egy hattagú csoport 21 km-es gyalogtúrán megmászta a Szarkakőt, begyalogolt Kénosba, ahonnan a Mondóhegyen keresztül útba ejtették a Nagy-oldalt is, és rőzsét gyűjtöttek az esti táborúzhoz.

■ December 28-án tartottuk hagyományos évváró túránkat, mely során a Budváron Birtalan Dénes tagtársunk bagdulyást főzött, amit az Orbán Béla tagtársunk által készített forralt borral öblítettünk le, túrákban gazdag boldog, békés új esztendő kívánva egymásnak. (Kovács-Kendi Lehel)

Fizessen elő az Erdélyi Gyopárra 2025-re

Erdélyi előfizetőink figyelmébe

Előfizetési díj egy évre, 6 lapszámra (postai díjjal együtt):

- átutalás esetén: 84 lej
- bankban történő készpénzbefizetés esetén: 94 lej

Kérjük, az előfizetés díját a következő

bankszámlára juttassa el:

Asociația Societatea Carpatină Ardeleană – Erdélyi Kárpát-Egyesület

ING Bank N.V. Amsterdam – Sucursala București

Bankszámla száma: RO74 INGB 0000 9999 0316 7890

Adószám (cod fiscal): 4960082

Megjegyzés: „Abonament revista *Erdélyi Gyopár* 2025”

Magyarországi előfizetőink figyelmébe

Előfizetési díj egy évre, 6 lapszámra (postai díjjal együtt, Erdélyből postázva):

- átutalás esetén: 7800 forint
- bankban történő készpénzbefizetés esetén: 8550 forint

Kérjük, az előfizetés díját a következő

magyarországi bankszámlára juttassa el:

Erdélyi Kárpát-Egyesület – Unicredit Bank

Bankszámla száma: 10918001-00000027-75640007

Megjegyzés: „Erdélyi Gyopár előfizetés 2025”

Az átutalás tárgyaként kérjük feltüntetni nevüket, postai és e-mail címüket, ugyanakkor kérjük ezen adatokat az elofizetes@eke.ro címre is elküldeni.

Rejtvény

■ Az Erdélyi Gyopár 2024/6. számában meghirdetett, a kolozsvári MORMOTA webáruház (www.mormota.ro) és az EKE által támogatott vetélkedő helyes megfejtései: **1. c.** Wild Ferenc hegymászó, **2. c.** Nopcsa László, **3. a.** Eötvös Loránd, **4. c.** A Keresztény-havas turistakalauza, **5. c.** EKE Udvarhelyszék.

Nyertesek:

- Egy Light my fire KASA 300 ml-es svéd ivópoharat nyert, a Mormota webáruház ajándékként:
Szántó Éva (Kolozsvár)
- Kétszemélyes belépőt nyert a szejkfürdői Mini Erdély Parkba:
 - **Gagy Éva Ibolya** (Marosvásárhely)
 - **Pál János** (Székelyudvarhely)
 - **Pál Teréz** (Nagybánya)
- **Kajakozási belépőt** nyert a Yachting Club Tarnica (www.tarnita.ro) ajándékként:
 - **András Edit** (Csíkszereda)
 - **Csergő Aranka** (Székelyudvarhely)
 - **Kopányi Sándor** (Biatorbágy)

Újabb játékunk nyereménye a Mormota webáruház által felajánlott **Light my fire tűzcsiholó**, valamint **három kétszemélyes belépő a szejkfürdői Mini Erdély Parkba** (minierdelypark.ro).

A helyes megfejtéseket **2025. március 5-ig** várjuk, e-mailben a rejtvény@eke.ro, illetve postán az Asociația SCA – EKE, O. P. 1, C. P. 41, 400750 Kolozsvár / Cluj címre. A válaszok mellett kérjük feltüntetni a beküldő nevét és postacímét is.

Kérdések:

- 1. Mi volt a Gyilkos-tó első neve?**
 - a. Cohárd-tó
 - b. Juh-tó
 - c. Veres-tó
- 2. Hol kirándulunk, ha az egyik túracélpontunk a Jorgován-kő?**
 - a. Kelemen-havasok
 - b. Királykő
 - c. Retyezát-hegység
- 3. Az Erdélyi Gyopár hányadik lapszáma jelenik meg év végén?**
 - a. 150
 - b. 175
 - c. 200
- 4. Hol szervezi a Csíkszéki EKE az idei, 32. EKE Vándortábort?**
 - a. Bálványos
 - b. Csíkszépvíz
 - c. Tusnádfürdő
- 5. Melyik rét nem Pádison található?**
 - a. Berhina-rét
 - b. Glavoj-rét
 - c. Ponor-rét

Médiatámogatók

Tudás

2	TÖRTÉNETÍRÓ (PÉTER)	MŰSZÁLFÉLESEG	AMPER JELE	BETÉTI TÁRSASÁG, RÖVIDEN	NORVÉG VÁLTÓPÉNZ	RANDI, TALÁLKA	CINKERET!	RÖVID KÖTŐSZÓ	KIINDUL, SZÁRMÁZIK	GIBSON; SZÍNÉSZ, RENDEZŐ	BAG HATÁRAI!	KÉRDŐSZÓCSKA	TEREP-AUTÓZÁS	KÉNATOMRA UTALÓ IDEGEN ELŐTAG
NÉVELŐ			1											Ö
NEM HASZNÁL FÉSŰT		ADAG												
HÖN VÁGYAKOZIK			VONAT-OSZTÁLY KABÁTOT VISEL					KÖLTŐI NAPSAZAK BECÉZETT ERIKA				LEVEGŐ (ANGOL) ÉSZAKI FÉRFINEV		
ÁBLAKOT EL-SÓTÉTÍT				EGYBŐL, KETTŐI! PERZSA VÁROS			HALFELE (ANGOL) ÉPÜLET-SZÁRNY				SVÉD FÉRFINEV AMERÍCIUM			
LENGYEL ÍRÓ (SŁAWOMIR)					0,9144 MÉTER					TÖRÖK FÉRFINEV TÖPÖRÖDIK				ESZAK, RÖVIDEN TÖRÖK NÉP
ÉVELŐ!	BOLGÁR VÁROS SZAGLÓSZERV								HARCIAI NŐ CSÖDÖR, APALÓ					
SOROLNI KEZD!		NYELV-CSOPORT HŰSVÉTI ESZKÖZ						MAROS-PARTOK! FILMFEL-VEVŐ			KIVÁNSÁG ÁLLATOT ELLÁT			
KAVARODÁS, RAMAZÚRI			SULFUR BECÉZETT ELEONÓRA	SAINT, RÖVIDEN JAJVE-SZÉKELŐ			MANUÁLIS CSOR-DULTIG					ÍRÓ (EUGÉNE) NEMES-FÉM		
FELÉNK				PÁROS NÓTA! UGYAN, DEHOGY!		TIKARAM	ALSÓ HELYRE						ZENEI NYITÁNY SZÁRAZ (ITAL)	
A TÁRGY RAGJA	HUSZÁR-VÉGTAG ALBÁN HÍRCÉG					A SOLARIS ÍRÓJA (STANISLAW)			VÍVÓ-FEGYVER IPARI TESTÜLET					X, Y, ... KATONAI VEZÉNY-SZÓ
KELETI PÁLINKA			ÉKELŐI		BENEDEK ...; ÍRÓ RÉGI PC-MÁRKA					KÉZBEN FOG HANGULAT				KELET-KEZIK, (VIHAR)
PORSZÍVÓ-MÁRKA			TÖRÖK TISZT BÍRÓI DÖNTÉS			ÁZSIAI ORSZÁG ÓMAMA PÁRJA!					TESTRÉSZ	PACI		
BIZTATÓ SZÓCSKA		LEVELET DIKTÁLÓ KÖZÉP-TÁVI					NÉVMÁS NAGY-SZÜLŐ BECÉZÉSE						FECSE-FAROK! ÉTELSOR	
RÓMAI 500-AS	VÍZZEL TELÍTŐ SZIBÉRIAI NÉP							ÁLLAMI BEVÉTEL BECÉZETT ELEMÉR					TÁMAD A KÍGYÓ ELŐ-HOZÓ!	
FÉLJEGY!		KÖZÉP-KÉK! IRÍDIUM VEGYJELE	TANÁRI PLÁNUM KÖZÖS ÉTKEZÉS								NEM DOLGOZÓ MÉH VÁSÍK			
JÓKAI MÓR EGYIK HŐSNŐJE					RITKA NŐI NÉV INNI-VALÓ					MAKACS MONDA, LEGENDA				
KOREOGRÁFUS (LÁSZLÓ)						CIMMET-ALMA VISZÁLY-ISTENNŐ			RONGY-DARABI ... SÁSZTRI		FRISS, HAMVAS KATONAI SZAKASZ			
EGYHANGÚ ZENE!		„A VIZEK VÁROSA” BE-MENŐI				RÓMAI 1-ES ANTIK RÉZPÉNZ		RÉTEG-KÉNT BORÍTÓ A HÁZBA					KÓDA KÖZEPE! A TÁ-VOLABBI	
FÖLD-MŰVELŐ ESZKÖZ			LÓ-KÖRÖM A MŰLT IDŐ JELE				KIPLING FEKETE PÁR-DUCA							ÉN, AN-GOLUL A JÓD VEGYJELE
	R						CS							

■ A 2024/6. számban megjelent keresztrejtvény helyes megfejtése: Seneca aforizmája: *A természet a tudásnak csak a magvát, nem az egész tudást adta meg nekünk.*

A rejtvényt készítette: Békés Lajos

Példányt nyert az 1901-ben kiadott, 2016-ban újranyomatott **Erdélyi Kalauz**ból:

- **Jakab Béla** (Eger)
- **Lőrincz István** (Budapest)
- **Sógor András** (Nagybánya)

E feladvány nyereménye a Czárán Gyula Alapítvány ajándéka: három db. **Erdélyi Kalauz** (szerkesztette: Radnóti Dezső, 1901, újranyomatva 2016-ban).

Beküldési határidő: **2025. március 5.** (e-mail: rejtveny@eke.ro)

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület kiadványai

Erdélyi Kárpát-Egyesület
120 esztendő
Az 1891-ben megalakult
EKE jubileumi könyve
Ára 35 lej

Erdélyi Gyopár
Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
folyóirata
Régebbi lapszámok
Ára 6 lej

Erdélyi Gyopár
Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
folyóirata
A 2019-es lapszámoktól
Ára 7 lej

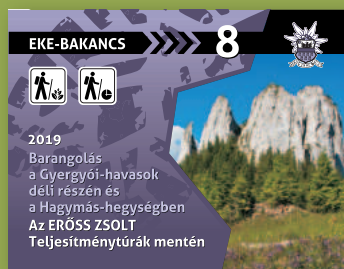
Erdélyi Gyopár
Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
folyóirata
2025/1. lapszám
Ára 10 lej

EKE-bakancs 1
Barangolások a Remetei-szikla-
szoros és a Bedellő környékén
Torockói-hegység
Ára 12 lej

EKE-bakancs 2
Barangolások Brassó környékén
Keresztény-havas
Ára 12 lej

EKE-bakancs 8
Barangolások a Gyergyói-havasok
déli részén és a Hagymás hegységben
Az Eröss Zsolt Teljesítménytúrák mentén
Ára 12 lej

EKE-bakancs 9
Barangolás erdélyi hadszíntereken
– A 32-es határvadászok emléktúrája
Ára 12 lej

EKE-bakancs 10
Barangolások a Mező-havas
környékén és a Bekecsen –
A Görgényi-havasok középső része
Ára 12 lej

EKE-bakancs 11
Barangolások a Gyergyói-havasokban,
a Hagymás-hegységben, a Gyilkos-tó
és a Békás-szoros környékén
Az Eröss Zsolt Teljesítménytúrák mentén
Ára 13 lej

EKE-bakancs 13
Barangolás
a Kászoni-medencében –
A Kászoni-medence borvizei
Ára 13 lej

Rendelje meg

az elofizetes@eke.ro címen vagy
az EKE tagszervezetinél.
EKE-tagoknak kedvezmény.
A kiadványok ára nem tartalmazza
a postaköltséget.

Pihenőt a vándornak,
szálláshelyet, meleg vacsorát
a turistának – ezt kínálja a

NAGY- KŐHAVASI MENEDÉKHÁZ.

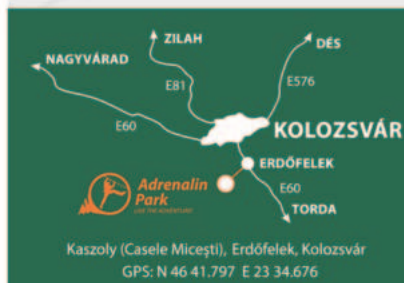
Szállást foglalni
csak előzetesen lehet
a 0744-322632 telefonszámon.

A négyfalui EKE,
a menedékház tulajdonosa
50%-os kedvezményben
részésít minden EKE-tagot.

12 kalandpálya
3 gyerek és 9 felnőtt & junior

Aktív kikapcsolódás
kellemes erdei környezetben.

www.adrenalinpark.ro

[/adrenalinparkcluj](https://www.facebook.com/adrenalinparkcluj)

Rendelések: 0721 926 234,
0264 436 343
contact@mormota.ro

**MORMOTA
LAND**

Túrafelszerelés-
webáruház

www.mormota.ro

10% kedvezmény
EKE-tagoknak

Csomagküldés
az egész ország
területére

SÁTRAK

ALPINISTA
FELSZERELÉS

HÁTIZSÁKOK

EDÉNYEK,
GÁZÉG

FEJLÁMPÁK

HÁLÓZSÁKOK,
MATRACOK

A Torockó Vendégház

várja Önt
május 20-tól
szeptember 30-ig!

Tel.: +40 258 768 240
+36 1 274 2366

E-mail: rackkati42@gmail.com
www.erdelyiturizmus.hu

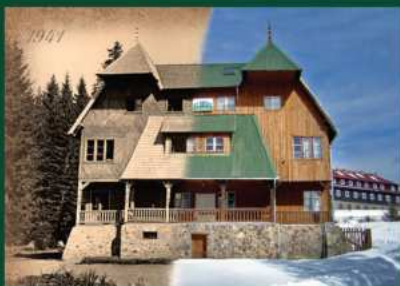
AZ EKE-TAGSÁG ELŐNYEI

Számos, jelentős kedvezményben részesül Ön, ha az EKE tagja.

Mindehhez csak érvényes, idei pecséttel ellátott tagsági könyvének felmutatása szükséges.

- 50%-os kedvezmény az EKE Vándortáborokban való részvételkor;
- 50%-os szálláskedvezmény az EKE Nagy-kőhavasi menedékházában;
- 50%-os kedvezmény a korondi Csiga-ház rezervátumba való belépéskor (www.korpa.ro);
- 50%-os kedvezmény a Sűgő-barlangba való belépéskor;
- 35%-os szálláskedvezmény a várfalvi EKE-Várban;
- 33%-os kedvezmény a vizsgálat, 20%-os kedvezmény a szemüvegkeretek árából a kolozsvári Oftaconsult Szemészeti Klinikán (www.oftaconsult.ro);
- 25%-os szálláskedvezményt nyújt a csíkszeredai Riehen Egyesület (www.asociatiariehen.ro) a Pottyandi Erdei Iskola vendégházban;
- 25%-os szálláskedvezményt nyújt a csíkszeredai Montana Tours Kft. a Madarasi Hargitai Hargita villában;
- 21 százalékos szálláskedvezmény a Madarasi Hargitán a 21 gramm menedékházban (www.21gr.ro);
- 15%-os szálláskedvezményt nyújt a borsafüredi Medve panzió;
- 10%-os kedvezmény a Columbia túraruháztól forgalmazó Dockyard Islands boltjaiban;
- 10%-os kedvezmény a csíkszeredai Kerékvár biciklikereskedésben (vásárlás és javítás);
- 10%-os kedvezményt nyújt a marosvásárhelyi, sport- és túrafelszereléseket forgalmazó Scopus bolt, a kolozsvári Mormota webáruház (www.mormota.ro) és az udvarhelyi, a gyergyói, valamint a csíkszeredai Zerge szakbolt;
- 10%-os kedvezmény a hargitafürdői Uz Bence menedékházban (20 főnél nagyobb EKE-csoport számára 20%-os kedvezmény) és a székelyudvarhelyi Oriente vendéglőben (www.oriente.ro);
- 10%-os kedvezmény a fűzesgyarmati Kastélypark Fürdő (www.kastelyfurdo.hu) szállásdíjai árából.

UZ BENCE MENEDÉKHÁZ Hargitafürdő

~ 70 ÉVE A TURISTÁK SZOLGÁLTATÁBAN ~

Tel.: (+40) 745 629 337; e-mail: uz_bence@yahoo.com

www.uzbence.ro

KÉK IRINGÓ KÚRIA

Tel.: +40 264 274 132; +40 744 601 587
info@kertimag.ro
www.erdelyiutazas.hu

NATURA
T R A V E L

UTAZÁSI IRODA

CÍMÜNK:

400015 Kolozsvár, Főtér 10./Kötő (Ioan Rațiu) u. 9.

Mobil: 0723-155667, 0724-334364, 0773-347408

office@naturatravel.ro

Repülőjegyek, külföldi és belföldi nyaralások,
szállásfoglalások, utazási szolgáltatások.
Utazási utalványokat elfogadunk!

SPORT MANIAC®

OUTLAND
SHOES & OUTDOOR

MAROSVÁSÁRHELY, HOREA UTCA 33. SZÁM
WWW.SPORTMANIAC.RO

Dockyard STORES

OTTHON A HEGYEN

-8°C

 LUHTA

 HH

 ONEILL

 Columbia

 IDFUNDANGO

ÜZLETEINK:

Brassó: Columbia-Republicii 52, AFI Brasov-Dockyard | Bükarest: Dockyard-Sun Plaza,

AFI Cotroceni-Columbia | Konstanca: Dockyard-City Park | Kolozsvár: Columbia-Platinia Shopping Center

WEBSHOP:

www.dockyard.ro | www.columbia-sportswear.ro